

Revista Literară

PUBlicație DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

RĂZVAN VONCU „VOCEA SCRITORULUI”

„(...) Literatura, categoric, are politica (și politicile) ei. Problema e că ele depind tot mai mult, aberant și inexplicabil, de politica (și politicile) propriu-zise.

(...) Deplina independență a literaturii e, desigur, iluzie postcomunistă, ca atâtea altele, de la prezumția de nevinovăție la manualele alternative și de la „podul de flori” la societatea civilă. O iluzie pe care nu trebuie să o aruncăm la coș (așa ar fi normal, ca literatura să nu depindă de politic), dar nici să nu o luăm drept normalitate.” (p.5)

PAUL GOMA: 80 DE ANI DE LA NAȘTERE

Andrei Țurcanu: „(...) În umbrele mizantropului Paul Goma, precum bănuțul solar în apele tulburi ale albușului, luminează mirific candidul Păulică ținându-le pe toate cele din jurul său cu ochii mirați și privirea concentrată a copilăriei.” (p.13)

DECUPAJE

Ghenadie Nicu despre *Iubirea altfel* de Margareta Curtescu și *Dulceață de coarne* de Ana Rapcea. (p.12)

DECLARAȚIA

UNIUNII SCRITORILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

PRIVIND REUNIFICAREA CU ROMÂNIA

(...) Este fără rost să mai așteptăm de la așa-zisa „clasă politică” anumite viziuni clare și salvatoare privind destinul nostru istoric. (...) În situația în care un sfert de secol de independență a Republicii

Moldova a însemnat, de fapt, o mișcare din neunde spre nicăieri, datoria noastră ca intelectuali, ca oameni ai cetății este să atragem atenția întregii populații a Republicii Moldova

asupra singurei căi de izbăvire – integrarea în Europa, prin reunificarea celor două state românești, Republica Moldova și România, într-un singur stat.

04
>

POEZIE de IRINA NECHIT

„OGLINDA”, „TAVANUL”, „NOUL SEDIU”, „PREISTORIE”

„(...) de tine am nevoie
suflete
din palmele tale
să beau apă curgătoare,
să privesc cerul până se vor
întoarce
în defileu
toate florile dispărute”

< 10

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

TEOFANII ÎN FORMAT A4

„VÂNĂTOARE CU URS” DE TEO CHIRIAC (P.4)

ISTORIA LITERATURII. RAFTUL DOI

„CEASURI DE MULȚEMIRE CU GH. SION” DE EUGEN LUNGU (P.6)

INTERVIU

CU ZIARISTUL ȘI SCRITORUL VAL BUTNARU,
REALIZAT DE GHENADIE NICU (P.18)

CÂMPUL ALB, OILE NEGRE

„NOII BĂIEȚI RĂI AI LITERATURII DIN BASARABIA”
DE MIRCEA V. CIOBANU (P.21)

CUPRINS

EDITORI:
**UNIUNEA SCRITORILOR
din Moldova
UNIUNEA SCRITORILOR
din România | Filiala Chișinău**

ANUL 1 | NUMĂRUL 2 | DECEMBRIE | 2015

DECLARAȚIA UNIUNII SCRITORILOR
PRIVIND REUNIFICAREA CU ROMÂNIA

04 DE CE SCRITORII SUNT
PENTRU UNIRE?

EDITORIAL
de ADRIAN CIUBOTARU

03 UNIREA,
ALTFEL

BASARABIA LITERARĂ
de RĂZVAN VONCU

05 VOCEA
SCRITORULUI

04 TEOFANII
ÎN FORMAT A4
„VÂNĂTOARE CU URS”
DE TEO CHIRIAC

06 ISTORIA
LITERATURII.
RAFTUL DOI
„CEASURI DE MULȚEMIRE
CU GH. SION”
DE EUGEN LUNGU

09 CRONICĂ
LITERARĂ
„POEMELE GALIȚIENE
ALE LUI ADI CRISTI”
DE GRIGORE CHIPER

INTERVIU
cu VAL BUTNARU

18 „FIECARE DINTRE NOI TREBUIE
SĂ AIBĂ LIBERTATEA DE A-ȘI
APĂRA UN PUNCT
DE VEDERE...”

10 POEZIE
„VOCI ÎN CASA
PĂRĂSITĂ”
DE IRINA NECHIT

12 DECUPAJE
„POEME CA JURNAL ȘI DOSAR”
„O RECUZITĂ VIE”
DE GHENADIE NICU

13 ANIVERSARE
„PAUL GOMA:
POET AL CANDORII”
DE ANDREI ȚURCANU

14 ROZA
VÂNTURILOR
„JURNAL DE ITALIA” (II)
DE LEO BUTNARU

16 ARCHIVARIUS
„UN NUME PREDESTINAT
SLUJIRII ARHIEREȘTI” (II)
DE VASILE MALANEȚCHI

21 CÂMPUL ALB,
OILE NEGRE
„NOI BĂIEȚI RÂI AI
POEZIEI BASARABENE”
DE MIRCEA V. CIOBANU

23 FIRUL CU PLUMB
„ISTORIA UNUL STOP CARDIAC”
DE TEO CHIRIAC

24 REVISTA PRESEI
„LIRE”, „MAGAZINE LITTÉRAIRE”,
„SUD-EST CULTURAL”, „VATRA”,
„CONTRAFORT”

Revista **Literară**
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

Director: Arcadie Suceveanu
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunc: Adrian Ciubotaru
Secretar de redacție: Grigore Chiper

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă,
Eugen Lungu, Leo Butnaru, Mircea V. Ciobanu,
Matei Vișniec (Paris), Răzvan Voncu (București),
Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Cassian Maria Spiridon
(Iași), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:
MD-2012, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la
Ministerul Justiției al Republicii Moldova
în data de 03 martie 2015
Numărul de înregistrare: 05383

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 1000 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
DEPARTAMENTUL POLITICI PENTRU RELAȚIA
CU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

Această revistă a fost tipărită cu sprijinul
Ministerului Afacerilor Externe al României –
Departamentul Politici pentru Relația cu Românii
de Pretutindeni – www.dprp.gov.ro.
Textele publicate în Revista literară
nu reprezintă poziția oficială a DPRP.

ISSN 2345-1777

9 772345 177006 >

Toate textele și imaginile inserate în paginile
publicației Revista literară nu pot fi reproduse și nici
distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 7 000 de semne, vor fi redactate și paginate în Word, Pages
sau alt editor de texte compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.

EDITORIAL

de ADRIAN CIUBOTARU

ARNOLD J. TOYNBEE
DESPRE
AUTO-
DETERMINARE,
ANOMALII
SOCIALE
ȘI
REVOLUȚIE:

“În oricare colectivitate, lipsa de armonie între părți își găsește corespondența într-o pierdere globală a capacității de autodeterminare. Și această pierdere a facultății de autodeterminare constituie criteriul esențial al destrămării.

(...) Cît despre anomaliiile sociale care constituie alternativa revoluțiilor, aceste anomalii pot fi definite ca penalitățile pe care o societate trebuie să le sufere atunci când un act mimetic, care s-ar fi convenit să facă o instituție veche să se armonizeze cu o forță socială nouă, nu numai că este amânat, dar se caută încă și eludarea lui. Este, prin urmare, evident că, ori de câte ori structura instituțională existentă a unei societăți suferă o provocare din partea unei forțe sociale noi, sunt cu puțință trei soluții alternative și anume: fie o reajustare armonioasă a vechii structuri la noua forță dezlănțuită; fie o revoluție, care înseamnă o reajustare întârziată și nearmonioasă; fie o anomalie.

(...) Dacă reajustările armonioase ajung să predomine, atunci societatea va continua să se dezvolte. Dacă predomină tendințele revoluționare, dezvoltarea societății va fi din ce în ce mai îndoielnică. Iar dacă anomaliiile vor prevala, putem diagnostica o destrămare.”

(Arnold J. Toynbee,
Studiu asupra istoriei,
trad. de Dan A. Lăzărescu,
București, Editura
Humanitas, 1997).

UNIREA, ALTFEL

ÎN REPUBLICA MOLDOVA, UNIREA A FOST CONSIDERATĂ, TIMP ÎNDELUNGAT, PREOCUPAREA EXCLUSIVĂ A ELITELOR INTELECTUALE. UNIONISMUL A DEVENIT, ASTFEL, MARCA ELITELOR ȘI TOȚI CEI CARE ȘI-AU DORIT UN LOC ÎN PANTEON – PARVENIȚI CULTURALI, DAR ȘI POLITICI – AU FĂCUT OBLIGATORIU FIGURĂ DE UNIONIȘTI. UNEORI PÂNĂ LA EXCES, ALTEORI PÂNĂ LA OSTENTAȚIE, DAR ÎNTOTDEAUNA FĂRĂ TALENT, BANALIZÂND IDEEA. ASTĂZI, UNIONISMUL RENAȘTE, DEVENIND, DE ACEASTĂ DATĂ, CEEA CE AR FI TREBUIT SĂ FIE DE LA BUN ÎNCEPUT: UN DEZIDERAT AL MULȚIMII.

Din 1991 încoace nu s-a vorbit nicicând atât de mult despre Unire ca acum. Unioniști au existat întotdeauna, dar aspirațiile lor deveneau subiect de discuție doar în măsura în care îi deranjau pe șefii de la Moscova. Deranj în bună parte artificial, rușii luând orice abatere, oricât de neînsemnată, a Moldovei de la cursul euroasiatic, drept manifestare a unionismului.

Nu încapе îndoială: majoritatea moldovenilor (mă refer la etnicii români ai Basarabiei) a fost întotdeauna antiunionistă. Mândra, dar bine educata, minoritate de unioniști se făcea auzită doar în timpul scrutinelor parlamentare, votând partide precum PPCD sau PL. Între campaniile electorale, tema reîntregirii neamului figura exclusiv pe agenda publiciștilor dedicați cu adevărat cauzei și a profesorilor care o pledau, așa cum puteau, prin școli și universități.

De un an și ceva însă, subiectul acaparează tot mai multe minți. Numeroase dezbateri în presa scrisă, pe bloguri și la televizor reanimează o idee pe care societatea părea să o fi abandonat cu desăvârșire. Polemica a trecut, a căta oară, Prutul, revenind în atenția mass-mediei românești după hiatusul generat de plecarea lui Băsescu de la Cotroceni.

Interesul este explicabil. Îl arată chiar și antiunioniștii. Căci nu trebuie să ne simțim cu toții mare români aici, în RM, pentru a observa că am dat chix cu statalitatea. Și că ceva trebuie făcut, altfel, o luăm pe calea postcolonialismului african. Pe când soluțiile sunt aceleași, dintotdeauna: revenirea sub protectoratul Rusiei, păstrarea și consolidarea independenței sau refacerea imediată a unității naționale.

Prima soluție este și cea mai proastă. Nu atât pentru că ne readuce în sfera de influență a Kremlinului și ne izolează de lumea civilizată, ci pentru că nu e o soluție în sine. E amânarea soluției. E ceea ce am tot făcut între 1992-2009, e modalitatea cea mai comodă de a evita schimbările adevărate și expresia cea mai

elocventă a tuturor complexelor noastre. Dezideratul neprimenirii, în primul rând mentale și culturale, nu exclude însă năzuința spre un trai mai bun. Moldovenii vor să ducă o altă viață, dar nu înțeleg și nici nu acceptă legătura între calitatea acesteia și calitatea învățământului, siguranța zilei de mâine și democrație, bunăstarea generală și liberalizarea economiei, societatea armonioasă și renunțarea la clientelism.

A doua soluție a devenit de mult apanajul clasei politice care a știut să o promoveze și să o exploateze în beneficiul său. Actualmente, independența noastră poartă tocmai douăsprezece stele galbene pe pieptu-i albastru, dar până mai ieri, alaltăieri se justifica, cu aceeași, oportunistă, râvnă, prin teoria “moldovenismului”. Ideea neatârării nu e rea în sine, ea devine periculoasă atunci când necesită o legitimare continuă. În mod normal, discuțiile despre statalitate și independență trebuiau încheiate în 1992, după pierderea Transnistriei. Reluarea permanentă a acestora, în locul elaborării unui proiect de țară și invocarea înfrângerii de pe Nistru sau a șantajului rusesc ca pe impedimente în calea proiectului, indică asupra unor slăbiciuni de fond nu atât în edificiul statal (care, azi, e același stat sovietic adaptat la realitățile locului și ale momentului), cât în maniera în care ne concepem noi înșine statalitatea. Marea problemă a celor care s-au proclamat întotdeauna adepți ai suveranității a fost că nici ei nu au crezut vreodată la modul serios în statul Republica Moldova.

A treia soluție înseamnă lichidarea statului, dar salvarea țării. Tocmai această interpretare, ușor soteriologică și, totodată, pragmatică, a Unirii, distinge mișcarea națională actuală de cea, idealistă, a anilor 1990. Și tocmai acest mod de a vedea lucrurile pare să-i genereze adepți chiar și printre „românosceptici”.

Strategiile unioniștilor de azi ne interesează însă mai puțin. Curioasă este, în schimb, neașteptata și continuă întinerire a mișcării. Cei care

cunosc sistemul educațional al Republicii Moldova și mediul cultural în care crește și se dezvoltă tânăra generație din țara noastră nu pot decât să ridice nedumeriți din umeri în fața acestei junimi românofile, tot mai numeroase și mai hotărâte să lupte pentru cauza națională.

Și mai surprinzătoare e adeziunea crescândă la unionism a “indiferenților” și a “stataliștilor”. Argumentul “statului eşuat” este, aparent, și cel mai la îndemână, dar nu cred că e suficient pentru a explica schimbarea de vector.

Părerea mea este că, mai ales din 2009 încoace, s-a transformat radical modul în care societatea noastră percepe România și pe români. Modificarea percepției, care s-a datorat în primul rând deschiderii reciproce și mai puțin reașezării burților pe volume de istoria neamului, a pregătit, pe nesimțite, terenul pentru un dialog pe tema Unirii. Facilitarea procedurii de redobândire a cetățeniei, liberalizarea regimului de vize pentru cei fără pașapoarte românești, comunicarea tot mai intensă la nivel de persoane și instituții și tot mai puțin stingherită de stereotipuri și prejudecăți reciproce au făcut ca societatea moldovenească de azi să fie mai conștientă de necesitatea reîntregirii decât în 1918, când Actul Unirii era opera exclusivă a elitelor.

Un alt adevăr e că reunificarea teritorială a devenit, pentru “moldoveni”, ca și pentru “români”, de altfel, o problemă de ordin pur tehnic. Spre dezamăgirea idealiştilor, desigur, care trebuie să înțeleagă că argumentele “național” și “istoric” nu vor avea practic nicio pondere în cazul în care societatea noastră va fi obligată să aleagă între independență și Unire.

Conștiința (deloc „patriotică” și chiar pe de-a dreptul meschină) că viața în România europeană, așa cum e aceasta, departe de perfecțiune, a devenit mult mai bună și mai sigură decât în Moldova independentă, este, în realitate, singura șansă a unionismului în Basarabia.

DECLARAȚIA

UNIUNII SCRITORILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA PRIVIND REUNIFICAREA CU ROMÂNIA

Uniunea Scriitorilor din Moldova ia atitudine și condamnă cu fermitate ultimele evoluții (de fapt, involuții) de pe scena social-politică a Republicii Moldova. Reven- dicările populare privind tragerea la răspundere a beneficiarilor jafului se- colului și restituirea Miliardului furat din buzunarul cetățenilor, în ultimă instanță, sunt, pur și simplu, ignora- te de oficialități. Aservită oligarhilor mafiotizați ce se ascund după imu- nitatea parlamentară, justiția e ca și inexistentă.

Este fără rost să mai așteptăm de la așa-zisa „clasă politică” anumite viziuni clare și salvatoare privind destinul nostru istoric. Suntem, în schimb, forțați să tot urmărim spec- tacole stupide de răfuială meschină interpartinică, de exerciții demagogi- ce, de mimare a luptei cu corupția, de manifestări organizate de agenți sub acoperire ai FSB-ului etc. Observatorii străini remarcă faptul că Republica Moldova s-a transformat rapid dintr-o „poveste de succes” în “horror history”.

Căderea în lanț a așa-ziselor guver- ne europene și jocurile parlamentare de culise au compromis în fapt ideea europeană și au sporit decepția popu- lației până la cota critică de circa 80 % de neîncredere față de clasa poli-

tică și instituțiile statului, conform ultimelor sondaje.

Mai mult, după nesfârșitele crize din scurta perioadă de existență a Republicii Moldova este evident că proiectul statal RM a eșuat, statul de- venind captivul oligarhilor și politici- enilor corupți.

În aceste condiții, luând în cal- cul numeroasele apeluri și inițiative civice, Uniunea Scriitorilor consideră că singura soluție salvatoare pentru Republica Moldova, unica modalitate de a evita un colaps economic și soci- al este Reunificarea cu România.

Primul pas, în viziunea noastră, ar fi reconstituirea, după exemplul reconstituirii Declarației de Indepen- dență, arse de comuniști, unui nou Sfat al Țării, aidoma celui din 1917- 1918, pe aceleași principii de repre- zentativitate politică, socială, etnică și confesională. Considerăm că tocmai reconstituirea Sfatului Țării ar conferi legitimitatea istorică și geopolitică a continuității noastre în timp și nu existența artificială și efemeră a actu- alei statalități captive.

Această idee este subliniată și în Declarația de Independență de la 27 august 1991, în care se cere explicit denunțarea consecințelor Protocolului secret al Pactului Molotov-Ribben-

trop, în urmă căruia Basarabia a fost ocupată, la 28 iunie 1940, de URSS, și în urma acestei ocupații, Sovietul Su- prem al URSS, precum se subliniază în Declarație „încălcând chiar prero- gativele sale constituționale, a adop- tat la 2 august 1940 „Legea URSS Cu privire la formarea RSS Moldovenești unionale”, în niște frontiere reduse arbitrar, care nu coincid cu frontierele Basarabiei istorice, în hotarele căreia s-a format, în 1917, Republica Demo- cratică Moldovenească. Cu atât mai mult că declararea RSSM s-a făcut fără desfășurarea unor alegeri demo- cratice și existența, cel puțin forma- lă, a unor instituții statale care ar fi conferit o oarecare legitimitate unei ilegimități transformate în timp în actuala republică.

Urmărind modelul sud-coreean, dar și exemplul german, această structură, civico-politică – Sfatul Ță- rii-2 – s-ar concentra pe direcțiile:

– Consultări cu partenerii externi, europeni și americani;

– Inițierea și realizarea unor pro- iecte româno-europene între Moldo- va, România și UE;

– Accelerarea procesului de inte- grare sub scutul de securitate eu- ro-atlantică;

– Ridicarea standardelor de viață;

– Explicarea populației de diferite etnii din Republica Moldova a benefi- ciilor valorilor româno-europene;

– Convocarea unui Congres civic reprezentativ care ar instituționaliza noua direcție etc.

Facem apel către întreaga socie- tate, uniunile de creație, instituțiile de învățământ, savanții, pedagogii și oamenii de afaceri, ONG-uri, persoa- nele de bună-credință să se implice și să sprijine această idee. Înțelegem asumarea acestei mari responsabili- tăți, faptul că moștenirea ideologiei sovietice, dar și confruntarea cu sepa- ratismul și ideologia Federației Ruse au creat suficiente bariere care, totuși, pot fi depășite printr-un efort comun, consecvent și tenace.

În situația în care un sfert de secol de independență a Republicii Moldo- va a însemnat, de fapt, o mișcare din neunde spre nicăieri, datoria noastră ca intelectuali, ca oameni ai cetății este să atragem atenția întregii popu- lații a Republicii Moldova asupra sin- gurei căi de izbăvire – integrarea în Europa, prin reunificarea celor două state românești, Republica Moldova și România, într-un singur stat.

Așa să ne ajute Dumnezeu!

28 octombrie 2015

TEOFANII ÎN FORMAT A4

de TEO CHIRIAC

VÂNĂTOARE CU URS

Istoric și geografic, reprezentăm o provincie ruptă brutal din corpul unei națiuni încă tinere și iubitoare de viață. Biologic, ideolo- gic, sentimental suntem o bucată de țară cât o mușcătură de urs imperial, eliberat din când în când din cușcă, pentru plăcerea stăpânului și pentru nevoia sălbăticiunii de a-și menține viu și nealterat instinctul de animal de pradă.

Vânătoarea cu urs lasă pe corpul națiunii răni adânci și extrem de dureroase. De fiecare dată, mușcăturile fiarei îi mutilerază carnea și oasele încă fragede, îi zdruncină temeiurile ființei, îi surpă conștiința. Astfel că schimbările înregis- trate la nivel de gândire și de comportament provoacă, în timp, serioase mutații de ordin psihosomatic atât corpului, cât și bucății rupte din el. Iar în momentele dramatice ale istoriei și corpul, și bucata își pierde memoria milena- ră. Drept consecință, bucata înstrăinată (care poate fi chiar inima acestul corp!) uită că este o parte vitală a unui organism integru. Iar acesta, având organul memoriei atrofiat, uită că e un corp cu inima care bate, care se zbate, în afara lui. Totodată, corpul nostru uită și faptul că,

fără inimă, fără creier, fără alte organe de care atârnă viața, el nu mai este un corp, ci un trup.

Sunt și alte consecințe, uluitoare, ce rezultă de aici. După mai multe vânători cu urs, pra- da devine dependentă de sângerosul masacru. Iar bucata sfâșiată se obișnuiește cu năravurile fiarei într-atât, încât nu-și mai vede rostul fără atacurile ei mișelești. Supraviețuind la limita dintre viață și moarte, partea de corp masacrat se transformă treptat (de voie? de nevoie ?) dintr-o pradă oarecare într-o victimă statornică, într-o jertfă cu statut de martir.

O altă consecință a vânătorii cu urs: plină de răni și îngrozitoare sechele, bucata de țară nu-și recunoaște rolul de simplă momeală. (Și ce momeală mai ademenitoare poate servi pentru scoaterea sălbăticiunii din hibernare și culti- varea instinctelor ei de prădător feroce decât inima vie a unei țări, decât locul acesta sacru în care sălăsluiește sufletul națiunii?) Bucata ruptă din țară nu poate, sau nu mai vrea să-și dea seama că, de mai bine de două veacuri, ea nu e decât o momeală încolțită, infestată, aflată în plin proces de descompunere. Dimpotrivă, fiind de mărimea unei mușcăături de urs imperial și

imperialist, nada are ferma convingere că, de la o vreme încoace, ea însăși a devenit un corp național împlinit, robust, perfect sănătos. Mai mult, ea crede că statutul de martir, pe care și-l atribuie (de voie? de nevoie?), o prinde de mi- nune și de aceea îl poartă cu mândrie și orgoliu.

Firește, atât sinistrul spectacol al vânătorii cu urs, cât și inumanele metamorfoze ale prăzii se desfășoară public, în văzul tuturor. Spre stu- pefacția generală. Spre deliciul prădătorului și răsfățul bestiei sale.

Când amuțesc trâmbițele hăitașilor din par- tea locului, când stăpânul și bestia sa abia ați- pesc, bucata de țară încolțită, terfelită, infestată de paraziți animalii, nu-și folosește răgazul pentru a-și face rugăciunea, pentru a se ridi- ca din genunchi și a face pasul hotărâtor spre reîntregirea cu Ființa națională. În scurtul răgaz îngăduit, ea își linge pe-ascuns rănilile, aștep- tând pervers viitoarea vânătoare cu urs ca pe o binecuvântare, ca pe o izbândă, ca pe o tainică izbăvire.

Și în timp ce rănilile usturătoare o ard ca para focului de tabără, prada încolțită scoate suspine prelungi, ca de suferință. Ori de satisfacție.

A r părea de-a dreptul aberant, în aceste momente, să abanonăm întrebările momentului și să ne concentrăm asupra chestiunilor infinitezimale, puțin interesante pentru marele public, ale esteticului.

Literatura, categoric, are politica (și politicile) ei. Problema e că ele depind tot mai mult, aberant și inexplicabil, de politica (și politicile) propriu-zise. În epoca economiei de piață și a statului de drept, în care cultura ar fi trebuit să trăiască autonom – așa ni se spunea la începutul anilor '90 –, fără a depinde de variația imprevizibilă a politicului, ea nu se poate desprinde de acestea, pentru că nu există fără cititori. Iar viața cititorilor noștri, ne place sau nu, depinde de felul în care se face politica, de felul în care suntem guvernați.

Deplina independență a literaturii e, desigur, iluzie post-comunistă, ca atâtea altele, de la prezumția de nevinovăție la manualele alternative și de la „podul de flori” la societatea civilă. O iluzie pe care nu trebuie să o aruncăm la coș (așa ar fi normal, ca literatura să nu depindă de politic), dar nici să nu o luăm drept normalitate.

Așadar, astăzi ne aflăm, la Chișinău, în plină criză politică. Noi putem vorbi la infinit despre post-modernism și „minimalism”, despre colaborarea cu fosta Securitate/ fostul KGB și apolitism, cititorii noștri nu asta așteaptă de la noi. Și într-o parte, și în cealaltă a Prutului, din motive diferite și pe paliere diferite, este momentul să se audă din nou vocea scriitorului. Este momentul ca breasla să își spună cuvântul în Cetate. Mai aplicat, mai critic față de politicile culturale, în dreapta Prutului. Mai general, mai deschis față de nevoile Cetății, față de așteptările cetățeanului, în stânga.

E momentul ca în special la Chișinău să se facă simțită prezența intelectualilor români. A Uniunii Scriitorilor, ca breaslă, a intelectualului român din Basarabia, ca element esențial al societății de aici. A Uniunii, ca principal custode al identității naționale și, totodată, rezervor intelectual al societății.

Rostul acestei reviste și al acestei rubrici nu este cel de a da sfaturi și, cu-atât mai puțin, lecții. Ci de a con-

tribui activ la funcționarea unitară a literaturii române, făcând să circule, de pe un mal pe altul al Prutului, idei, experiențe, inițiative și valori. Nimic din ceea ce voi spune aici nu este menit să înjosească literatura română din Basarabia, pe care o prețuiesc enorm (dovadă, receptarea critică pe care i-o dedic în mod sistematic), nici să trateze superficial, de pe pozițiile „fratelui mai mare”, eforturile culturii din stânga Prutului de a surmonta dificultățile despărțirii de spațiul ex-sovietic.

Așadar, aș atrage atenția asupra riscului pe care îl comportă dispariția vocii scriitorului din spațiul public basarabean. Un risc pe care noi, cei din dreapta Prutului, suntem departe de a-l fi depășit, la rândul nostru. Scriitorul, intelectualul, în general, a abandonat treburile publice pe mâna „politicienilor” și a „tehnocraților”. Improvizați, cu toții. Căci de unde politicieni profesioniști și tehnocrați ai sistemului democratic, după mai bine de patru decenii de comunism? De unde

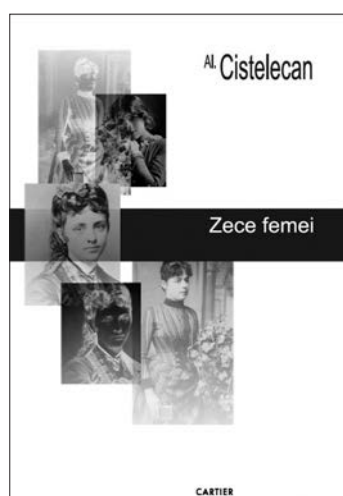
specialiști în economia de piață, în tranzacții de capital, în investiții și infrastructură, după atâtea decenii de economie planificată și de viziune colectivistă? Pretenția unor foști aparatcici de a fi profesioniști (și de a-i reduce la tăcere, în temeiul acestei competențe preținse, pe intelectuali) este, în stânga ca și în dreapta Prutului, ridicolă. De asemenea, aș mai atrage atenția, tocmai în lumina unei experiențe nu tocmai fericite de dincoace de râu, asupra riscurilor fragmentării acestei voci a scriitorului. Nu-i nimic anormal ca scriitorii să aibă opinii politice diferite, să adere la platforme diferite și să creadă în orientări sociale diferite. Dar problemele culturii, ale identității românești sunt în Basarabia aceleași pentru toți.

Bătălia pentru limbă, de pildă, începută atât de spectaculos în 1987-1989, este departe de a se fi încheiat, cât timp 1) limba română nu este limba oficială, trecută în Constituție, a Republicii Moldova, și, mai ales, 2) spațiul public (media, publicitatea) este dominat absurd de un „biling-

vism” pe care doar Bodiul l-a visat și pe care cifrele demografice nu-l justifică sub nici un chip. Nu e suficient să scriem bine literatură în limba română, ceea ce Basarabia face cu prisosință: e obligatoriu ca scriitorii, împreună și individual, pe platforme intelectuale sau asociative, să reia bătălia pentru ca adevărul să învingă, în cele din urmă, și în Basarabia. Iar limba română să fie, oficial și fără ocolișuri, limba oficială a statului, în raport cu care să fie reglementată și utilizarea limbilor minoritare (găgăuza, rusa, ucraineana, bulgara etc.), conform cu normele europene.

Prin urmare, cred că ar fi util pentru toată lumea ca, indiferent de orientările personale, scriitorii români din Basarabia să reînceapă a fi solidari unii cu alții, cu interesele breslei, și cu interesul național. Dacă nu o vor face, vor trece prin ceea ce au trecut scriitorii români din cealaltă parte a Prutului. Fără a avea însă suportul unei culturi naționale bine consolidate și al unui nivel de trai acceptabil.

**NOI
APARIȚII**
**EDITURA
CARTIER**

AL. CISTELECAN
ZECE FEMEI

„De câțiva ani încoace, AL Cistelean, admirat unanimitate pentru subtilele intuiții și judecăți privind spațiul poetic românesc, dar dedat, nu mai puțin, unui soi de mic narcisism ținând de o anume caligrafie manieristă a expresiei, a publicat în presa literară o suită de profiluri de doamne lirice transilvane, dezgropate din fișiere îngălbenite de biblioteci, de unde nu le-a mai scos aproape nimeni și nici nu prea mai aveau șansa să fie scoase. I .. ./ presupusul temut călău suride și se amuză în timpul execuției, nu mai puțin atent la baletul său de pe eșafod ori la dexteritățile cu care-și mînuiește instrumentele chirurgicale. E, pe deasupra, un bonom și un tandru.”

Ion Pop, (România literară, nr. 1-2/2015)

ISTORIA LITERATURII

RAFTUL DOI

CEASURI DE MULȚEMIRE CU GH. ȘION

de EUGEN LUNGU

Dintre autorii „mărunți” și „minori”, cum îi etichetează G. Călinescu pe poeții semianonimi din epoca Alecsandri, Gheorghe Șion e încă un nume cu ecou în conștiința culturală. Și asta datorită „rizibilei” (iarăși Călinescu!) *Limba românească*, poezie care se contopește cu numele său. Naivă, săltărească o polcă, impregnată de diminutive (*românașul, româncuțe, drăgănele*) parcă pentru a-l înfuria pe Maiorescu, insinuant imperativă și adoptând un ton de mentor, poezia supraviețuiește poate datorită acestei inocente simplități. Prima strofă și refrenul ni s-au împlântat în memorie și le luăm ca atare, ca pe o emblemă rutinată de aproape două secole, căreia nu-i mai cauți chichițe estetice. Din simplul motiv că și inabilitățile poetului, atinse de patina vremii, s-au „monumentalizat”: „*Mult e dulce și frumoasă/ Limba ce-o vorbim,/ Altă limbă-armonioasă/ Ca ea nu găsim./...../ Vorbiți, scrieți românește,/ Pentru Dumnezeu.*”

E una dintre cele mai vechi și cele mai cunoscute compoziții versificate despre limbă, îndemnul didactic al lui Șion migrând din manual în manual până în mileniul trei.

În 1868, compozitorul Ioan Cartu (1820-1875) pune *Limba românească* pe muzică, adaptând-o „pentru cor pe trei voci egale”. Nu e exclus că însuși Gh. Șion să fi revăzut textul pentru această solicitare muzicală, dând astfel o variantă mai scurtă, probabil versiunea care circulă azi pe internet.

În memoria noastră școlărească, cea mai rezistentă la erodarea timpului, se înmagazina și *Plugușorul*,

o altă creație cu glorie matusalemică a poetului. Matricea colectivă a reținut-o mai mult ca pe o emanatie folclorică, ca pe un produs anonim, doar unii specialiști știind numele adevăratului creator. De aceea mdestele, dar memorabilele stihuri, au circulat nestingherite și în Basarabia sovietică, chiar și în anii când era interzis tot ce venea de peste Prut: „*Măine anul se-nnoiește/ Plugușorul se pornește/ Și începe a colinda./ Pe la case ș-a ura,/ Iarna-i grea, omătu-i mare./ Semne bune anul are,/ Semne bune de bilșug,/ Pentru brazda de sub plug.*”

Mai ales acest debut a intrat, sub marca de creație populară, în culegerile de folclor coordonate de academia chișinăuiană. Ce e drept, și cu ceva tractoare în finalul urăturii adaptate la „comandamentul social”.

Și I.L. Caragiale imortalizează un, altfel mediocru, intermezzo sentimental țâșnit de sub pana lui Gh. Șion. Dramaturgul o pune pe Veta, febricitată de o aventură adulterină, să fredoneze „întâia strofă din *Portretul* de d. G. Șion”, cum menționează Caragiale, excesiv de grav (citește: ironic!), în didascaliala care însoțește respectiva scenă din *O noapte furtunoasă*: „*Când ore de-ntristare vor/ turbura vreodată/ Frumoasa-ți inimioară, tu vezi/ portretul meu,/ Și crede că eu sufer cu tine deodată./ Și c-amândoi atunci/ compătimim mereu.*”

În 1879, când Caragiale publica în *Convorbiri...* comedia sa, „d. Șion” era, evident, în viață, dar diferența de limbaj literar e izbitoare – autorul *Portretului* e deja vetust! Și ca expre-

sivitate artistică (*frumoasa-ți inimioară*), și ca utilizator al unui anume strat lingvistic: verbul a *compătimi*, în sens de „a pătimi împreună cu altul” avea deja nuanța de învechit, deși Sextil Pușcariu, în marele său dicționar, îi mai păstra acest înțeles fără remarcă înv. Oricum, catrenul supraviețuiește, și va ținea atât cât va rezista și celebra comedie. Caragiale e un intertextualist *avant la lettre*, un mare pescuitor de ridicol, în plasa sa picând și alți colegi ai lui Șion, abandonati de istoria literaturii pe raftul doi. Faptul e remarcat de Ion Vartic în *Clanul Caragiale* (Editura Biblioteca „Apostrof”, Cluj, 2002): „Cine își mai dă seama astăzi, de pildă, că în vulturile isterice ale discursului amoros al Miței Baston s-a încrustat și un celebru vers de odinioară al lui C.A. Rosetti («M-ai uitat pe mine, le-ai uitat pe toate»)? Sau cine în afară de Ștefan Cazimir mai știe că venturialul «angel radios» îi aparține, de fapt, lui C. D. Aricescu?”

S-au salvat de uitare (pentru câteva decenii doar!) și alte versuri ale autorului nostru. Mă refer la cele puse pe muzică de vestitul Alexandru Flechtenmacher. Spre exemplu, *Hora nouă*, care a circulat un timp ca romanță. (Compozitorul făcea aranjamentul muzical și la vodevilul *Femeiușca dracului*, prelucrat din franțuzește de G. Șion și M. Millo; în același an, 1846, tot el pune pe portativ și „*Imn*, pentru două voci egale, versuri de G. Șion”).

Cam atât se desprinde din umbra rafturilor cu publicațiile sale. Restul e tăcere. Și a scris destul. Primul volum

de poezii se intitula pitoresc *Ceasurile de mulțemire a lui Gheorghe Șion* (Iași, 1844), denumire ce copia 1:1 un titlu al lui C.A. Rosetti. Opțiunea pare azi puțin cam ciudată, autorul alegând, cum avea să explice mai târziu, simplitatea: „Făceam și refăceam la versuri de toate genurile, pe care, citindu-le pe la diferite locuri și persoane, observam ce impresiune fac, imitând pe Moliere cu bucătăreasa sa. Căpătând mai multe încredințări că nu sunt tocmai rele unele din producțiunile mele, mă decisei a tipări din ele. Deci adunai un bun mănunchi din cele ce mi s-au părut mai reușite și, cu ajutorul tipografiei lui Kogălniceanu, la care-mi făcusem credit, le tipării sub titlul de *Ceasurile de mulțemire*, titlu sub care nu de mult apăruse poeziile lui C.A. Rosetti din București și care mi se păru destul de modest și destul de bine cugetat” (G. Șion, *Suvenire contimpurane*. Ediție integrală. Polirom, 2014, p. 406-407). Nici titlul următorului volum nu excela prin originalitate – *Din poeziile lui Gheorghe Șion* (1857). Prefața – în versuri! – vorbește de la sine despre calitatea poemelor incluse în carte: „*În oglinda vieții mele/ Eu trăind m-am tot uitat/ Și cu aste versurile/ Anii mei s-au strecurat./ Fi-vor sau nu prețuite,/ Eu aci le-am tipărit./ Cetitoriule iubite,/ Fi-vei oare mulțămit?// Aici e a mea junie/ Cu-ale sale nebunii,/ Cu-al său foc de poezie,/ Cu-ale sale reverii,/ Cu viața-mi trecătoare,/ C-orice dor închipuit!/ Mulțămit vei fi tu oare,/ Cetitoriule iubit?*”

Autorul face în continuare un „ispi-soc” al temelor și al focurilor de la

inimă care i-au monopolizat inspirația: *lacrimile de durere, zilele amărâte, viața ideală, satirele mușcătoare, patria iubită* etc. Într-un cuvânt, *versurile închipuie, cum conchide Sion, „cartea vieții” sale.*

Ceva mai relaxată și mai bine angrenată prozodic e poezia-satiră Cenzorului meu: *„Domnul cenzor, om de treabă,/ Întâlnindu-mă-ntr-o zi:/ „Sionaș, glumind mă-ntreabă,/ Ce ai tu a-mi bănuî?/ Poate foarfeca-mi nu-ți place/ Unde știe a ciocârți?/ Dar eu dragă, n-am ce-ți face;/ Așa lucruri dacă-i scri/ Nu-ți dau voie-a tipări.”*

Începe imediat alt „ispisoc” – al interdicțiilor: *„Știu că-n țară nedreptatea/ Este-un rău nevindecat,/ Și că toată răutatea/ Este-n oamenii de stat./ Știu că toată țara plânge;/ Dar nu-i chip de a gândi./ Trebuie să curgă sânge.../ Și de sânge dacă-i scri/ Nu-ți dau voie-a tipări.”*

Cenzorul înșiră multe alte motive pentru care scrierile poetului ar putea fi suprimate. Dincolo de tonul, ușor glumeț, ușor ironic, poemul deconspiră, de fapt, o situație gravă în presă și în editarea de carte. Organele represive urmăreau nu numai scriitorii-lideri (Al. Russo exilat la Soveja pentru pie-sa Jicnicerul Vadră, pașoptiștii obligați să se refugieze fie în Orient, fie în Occident), dar și pe cei din eşalonul doi. C.D. Aricescu, „pieptănat” drastic de tot ce părea neloial puterii, era până la urmă închis la Snagov, G. Crețeanu simțea mereu în ceafă suflarea grea a cenzurii, Ion Catina era la un pas de nebunie din cauza persecuțiilor. În *Armonii intime* de Al. Sihleanu, carte republicată de N. Iorga în 1909 la Vălenii de Munte, editorul explică astfel absența unui catren din poemul Vegherea: „Suprimat de cenzură, desigur”. Echipete „purificatoare” din cele două principate erau suplimentate de și mai drastica cenzură a rușilor. Aricescu era închis la sugestia acestora. Când tatăl poetului încearcă unele demersuri pentru a-și elibera fiul, Aleksandr O. Duhamel (1801-1880), general, reprezentant al Rusiei în principate, îi spune răstit părintelui: „Mulțumește-te, bătrânule, că fiul dumitale este la Snagov. Dacă un supus muscal ar fi încercat să atace persoana sacră a împăratului, ar fi putrezit de viu în Siberia”. Despre disprețul generalului față de elita locală scria chiar Gheorghe Sion în *Suvenire contimpurane*: „Cei adunați se îndreptară către comisarul rusesc. Acesta, îndată ce văzu mulțimea viind spre locuința sa [...], trimise răspuns că nu poate primi această mulțime; și că, cel mult, va primi o deputațiune. Șase persoane se aleseră prin aclamațiune și intrară la generalul Duhamel.

Acesta, desperat de prostul rezultat ce căpătase misiunea sa la București, primi deputațiunea moldoveană după datina calmucă, în papuci și în halat. El întrebă ce cere, și fără a aștepta răspunsul, începu a țipa și a zbiera ca un turbat, tratând toată țara de revoluționară și acuzând chiar pe colegul său turc că s-a înjosit a primi această mulțime de canalii. Deputațiunea, înmărmurită de un limbagiu atât de aspru și de barbar, ieși, fără a riposta” (op. cit., p. 312). Autorul acestor savuroase memorii

simțise pe pielea sa efectul dublei cenzuri – pe când lucra „ca copist”, cum scrie el, la Departamentul din Lăuntru, a fost alungat din serviciu, deoarece scrisese poezia *Viitorul*. Sion își amintește: „Eu în[s]ă nu mai eram funcționar al Ministerului de Interne; din cauza unei poezii satirice ce publicasem în *Foaia de Minte și Inimă* din Transilvania, fui destituit după insistențele Consulatului rusesc” (ibidem, p. 436). Argusul nordic îl va urmări atent și mai târziu, când devine colaborator activ la *Zimbrul*, „ziar de orientare unionistă”, unde publică versuri și un fragment din traducerea *Paradisul pierdut* de John Milton, apoi și la *România literară*. *Foaie periodică sub direcția d-lui V. Alecsandri*. Rușii supravegheau prin agenții lor mișcarea intelectuală din principate, mai ales în timpul evenimentelor de la '48 și în anii imediat următori. Istoricul basarabean Ion Varta, care a cercetat arhivele Imperiului Rus, a publicat un amplu volum cu rapoartele spionilor ruși acționând în Valahia și Moldova. Delațiunile erau redactate, de regulă, în franceză, cu un scris caligrafic specific secolului și demn poate de o cauză mai bună. În vizerul poliției secrete rusești intrau V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, Bălcescu, Bolintineanu, Bolliac, Ion Catina, Heliade, C.A. Rosetti, lângă numele

(Ion Varta, *Revoluția de la 1848 în țările române. Documente inedite din arhivele rusești*, Editura Arc, Chișinău, 1998, p. 530).

V. Alecsandri intenționa de mult să creeze un ziar literar. Obținând permisiunea, poetul anunță în *Zimbrul* titlul publicației (*România literară*) și expune un scurt program al săptămânalului. Primul număr al *României...* apărea în februarie 1852. Ziarul a fost însă sechestrat, deoarece cenzura a interzis difuzarea lui. Au fost salvate doar câteva exemplare. Într-o scrisoare către N. Bălcescu, Alecsandri se arată revoltat de samavolnicia cenzorilor: „Este adevărat că nenorocitul meu jurnal a fost desființat până a nu se naște măcar, și aceasta din mai multe pricini, unele mai dobitocești decât altele. Una din rezoanele pentru care mi-au închis gazeta a fost articolul tău, *Răzvan-vodă*, carele, fiindcă a fost scris de tine, s-a socotit de către domnul Știrbey ca un pamflet împotriva lui. Vița țigănească a acelui nenorocit domn a atins ambiția stăpânitorului Țării Românești”. În 1855, ziarul reapărea, dar era iarăși suspendat după bine cunoscutul articol al lui Nicolae Ionescu despre sclavia neagră și sclavia albă. Gheorghe Sion reușise să publice în paginile lui, printre interdicții, *O muză la spital* și *Limba românească*.

DINTRE AUTORII „MĂRUNȚI” ȘI „MINORI”, CUM ÎI ETICHETEAZĂ G. CĂLINESCU PE POEȚII SEMIANONIMI DIN EPOCA ALECSANDRI, GHEORGHE SION E ÎNCĂ UN NUME CU ECOU ÎN CONȘTIINȚA CULTURALĂ.

căruia figura, de regulă, și porecla *Berlicoco*, alte nume pe care agenții le scriau după ureche („Barescu, Baron-sky [...], poeți”). Erau bănuți toți cei care știau să țină un condei în mână. Uneori, domnitorul Grigore Ghica se grăbea să aplice sancțiuni încă înainte ca rușii să-și exprime nemulțumirea. Într-un raport trimis de Nikolai Karlovici Giers (1820-1895; din 1851 șeful Consulatului rus din Moldova) la Sankt-Petersburg în data de 13 martie 1852, cinovnicul rus viza direct ziarele *Zimbrul* și *România literară*: „Cu o altă ocazie, domnitorul a demonstrat de asemenea că este ferm hotărât să ia măsuri drastice împotriva tendințelor subversive care se manifestă în țara sa. Apariția unor articole reprobabile într-un ziar din Moldova, tipărit sub denumirea *Zimbrul*, a atras atenția domnului Consul General Khaltchinsky [Ivan Dm. Halcinski (1810-1856), consul general în Valahia și Moldova – nota mea, e.l.], drept urmare am fost însărcinat de Excelența Sa să aduc muștrări moderate conducerii țării privind necesitatea de a supraveghea presa cu mai multă vigilență. Prințul Ghica a întrecut însă așteptările mele, dispunând suspendarea ziarului *Zimbrul*, redactorul căruia a fost avertizat de mai multe ori. În același timp, Alteța Sa a retras permisiunea acordată domnului Alecsandri pentru publicarea unui ziar sub numele de *România literară*, care a inclus chiar la început un articol ce nu putea fi permis de cenzură (...)”

În 1856, Grigore Ghica promulga o lege a presei care slăbea șurubul represiv, ceea ce permitea relansarea publicațiilor *Steaua Dunării* și *România literară*. Entuziasmat de acest act democratic, Sion scrie un panegiric pe cât de tumultuos emotiv, pe atât de primitiv ca literatură. Neașteptata libertate „Ca să poată cânta-n voie/ Dorul care îl bătea” îi dă vertije stihuitorului, câteva exclamații laudative revenindu-i, evident, și domnitorului liberal: „Secolul cel de lumine/ În dreptatea sa ne-a dat/Acest mare și scump bine/ Ce zăcea întunecat./ Domnul Ghica lustruiește/ C-un princip domnia sa./ Din Moldov-acum pornește/ Românis-mu-a respira./ Poeți, cântați!/ Muze, sălțați!/ Libertății vă-nchinați.” („La legea presei”).

În genere, lira lui Sion reverberază în ritmuri calendaristice (*Zi-ntâi april, Anul Nou, Plugușorul, Zi-ntâi mai 1857* ș.a.) sau „deșteptată” de o ocazie – *La legea presei, La unire, Epistolă* etc.

Puțini știu acest amănunt, dar lui Gheoghe Sion îi revine onoarea de a fi autorul versurilor pentru primul imn oficial al României. Detaliile le aflăm de la Ilie Gorjan: „În 1860, Al.I. Cuza a ordonat organizarea unui concurs pentru compunerea unui imn național. În vederea executării ordinului, ministrul de război, generalul I. Florescu a dat următorul ordin de zi: „Având în vedere că imnurile ce se cântă la primirea șefilor sunt străine și diferă de la corpuri la corpuri,

având în vedere necesitatea ce este de a avea în asemenea ocazii un imn național, am hotărât cele ce urmează: se acordă un premiu de 100 de galbeni celui ce va compune un asemenea imn; toți concurenții vor trimite până la 31 decembrie compunerile dumne-ilor subsemnate și sigilate la Ministerul de Resbel unde ecsaminându-se se va hotărî premiantul”. Juriul, compus din Al. Flechtenmacher, Dimitrie G. Florescu, Ludwig Anton West, Alexandru Berdescu, Johann Andreas Wachmann, Grigore Bengescu și col. Manu, precum și Comisia literară a imnului constituită din D. Bolintineanu, G. Sion, Gh. Reteanu, Grigore Alexandrescu, Alexandru Odobescu și Ioan C. Massim au recomandat la 22 ianuarie 1862 Ministerului de Război următoarele compoziții: *Marș triumfal spre primirea steagului Măriei Sale Prințul Domnitor*, compus de Eduard Hlubs, capelmaistrul Regimentului al 2-lea de Linie; *Zorile cu rugăciunea*, compus de Iosif Islavici, capelmaistrul Regimentului al 5-lea de Linie; *Marșul destinat la primirea oricărui șef în drept*, compus de Pascu Purcărea. Întrucât niciuna dintre aceste trei lucrări premiate nu a fost proclamată imn național, la scurt timp, a fost organizat un nou concurs în urma căruia juriul a ales cântecul pe versurile lui Gheorghe Sion, care

a devenit primul text oficial al Imnului de Stat al României: „După secol de-amorțire/ România a-nviat./ Două țări într-o uni-re/ Viața lor au proclamat/ Pe români însuflețește/ Cu al patriei amor, Și cu scutu-ți întărește/ Al lor tron și domnitor./ România cu mândrie/As-tăzi vine a striga:/ Laudă, mărire ție! Doamne, asta-i fapta Ta!”.

Imnul lui Gheoghe Sion a rezistat până în „1881, când România s-a transformat în regat”. Atunci „V. Alecsandri a creat, pe melodia lui Eduard Hlubs, *Imnul Regal Român*. Acesta a fost Imnul Național al României până la 30 decembrie 1947, când s-a proclamat Republica Populară Română”.

Poezia erotică e neglijabilă, din moment ce autorul nu face niciun efort de originalitate artistică. Singurele elemente ce mimează poezia sunt doar ritmul și rima voioasă, de multe ori diminutivală: „*Tinerică copiliță,/ Cu flori roșii pe guriță/ Și cu ochi încântători!/ Decât ori la ce în lume/ Eu gândesc la al tău nume/Zi și noapte deseori.*”

O fericită abatere de la acest tipic este poezia-meditație *Lacrimile* (nici ea în întregime – fragmentar). Poetul opune antitetic lacrimile femeii, cauzate de un „capriț, o fantazie”, adică mai mult un spectacol decât o trăire adâncă, și durerea sa ce vine din profunzimile ființei: „*Lacrimile tale, dragă, sunt ca rouă de pe flori, Roua sau e plânsul nopții, sau e*

De la dreapta la stânga: MS Regele Mihai I al României, principesa Margareta, Nicolae Răileanu și Ana Blandiana. Palatul Elisabeta, 2008. Foto de N. Popa.

lacrimă de zori?/...Lacrimile mele
însă, scumpa mea, de altfel sunt./ Ele
nu se scurg ca rouă, nu curg fără de
cuvânt./ Ele-n peptu-mi stau ascunse
și de inimă-mi se țin/ Ca rășina ce
se află într-un brad sau într-un pin./
Ferul trebui să lovească arburul în
scoarța sa/ Și atunci rășina-ncepe ca
fântân-a picura./ Foc de patimă cum-
plită trebui în inima mea/ Pentru ca
să fie-n stare lacrămile a-mi cădea."

Directețea, de regulă frontală,
fără dichis metaforic, este atenuată
aici printr-un joc metaforic agreabil
literar.

Ușor narcisiac, poetul poate să
dedice un poem particularităților sale
anatomice – *Părul meu alb*. Iarăși în
contrast cu fizicul femeii: „Vrei să știi,
o, dragă fată!/ De ce părul mi-a albit;/
Și nu vrei să crezi odată/ Că chiar am
îmbătrânit?//..... Tu, în lumea astă
mare,/ Te-ai născut pentru plăceri./
Nu știi soarta celui care/ E merit
pentru dureri./ Nu știi câte simțimin-
te/ A lui inim-o lovesc;/
Nu știi câte elemente/ Viața lui o răz-
boiesc./ Altfel, zău, draguța mea,/ Păr
alb omul n-ar avea."

Sigur, premisa e misogin-falsă, dar
părul alb îi dădea poetului un aer
de noblețe. În 1847, când scria acest
poem, Gheorghe Sion avea doar 25
de ani! Mai târziu, G. Călinescu avea
să remarce că scriitorul român, după
o anumită vârstă, semăna leit cu V.
Hugo.

Ceva mai agilă pare muza lui Gh.
Sion în fabule – în 1869 poetul scotea
la Tipografia Națională un volum
intitulat *101 fabule*.

Preocupările pentru o limbă națio-
nală sănătoasă nu sunt un capriciu de
moment, motivul revenind frecvent
în proza sa, dar și în lirica, de regulă

angajată, a poetului. *Urangutanul*
pare o *addenda*, ușor inferioară, la fai-
moasa *Limba românească*: "*Limba lor*
națională/ Unii văd că n-o vorbesc,/ Ba
spun încă că în școală/De prisos o
socotesc./ Și ca limba lor frumoasă,/ Câtă
lume am umblat,/Altă limbă-ar-
monioasă/ Nicăiri n-am ascultat./ Așa
oameni pe pământ./Zău, maimuțe zic
că sunt."

În proză, în memorii și articole,
Sion a optat cu obstinație pentru
substantivele cu terminații în *-țiune*,
ceea ce dădea (încă atunci!) textelor
sale o nuanță percutantă de desuet și
artificial. Când *-țiunile* se acumulau
într-o proporție critică, frază naufragia
în ridicol. Aceste păcate „limbis-
tice” îi aduceau scriitorului o critică
acerbă din partea lui Maiorescu. Sion
tocmai publicase în nou înființata *Re-*
vista contemporană un articol despre
Conachi. Dirigințele Junimii ia la refec
publicația în celebrul azi „studiu de
patologie literară” *Beția de cuvinte în*
„Revista Contemporană”. Prima victi-
mă e chiar Sion. Sunt atacate mai ales
formulările latinizante, dar și ezită-
rile ortografice. Maiorescu prezintă
și comentează mostrele mai sucite
din textul despre Conachi: „am citat
aceasta pentru ca să arăt că inspirați-
unea lui Conachi nu era o adulațiune,
ci exploziunea unui entusiasm nobil
pentru îmbunătățirile ce poetul ve-
dea că se fac în țară”; „Conachi revăr-
sa florile imaginațiunii sale în adora-
țiunea idolului ce încântase sufletul
său”; „poetul vărsa tezaurii imaginați-
unii sale cu profunzimea unui crater
în irupțiune” ș.a.m.d. Malițios, criticul
exclamă: „Durere, exasperațiune și
desperare!” Sunt aspru penalizate și
lacunele de cultură generală ale celor
de la Revista contemporană. Altă dată,

în *Observări polemice*, criticul se
amuza și pe seama poeziei lui Sion,
ridiculizat „la pachet”, căci „piepte-
nul” de fier al lui Maiorescu trecea și
peste alți poetaștri ai momentului,
puși de amicii lor, fără un firesc simț
al valorii, alături de marii maestri ai
literaturii universale. Fraza incrimina-
tă era: „lira română de sub degetele
lui Murășanu, Sion, Tăutu, Baronzii
se aseamănă cântărilor lui Orațiu și
Dante”. „Dante și Baronzii!”, răbufnea
oripilat Maiorescu.

Gheorghe Sion a suportat greu
acest ultragiu. Târziu, în 1888, în epi-
logul *Suvenirelor...* găsea momentul
și prilejul de a-și defula, în expresii
simandicos rotunjite, ura mocnită
ani de-a rândul. Adeptul curentului
latinizant își încolona *-țiunile* ridiculi-
zate cândva de Maiorescu și le pornea
într-un atac decisiv împotriva *Convor-*
birilor...

Sub prefăcuta amenitate sarcas-
mul e abia ținut în frâu: „Când v-am
oferit, înainte de a ieși de sub tipariu,
Suvenirele mele, am crezut a vă servi,
dându-vă materie pentru o recensi-
une bibliografică, precum adesea obiș-
nuiri a face pentru alte publicațiuni
în revista ce dirigeți.

Cu mirare însă am văzut că, în
numărul de la 1 oct. al *Convorbirilor*
literare, a început a se reproduce în
extenso unul din episoadele mele,
fără autorizațiunea mea specială.
Această urmare îmi cauzează două
neajunsuri, pe cari cu părere de rău
mă văd nevoit a vi le semnala.

Primul este material, căci dacă
toate revistele periodice ar reproduce
astfel fragmente din cartea mea, apoi
ea, când se va pune în comerț, n-ar
mai avea căutare, căci cuprinsul ei ar
ajunge a fi cunoscut publicului; și nu
pentru aceasta am ținut eu zece ani
și mai bine lucrările mele în cartoane,
refuzând chiar remunerațiuni consi-
derabile ce mi se ofereau de la alte
reviste, numai pentru planul de a le
tipări pe toate într-un singur volum.

Al doilea este un neajuns moral,
nu mai puțin grav. După urmarea
aceasta, publicul (în mare parte)
poate să creadă că voi să mă strecor
către onoarea de a mă număra între
colaboratorii organului ilustrei soci-
etăți Junimea, pre când în realitate,
mai ales de când s-a constituit în
societatea politică, cu ea mă aflu în
cea mai perfectă răceală și indiferen-
ță. Pe lângă aceasta, publicul, care
adesea trage concluziuni ciudate și
din nimicuri, văzând scrierile mele
reproduse cu ortografia *Convorbirilor*,
ar putea crede că aș fi capitulat înain-
tea școalei fonetice inaugurate de ea,
pentru care (precum vă este cunoscut
din discuțiunile noastre de la Aca-
demie) nu am decât prea puțină stimă
și considerațiune, și ca unul care ați
știut acestea, mă mir că nu mi-ați
făcut onoarea măcar de a mă întreba
dacă sufer să mă văz tipărit cu o altă
ortografie, fără a-mi face sânge rău.

Pentru aceste neajunsuri, cari pot
să vă dea subiect și pentru vreo nouă
comedie de Zeflemele, și cari îmi pla-
ce a crede că le-ați comis din distrac-
țiune sau cu intențiune sinceră de a
mă obliga, nu voi alerga la tribunale
spre a vă cere daune interese, ci mă

voi mărgini a vă ruga ca să încetați
cu publicarea urmării articolului meu.

18 octombrie 1888".

Despre acest război civil în spațiul
românei, în care junimiștii, având un
strateg precum Maiorescu, obțineau o
clară victorie, avea să scrie și redac-
torul *Convorbirilor...* Iacob Negruzzi
(vezi *Amintiri din „Junimea”*, capitolul
XIII – „Prietenii și dușmani”).

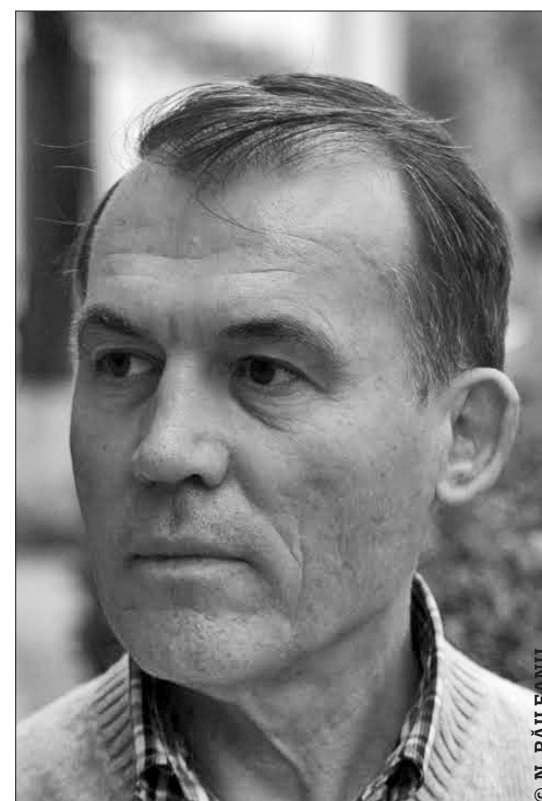
Biserica a avut și ea un cuvânt
de spus nu atât despre scriitor, cât
despre binefăcătorul Gh. Sion. În
chiar 1941-1943, ani grei pentru țară,
apăreau două volume intitulate *Din*
scrierile lui Gheorghe Sion. Viața și
activitatea sa, autor preotul Șt. Meteș
(1886-1977). Ieșirea de sub tipar a pri-
mului volum era salutată, la rubrica
„Bibliografie”, în ziarul *Renașterea*
(Alba Iulia) din 7 iunie 1942. Păstrăm
ortografia ziarului: „«Din scrierile
lui Gheorghe Sion», de Ștefan Meteș
Sibiu. Tipografia «Cartea Românească
din Cluj» 1941. Lucrarea aceasta face
parte din publicațiile Arhivelor Sta-
tului din Cluj, nr. 5 și cuprinde viața
și activitatea marelui binefăcător al
Eparhiei noastre și al Neamului, Dl
Gheorghe Sion. Distinsul cercetător
istoric Dl Ștefan Meteș, descrie într'un
cadru bine definit, personalitatea bo-
erului ce a făcut din viața și agonisita
sa, un crez de slujirea neamului. Nu
intereselor meschine și personale a
slujit în viață Dl Gh. Sion, ci neamului
pe care l-a iubit și ajutat pretutindeni
cu o stăruitoare pilduire. Acesta este
firul roșu ce străbate o întreagă viață
de om. De aceea lucrarea aceasta
se impune cu aceiași valoare mora-
lă ce-o reprezintă însăși viața celui
arătat drept vrednică pildă în iubirea
de neam. Eparhia noastră s'a bucurat
în largă măsură de spiritul jertfelnic
al marelui binefăcător Gh. Sion, prin
înființarea fundației culturale ce-i
poartă numele și care în ultimele
vremuri a fost augmentată simțitor. A
cunoaște viața și activitatea Cțitorului
Eparhiei noastre, este deci o datorie
morală. Recomandăm deci lucrarea ca
pe o edificatoare lectură”. Lucrarea era
destul de solidă, conținând 212 pagini
plus alte 74 afectate textelor premer-
gătoare. Nu era singura contribuție
a preotului-istoric în materie de, să-i
zicem, sionologie. Volumele au fost
precedate de alte scrieri laice ale
feței bisericești: *Din relațiile și cores-*
pondența poetului Gheorghe Sion cu
contemporanii săi, Cluj, 1939; *Din co-*
respondența poetului Gheorghe Sion,
Cluj, 1940, 117 p. Există și alte contri-
buții identice, dovadă peremptorie că
Sion nu era uitat.

Gheorghe Sion e readus astăzi în
actualitatea literară prin publicarea
la Polirom a prozei și a memoriilor
semnate de el, o bună parte din
creația sa care – încă! – rezistă. Chiar
dacă *suvenirele* iau uneori o alură
ficțională (paginile despre curtezana
salvatoare, spre exemplu), totuși sunt
scrieri care stimulează lectura. Aceste
texte îi dădeau posibilitate lui Mihai
Zamfir să gloseze despre „farmecul
suprem al *Suvenirelor*” și să-l repună
pe scriitor în atenția cititorilor: „Sion
nu pare încă o valoare clasată”.

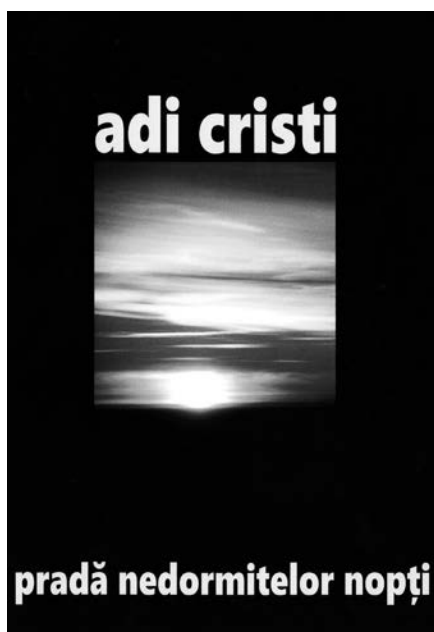
CRONICĂ LITERARĂ

POEMELE
GALITIENE ALE
LUI ADI CRISTI

de GRIGORE CHIPER

© N. RĂILEANU

ADI CRISTI
PRADĂ NEDORMITELOR NOPTIIAȘI
Editura 24:ORE
2015

Metafora paradoxului sau paradoxul metaforei – cam în aceste date poate fi rezumat mecanismul de facere/ generare a poeziei lui Adi Cristi. Încercările de a „deschide cercul” și de a „pătrăți dreptunghiul” vor fi reluate și redefinite nu numai în poemul *Pradă nedormitelor nopți*, care a dat titlul recentului volum, ci și în celelalte poeme. Într-un sens mai apăsător, poemele capătă alura de „chinuri”, „frământări”, „zbateri”, pe care ți le oferă o noapte sau mai multe nopți nedormite în poezie. Pe lângă „zvârcolirile” eului, care însoțesc textele de la primul încolo, arta poetică a lui Adi Cristi, așa cum se deconspiră din acest volum, tatonează în

permanență niște repere de siguranță, care nu se materializează, ci se înfățișează sub forma de indeterminări, interogații și termeni deictici. Unica instanță stabilă este alteritatea căreia i se adresează instantaneu. Să cităm un fragment mai extins din poemul pomenit: „încerc să te strig fără cuvinte credibile/ doar cu interjecții și onomatopee/ folosite la ora de gramatică/ atunci când am învățat graiul animalelor/ sau al suferinței/ icnete și durere/ țipete și multă tăcere pusă în locul cuvintelor/ subînțelese//m-am regăsit lângă tine/ cum deșertul se mai poate regăsi la malul oceanului/ fără a ști cine poartă cu el linia orizontului/ și cine ține catargul deasupra capului/ m-am regăsit fără a ști cine sunt/ sau dacă sunt tu de ce mai exiști/ inimă despărțită de adâncul neterminat oftat// încerc cercul să-l încercuiesc/ lovindu-l cu bățul acela despre care spuneai/ că seamănă trupului tău arcuit peste mine/ cum se mai arcuiește umbra părului tău despletit/ lăsat pradă nedormitelor nopți”. Sunt prezente aici toate elementele specifice creației sale poetice, particularitățile tematice, conjugate într-o poezie de bună calitate. Își fac apariția și alte semne, pe care le vom comenta ulterior.

Volumul este alcătuit din două cicluri. Primul ciclu, omonim cu titlul poemului citat și cu cel al volumului, cuprinde poemele spaniole/ galițiene. Realitatea galițiană este unul dintre reperele căutate și găsite de poet, așa cum orice vas acostează, în definitiv, la un mal. Poetul mărturisește cu încântare despre locurile traversate, alăturându-le frecvent referințe culturale, îndeosebi cele cu privire la poem, vers, scris etc. E ca și cum pentru a sublinia vecinătatea lor benefică: „stau și încep acest poem de stare/ pe Avednida Pedro Barrie

de la Maza” (*Soare cu dinți galițieni*), „sunt o victimă a măreției lui/ nesemnificate de niciun salvamar de pe plajă/ din A Coruña/.../ acolo unde mi-a fost înecat poemul” (*Între două ape mari*). Sau într-un poem în care reperele spaniole directe lipsesc: „aceeași materie folosită și pentru gazul lampant/ la lumina căruia scriu astfel de poeme de dragoste” (*Material didactic*). Toate numele și locurile dintr-o Spanie reală și imaginară contribuie la o ancorare a poeziei într-o dimensiune concretă, aducătoare de farmec suplimentar, recognoscibilă și verificabilă în harta interioară a cititorului avid de prospețime.

De la un punct, poemele se transformă în note de jurnal, care depun mărturie despre vreme: „Este o zi mohorâtă” (*Lumânări fără fum*), loc: „Am ajuns în cafeneaua Don Santos” (*Refugiații ploii*) sau scop: „Am rămas să scriu poeme” (*Poem cu o pisică pictată*). Dar în fiecare în filă, oricâte însemnări zilnice ar conține, se preocupă, mai întâi de toate, de spiritul poeziei. Poemul nu dispăre nicicând, de aceea deasupra Galiției consemnate plutesc aburii unui realism magic: „La cantina portuară din A Coruña/ poți petrece ore bune/ vorbind despre/ marinari, hamali, vapoare/ privind la cei patru pereți/ care ne despart brutal/ de amintirile dispăruților/ odată cu corăbiile lor/ cuceritoare” (*Cantina portuară – reportaj*). Dincolo de atmosfera unei Spanii îndepărtate, există multă intimitate imprimată în materia poemului. Poetul se simte aproape nu numai de iubita sa căreia i se adresează fiind cotropit totuși de aerul străinătății, nu numai de oamenii simpli întâlniți pe stradă sau la bar, ci și de Cervantes, cu care „a băut o cafea” „în acea intersecție” sau Picasso, care „este acasă în peste totul Spaniei”. Simțul distanțării te face să scrutezi îndeaproape

lucrurile și ființele, chiar să fii uneori mai alături de casa rămasă după „două ape mari”. Poetul de la Iași compune un traseu încărcat, situat între o vacanță spaniolă și un exil în stil ovidian. După „poemele italiene” ale lui Adrian Popescu, un alt poet român dovedește cât de inspirate pot fi o ieșire din spațiul autohton și o schimbare de decor.

Al doilea ciclu, *Cele douăsprezece înșelătoare bunuri ale umanității folosite în locul centurii de siguranță*, este compus din meditații ironico-filosofice pe marginea actualității din țară și din Europa. Ciclul este interesant și prin faptul că unele evenimente „relatate”, de rezonanță publică, se pretează și la o abordare publicistică.

Adi Cristi nu merge pe calea asta, ținându-se totdeauna în marginea poeticului. Bunăoară, în cea de a doua parte a poemului *Teroriștii sunt printre noi* (altminteri, poemele au titluri răsunătoare ca în presa de scandal), scrie despre refugiații asiatici, care au divizat comunitatea europeană în două tabere opuse. Poemul nu e decât un tratament poetic al problemei: „treceai deasupra mea/ încercând să identifici/ refugiații/ după nume și prenume/ dar mai ales/ după spaima din sufletul/ fiecăruia/ de a nu fi confundat/ cu un terorist/ adus pe fețele lor/ odată cu împreunarea palmelor/ cu chipul scăldat în necunoscut”. Este un poem scris în cea mai bună tradiție umanistă.

Adi Cristi rămâne, și cu această plachetă, ancorat în poezie, în poezia sa, căreia i-a întipărit acum și o culoare mediteraneană. Rămâne o ființă angajată, și ca persoană publică, și ca poet, în problemele urbei sale ce aspiră la titlul nobil de capitală culturală europeană.

© N. RĂILEANU

POEZIE

VOCI
ÎN
CASA
PARASITĂ

de IRINA NECHIT

IRINA NECHIT
s-a născut la 1 ianuarie 1962,
în satul Antonești, Cahul.

**A absolvit Universitatea de Stat
din Chișinău, Facultatea
de Jurnalism (1984).
Redactor la „Tinerimea Moldovei”
și „Literatura și arta”.
Membră a Uniunii Scriitorilor
din Moldova și din România.
În prezent, ziaristă la publicația
”Jurnal de Chișinău”.**

Cartea de debut:
**„Șarpele mă recunoaște” (Chișinău,
Editura Hyperion, 1992).**

Cărți de poezie:
**„Cartea rece” (Chișinău,
Editura Cartier, 1996);
„Un viitor obosit” (Timișoara,
Editura Augusta, 1998);
„Gheara” (București,
Editura Vinea, 2003);
„Un fel de liniște” (București,
Editura Vinea, 2006);
„Copilul din mașina galbenă” (Chișinău,
Editura Cartier, 2010).**

Dramaturgie:
**„Proiectul unei tragedii” (Chișinău,
Editura ARC, 2001;
„Maimuța în baie” (Chișinău,
Editura ARC, 2006).**

Critică de teatru:
**„Godot eliberatorul” (Chișinău,
Editura Cartier, 1999).**

Premii:
**Premiul pentru debut al USM, 1992;
Premiul USM, 1996;
Premiul pentru cel mai bun
critic de teatru, 1997;
Premiul Tineretului, 1997.**

OGLINGA

Aproape
mai aproape de fața tatei
îl sărut pe frunte ultima dată,
o lacrimă de sânge
i se prelinge din ochiul închis

Aproape
mai aproape de fața mamei,
o sărut pe obraz ultima dată,
vântul îi smulge de sub basma
o suviță fără viață

S-au dus
unul după altul s-au dus
fără ei casa
începe să se dărâme,
scări nu mai avem
ușă nu mai avem
veranda se risipește
intrarea e ca o peșteră
năpădită de brusturi

Să-i dăm la o parte
să mergem în camera cea mai luminoasă,
nu se poate să nu fi rămas
acolo sus
între geamuri
oglanda veche,
ne-au luat paturile
mesele și scaunele
covoarele cu trandafiri
ne-au luat tot
dar pe ea au lăsat-o
nu se poate să nu fi rămas
acolo sus
oglanda veche
cu ramă argintie

Aproape
mai aproape de geamurile mari,
cineva ne-a luat perdelele
cu buchete albe,
lumina miroase a brusturi,
două inimi speriate
se zbat sub tavan
un fâlfâit de aripi
un ciripit în cercuri
deasupra mea,
un cuib de rândunele
văd acolo sus,
un cuib de rândunele

în locul unde-a fost oglinda
Cine-a putut,
cine-a luat-o?

În adâncul ei au rămas
pereții cu broderii
soarele dimineții și umbrele serii
fețele tinere ale mamei și tatei

Acum zboară
două rândunele prin cameră,
se vor întoarce
în fiecare primăvară
la cuibul lor,
se vor scufunda în apele
oglinzii dispărute
aproape
tot mai aproape
de fața mea de copil.

TAVANUL

Ai venit?
De ce nu ne-ai spus că vii?
Dacă ne-ai fi anunțat din timp
ne-am fi scuturat hainele,
ne-am fi aranjat un pic,
dar așa
uite ce pletoși suntem
am uitat
de când nu ne-am pieptănat
și ce dezordine,
te scufunzi până la glezne
în praf

dacă am fi știut că vii
măturam prin odăi,
tăiam niște hulubi
ori niște lilieci,
nu mănânci lilieci?
șezi, nu sta în picioare
nu acolo!
scaunul abia se ține,
la geam o să te tragă curentul
poate ai auzit?
noi ne plimbăm pe ulițele satului
și intrăm pe rând
în casele părăsite

când eram vii
nu mergeam atât de des

în ospetie
unii la alții,
dar acum avem timp liber,
ne vizităm aproape în fiecare zi,
nimeni nu se grăbește nicăieri,
ne oprim într-o casă părăsită
apoi în altă casă părăsită,
la noi în sat
sunt mai multe case părăsite
decât nepărăsite,
ne așezăm care și pe unde,
ne povestim unul altuia viețile,
ne amintim cântecele de demult,
vrei să cânți cu noi?

eram aici când a căzut tavanul,
vom fi aici când se vor prăbuși pereții,
de ce taci?
sărmanul de tine
arăți cam abătut,
ia loc
fă-te comod
nu în fotoliu!
acolo stă cel mai pletos dintre noi,
vrea să-i ridici sprâncenele stufoase
ca să te poată vedea
îl recunoști?

NOUL SEDIU

Tu
n-ai nimic
irina,
mi-a spus-o calm
privindu-și degajat paharul

sărbătoream ceva în colectiv
la noul sediu
vineri seara
scăpasem de hârtiile mucegăite
de șoarecii din vechiul sediu
primisem căști, agende noi-nouțe
și fotolii rotitoare

noroc de monitorul philips
era ca un perete între mine și cel care mi-a zis
tu
n-ai nimic
irina,
cerând unei colege apă minerală
pentru sprîț

bun manager
spirit rebel și autor contemporan
ce s-a luat de mine?
știa că n-am automobil
dar nu știa că n-am nici frigider
nici clește pentru rufe,
ce-i pasă dacă am sau nu palat
în valea morilor
sau măcar o vâslă
de la bunelul barcagiu?

tu
n-ai nimic
irina,
a repetat cu ochi mijiți
nimic

în loc să tac atunci
aș fi putut să mă ridic
și să deschid sertarele
uite, coji de pâine!
grăunțe aurii!
nuci tari ca piatra!
și în cutia asta șoareci
șoareci vii
aduși din vechiul sediu

l-ar fi trecut fiorii
ar fi pălit îndată
și-ar fi vărsat pe haina albă
vinul negru
și fetele din colectiv ar fi țipat

dar îmi pierise graiul
nu puteam să mișc un deget
mi se blocară mâinile pe clape
m-am ghemuit la locul meu de muncă

iar literele singure se aranjau
pe monitor:
tu
ai un cap
irina
tu
ai un cord
irina
tu
ai un cod
irina
un cod fiscal
irina
tu
ai un CPAS
irina
tu
ai un glas
irina
tu
vei primi curând o vâslă
de la bunelul barcagiu
tu
ai un PIN
irina
tu
ai un vin
irina
tu
ai cutia asta
cu șoareci inventați
tu
ai de scris
irina
tu
ne-ai descris
irina
atenție!
acum va fi o pană de curent
și a urmat o pană de curent

PREISTORIE

Un izvor gălgâie prin iarbă,
un izvor adevărat,
cum ai găsit locul acesta
suflete

între stânci e liniște ca în ochii lui Dumnezeu,
de ce m-ai adus lângă floarea purpurie
de la ea se trag toți trandafirii din lume
numai tu știi
suflete
al meu

că nu mai puteam respira aerul de subsol,
farmacia e un subsol,
librăria e un subsol,
apartamentul de la etajul trei
e un mic subsol unde mă apăr
de bombardamentele
care încă nu au început
dar cu siguranță se vor repeta

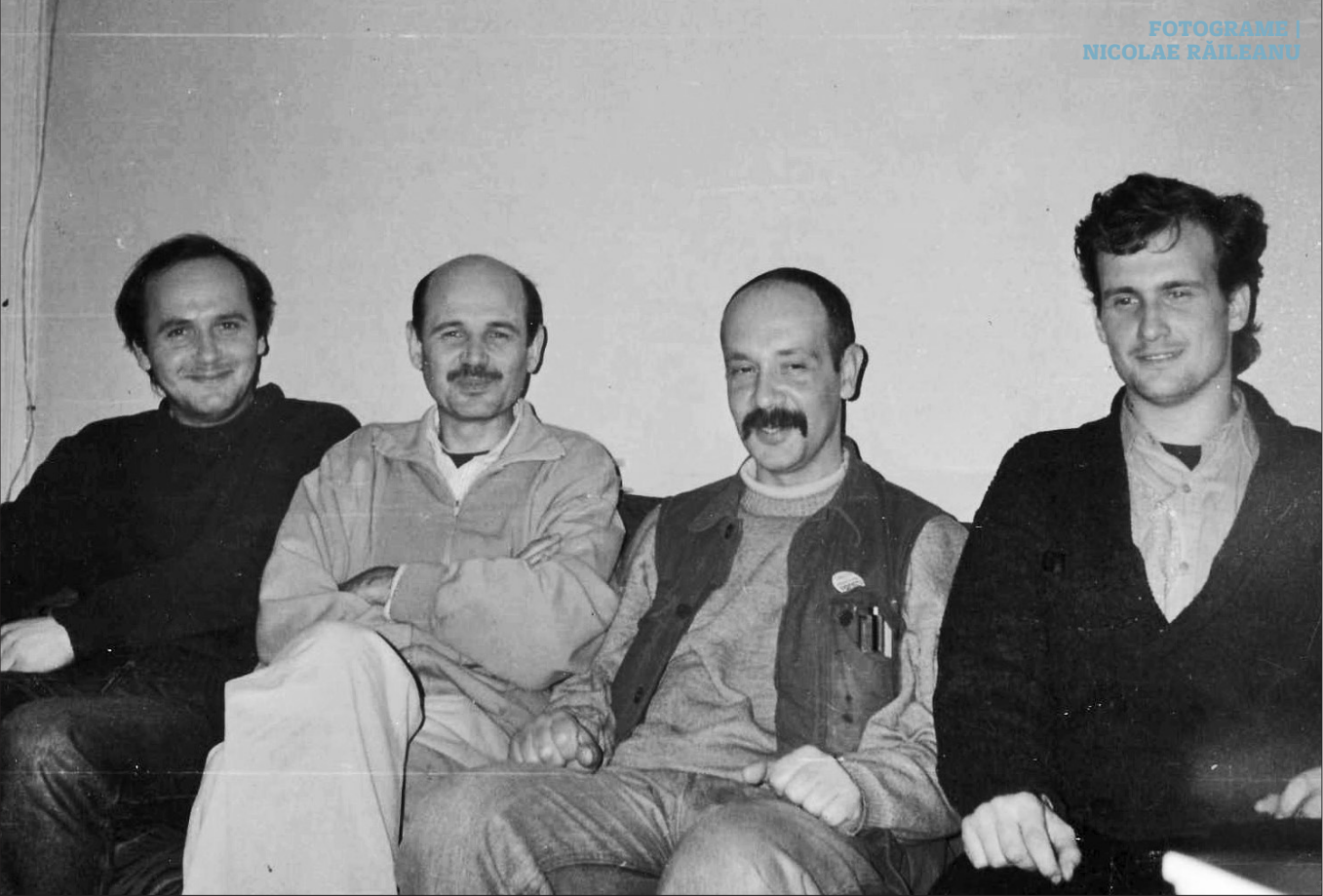
numai tu vedeai
cum rătăceam prin raiul sticlelor de plastic
încercam să găesc una cu apă vie
dar mereu o alegeam pe cea cu apă moartă,
clipocitul acesta,
limpezimea șerpuiind prin iarbă,
șuvițele de apă lustruind pietrele
adormite între flori,
pe toate le uitasem
numai tu mi le aduci înapoi

numai tu
suflete
al meu
știai că voi veni
în acest defileu adânc
între maluri de calcar,
ai așteptat să se termine vara
dar să nu se termine cu totul,
ai ales o zi atât de senină
încât privind în zare
oamenii preistorici își văd copilăria

n-am să spun nimănui
cum arăți
suflete
al meu
însingurat,
să nu spui nici tu
unde se află defileul
e departe și-aproape,
la o oră de mers cu microbuzul
și la două ore de mers pe jos

vulturii înscriși în cartea roșie
ne urmăresc de pe stânci,
plantele nu știu că sunt pe cale de dispariție,
izvorul gălgâie prin iarbă,
un izvor adevărat

de tine am nevoie
suflete
din palmele tale
să beau apă curgătoare,
să privesc cerul până se vor întoarce
în defileu
toate florile dispărute

FOTOGRAFIE
NICOLAE RĂILEANU

Maestrii (Alexandru Mușina, Romulus Bucur), flancați de discipoli (Dumitru Crudu, Mihail Vakulovski).

DECUPAJE

de GHENADIE NICU

POEME CA JURNAL ȘI DOSAR. O RECUZITĂ VIE

NU ȘTIU ÎN CE MĂSURĂ TITLUL DE RUBRICĂ ÎȘI SUBORDONEAZĂ CONȚINUTUL, ȘI-L ASERVEȘTE SAU MAI ȘTIU EU CE. SIGUR, DĂ O DIRECȚIE, PUNE ACOLO NIȘTE AUSPICII SUB CARE SĂ TE MIȘTI. FACI PAȘI ÎNSĂ DUPĂ CUM TE LASĂ SISTEMUL LOCOMOTOR. DACĂ NU UITĂM CÂT DE OBSTINAT E STILUL (CARE ESTE OMUL, EVIDENT – PRINCIPIU IMUABIL ÎN DATELE LUI FUNDAMENTALE), TEMELE APROAPE CĂ SUNT INDIFERENTE: LE TRATEZI, ÎN FOND, CU ACELAȘI INSTRUMENT, SCHIMBÂND DOAR UNGHIURILE DE ATAC. DAR SĂ NU MĂ ÎNCURC PREA TARE: ÎNCERC SĂ-MI JUSTIFIC PRELUAREA RUBRICII DIN „CONTRAFORT”, ÎNIȚIATĂ CINE ȘTIE CÂND ȘI ABANDONATĂ DUPĂ A DOUA SAU A TREIA PREZENȚĂ DIN MOTIVE ATÂT DE INEXTRICABILE, CĂ NU RISC SĂ MI LE EXPLIC NICI MIE ÎNSUMI. MI S-A PĂRUT, CÂND AM PROPUȘ-O LUI VASILE GÂRNEȚ, CĂ ÎMI OFERĂ ANUMITE LIBERTĂȚI ȘI CONSUNĂ MAI BINE CU UN FOND – DE CE SĂ NU FIU SINCER? – ÎN BUNĂ MĂSURĂ CAPRICIOS. CRONICA E O DISCIPLINĂ ASPRĂ, INCIZIILE PE CARE LE FACI DUPĂ CHIPUL ȘI ASEMĂNAREA UMORILOR SUNT PARCĂ MAI DIN FAMILIA FRAGMENTARISMULUI. „DECUPAJELE” AU AVUT ȘI AU ACEASTĂ MINIMĂ – DEȘI RIGIDĂ, AVERTIZEZ – AMBIȚIE... (GH.N.)

POEME CA JURNAL ȘI DOSAR

Vorbesc, într-o zi anume, la lansarea unei cărți. Vorbesc prost, cu bâlbe, cu idei constipate și defuncte, fără a spune, de fapt, mai nimic din ceea ce mi se revelase la lectură. Nu-mi explic prea bine ciudățenia asta. Ideile apar, într-o primă versiune, limpezi, elegante. E chiar versiunea care poate fi transcrisă, versiune așa-zicând definitivă. Dacă nu ai o tastatură la îndemână, expresiile la reluare nu mai sunt aceleași, vin cu o patină antipatică de, cum să zic?, travaliu, de efortare, își pierd farmecul spontaneității. Și aproape că nu mai aderă la text: îi survolează într-un propriu eșafodaj aparențele, cel mai adesea într-un paralelism penibil. Chestiune de experiență, mă rog, dar și ținând (vail, ce convins sunt de asta) de natura mai profundă a dicțiunii: relația dintre intenție și formula finală nu e niciodată idilică, „cuvântul ce exprimă adevărul” fiind mai mereu o mică-mare utopie.

Că veni vorba: e și una dintre constantele volumului care m-a făcut să trag atunci cu obrazul, *Iubirea altfel*, de Margareta Curtescu, apărut la Editura Cartier. Cu diferen-

ța, totuși, că problema autoarei (pre numele său laic Maria Abramciuc, doctor conferențiar, la Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți) nu e adecvarea (decât tangențial, între altele), ci prefacerea, ca să uzez de un cuvânt ușor liturgic, numai bun totuși în cazul de față, fiindcă sugerează accepția înaltă, gravă, biblică și în sensul unui anume supliciu pe care îl comportă, asupra scrisului ca act. O idee pe care o deduc: nu experiența (*trăirea*, cu termenul lui Eugen Simion) ne marchează, ci abia asumarea ei, alias *mărturisirea*. Aventura identității de aici începe.

Cu ce preț însă, e cazul să întrebăm. Cu unul capital, află-se, a scrie însemnând, structural, o serie de pași – fără de întoarcere! – către alteritate: „între lucruri și scrierea lor există un drum învăluit de o ceață lăptoasă din care ies mereu alta”. Astfel încât acest „*je suis moi*s e tot ce pot scrie acum”, întrucâtva dezabuzat, trebuie citit – nu forțez nota – în cheia unei anume drame identitare. Scrisul își primejduiește sursa, s-ar zice, pe urmele unui concept de Gheorghe Crăciun, evident (*Trupul știe mai mult...*), foarte bine mulat, de altfel, pe sensibilitatea autoarei.

O problemă, aici, de coabitare și de regim totodată. Tonul cărții

e uimitor de temperat, nu înregistrează în *niciun* caz denivelări, stridente, se aplică în mod egal descrierilor și reflexiei. „merg printre ochiuri de noroi și lestezi de gheață pe lângă / victoriabank și scuarul cu bustul lui taras grigorievici șev- / cenko printre târgoveții care-și desfac marfa direct pe tro- / tuar pe lângă afișe cu pavel stratan”, într-un loc, și „dimineața străpunge blocuri gri trezind locatarii care dau / busna afară scuarul se umple de istorii istorii dar unchiul / freud moțâie pe o bancă”, în altul. Asta induce cumva bănuiala unei anume cenzuri, hai să spun exegetice, care se exercită în fundal. Spontaneitatea Margaretei Curtescu e veritabilă (știm că și asta se poate truca), dar incompletă: o seamă de puseuri nu trec prin ecluzele anumitor exigențe, morale sau strict teoretice, nu mai importă. *Iubirea altfel* nu e numai jurnalul de bord al aventurii dinspre *timpul trăirii* către momentul scrisului perceput ca metamorfoză (și deci alienare): poate funcționa și ca un dosar al gâlcevei spiritului cu umorile, al omului de lume cu avatarurile sale instinctuale. E semnată Curtescu, bineînțeles, dar e scrisă, știm bine, de mâna dedată cu interpretarea literaturii a Mariei Abramciuc.

O RECUZITĂ VIE

Am citit astăzi, de la un capăt la altul, o dată și încă o dată, cu note și sublinieri, după un tipic propriu (îl au probabil și alții; aș face, apropo, o expoziție cu felul în care „stoarce” cărțile de înțelesuri bunul meu prieten, Nicolae Leahu – veritabile picturi foviste în carioci și cerneluri, care dau seamă, vorba cronicarului, despre teribilul, uneori, travaliu de pătrundere și asimilare), o carte care n-a prea intrat la vremea ei în grațiile criticii noastre. Număr două sau trei cronici (nici nu cred că au fost mai multe), dintre care doar una, a Luciei Țurcanu, e pertinentă și nu afectează nimic peste limitele bunului de transmis, ca să zic așa: mic model de probitate și o marcă a acestui critic de la care trebuie să așteptăm lucruri temeinice. În rest tăcere, una desigur simptomatică, procesul literar de la noi transformându-se în ultimii ani din utopie – care avea măcar consistența unei hărți imaginare – de-a dreptul în himeră, într-un dublu de grade de audiență dar și de substanță, cum ar veni. Păcat, fiindcă volumul (*Dulceață de coarne*, de Ana Rapcea) e remarcabil prin superbia punctului

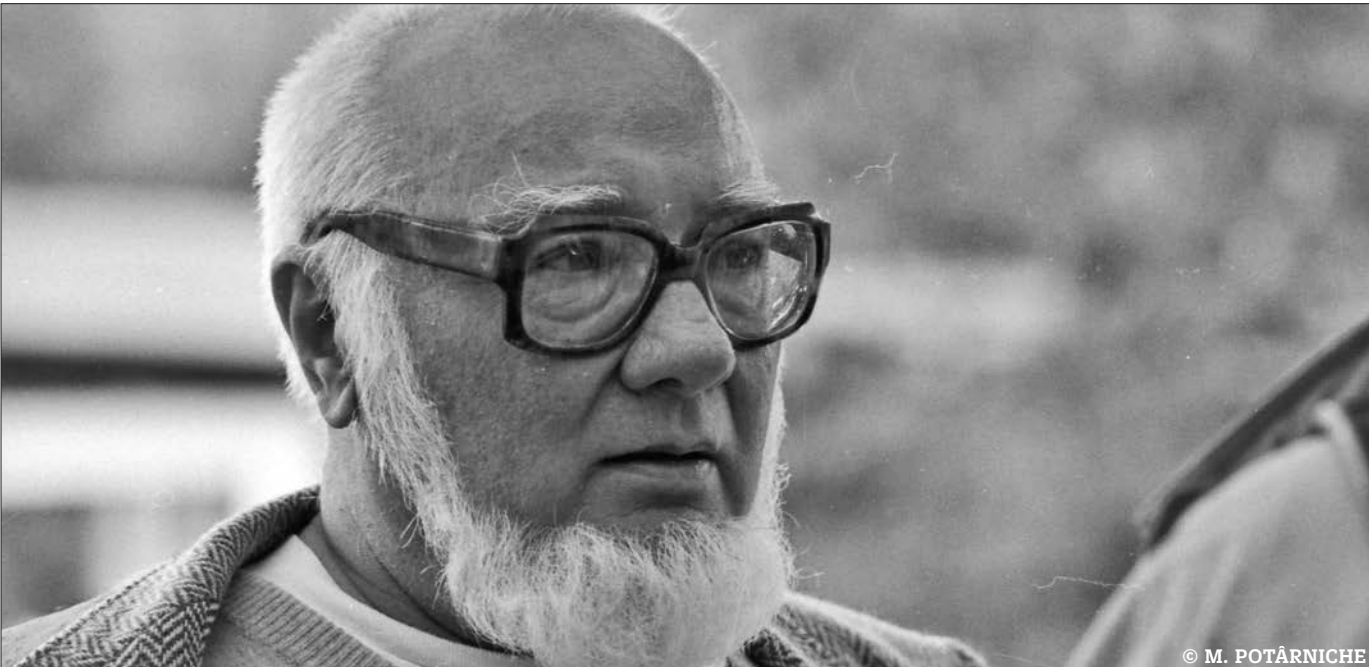
său de plecare (cu o contrapondere pe măsură la sosire!).

O să mă explic îndată. Să întreb o secundă înainte ce sunt ideologiile? Și o formă de gregaritate, s-ar zice, altfel n-ar produce marginali și tot felul de raporturi de tensiune între aceștia și majoritari, între grup și izolați. Poveste veche: cine nu subscrie, nu consimte, e meprizabil, vezi dumneata. Și aici ca și în politică – nu spun o noutate – taie și spânzură regimul lui parti pri. Tăcerea în cazul Anei Rapcea mă tem că are, pe ici, pe colo, și valoarea unei penalități, dacă nu asumate, măcar prin consternare, fiindcă poezia contrariază orizontul așteptării printr-un insolit aer retro. În plină paradă a discursivității, a prozei care sufocă poemul, a narativizării cu program și, mă rog, cu metodă, a pretensei autenticități (care diaboliza calofilia, pregătind terenul pentru minimalismul înțeles foarte repede însă ca legitimare a mizeriei stilistice și ca atare a mediocrității), apare un autor pe contrasens. Nu face vers liber, face sonet; nu bagă epic – e metaforic; nu joacă oralitatea (deși nici n-o neglijează programatic) – e prețios, aproape de gongorism, cum bine observă și Lucia Țurcanu. Și cu toate acestea (sau în ciuda lor, luați-o cum doriți) are aerul cel mai firesc din lume. Să ne înțelegem: nu e firescul meșteșugului, efectul unei meticuloase elaborații; ce poate părea aici tertip de artizan e o formă a genuinului, încât putem vorbi mai curând de *meșteșugul firescului*.

Ana Rapcea vorbește grandilocvent din imbold, e modul spontaneității sale: „Dragă Ahile, te-am visat din nou, / dormeai eroic într-o casă ninsă, / ca pe un pui abia ieșit din ou / îți mângâia lumina fața plânsă / și era frig... Cu mâinile-nghețate, / în somnul meu abia de atingeam / pereți și geamuri, toate de departe, / și nu puteam un pas să fac; visam / cum că te rog, în vis, să te trezești / și să mă scoți din împietrirea ceea, / dar începusei iar să te topești / cu vis, cu tot cu iarnă... Eu, Briseia, / în raiul meu cu mățe ofticoase, / mă lupt cu plânsu-ajuns până la oase”. Rapcea e teatrală, plastică, decorativă *ab initio*, fioriturile sale (multe!) sunt funcții ale unui regim interior. Poezia este autentică, rămânând calofilă și încolțește – nimic curios, dacă acceptăm că firescul poate fi și livresc – pe artificiu cel mai pur: „Mi-e dor de tine, aripă, să-mi zbor / tristețile și creierii odată; / să-mi spânzur, iată, noul meu amor / cu vechea mea eșarfă demodată. / Mi-e dor de tine ca de-un cântec vechi, / o crinolină neagră sau o trenă... / Eu voi ieși azi, matador străvechi, / la ultima coridă, în arenă”.

Lucrurile merită cercetare, fiindcă reciclarea faptului de cultură a plutit mereu la noi în siajul *Levantului*, de exemplu, cu miză pe dexteritate, pe tehnica reinsertiei și nimănuui nu i-a trecut prin cap că recuzita poate prinde, la un moment dat, viață, iar prin decor se poate păși chiar în lumea pe care acesta o sugerează.

ANIVERSARE

© M. POTĂRNICHE

PAUL GOMA: POET AL CANDORII

de ANDREI ȚURCANU

Anticomunist care a suportat comunismul cu întreaga sa biografie, Paul Goma, veșnicul refugiat, ajunge la trăirea negativă cu o intensitate maximă a acestei utopii totalitare în urma a ceea ce Ion Simuț numea „o serie de despărțiri”: de tata în 1940, apoi de Mana, de Basarabia și, în sfârșit, de România. Comunismul nu l-a slăbit o clipă, urmărindu-l strâns, de aproape, din copilărie, de la prima apariție în curtea școlii din sat a nkvd-istului Sapsa până la recentul atac al obscurului portal rusec de pe net „REGNUM”. Și Goma i-a răspuns mereu, pe potrivă, cu toată înrâncenarea unui realism atroce de genul unui Louis-Ferdinand Céline. Un realism ce fixează totul și nu iartă nimic. În acest scriitor anticomunist, care programatic vrea să-i „neuite” pe toți cei ce au abuzat de puterea lor discreționară și în fața căruia bestia malefică nu are nicio scuză și nicio scăpare, Ion

rănilor produse de istorie. Nu, istoria rămâne intactă așa cum este, monstruoasă și feroce! Dar din străfundurile personajului narator prins și zdrumicat între teribilele ei malaxoare, dincolo de cruzimile imaginilor concentraționare și ura sa necruțătoare față de ele, străbat amintirile unei lumi mirifice, „de acasă”, cu imagini de locuri și ființe dragi, de care el a fost rupt cu brutalitate. În aceste pagini „departele” devine un „aproape” cald, fabulos, reconfortant. Închisoarea sau exilul își găsesc antidotul care diluează mizantropia, temperează umorile, învăluie reacțiile de înrâncenare într-o undă de lirism tandru. Recalcitrantul Goma se înseninează, rănilor pricinuite de istorie rămân undeva departe, distanțele spațiale se anihilează. Hotarele temporale ale amintirii, dar și cele spațiale ale multiplelor despărțiri dramatice se șterg într-o regăsire a plenitudinii și fericirii.

80 DE ANI DE LA NAȘTERE

Negoîtescu găsea „un poet al cruzimii”. Și „o predispoziție spre mizantropie”, adăuga recent același critic, Ion Simuț. Goma, e adevărat, nu are nici în pușcărie, nici în marea închisoare comunistă sentimentul transcendenței al lui Nicolae Steinhardt ori detașarea filosofică a lui Noica. El este eternul răzvrătit, maximalistul fără de astâmpăr, neîmpăcatul înverșunat contra sistemului totalitar, împotriva oamenilor acestuia și a oricărei manifestări de slăbiciune în fața puterii sale coercitive.

Dincolo însă de acest Goma, cu inflexiuni în voce de profet care fulgeră împotriva Baalului comunist, regăsim în scrierile sale și un delicat poet al candorii, un evocator liric pentru care rememorările au efectul unui anestezic asupra

Basarabia nu mai este pământul râvnit sau ocupat de ruși, ci e „Basarabia rainică”, iar calidorul casei de la Mana devine podiumul împărațesc al admirabilelor descoperiri infantile ale vieții. Gesturi și imagini surprinse de copilul de altădată renasc în pagină cu o prospețime și o intensitate poetică de baladă. Pentru exilatul, „fărădețaratul” scriitor ele înseamnă situarea într-o originară *axis mundi*, necoruptă de violențele istoriei, de barbaria comunismului și de câinoșenia oamenilor. În umbrele mizantropului Paul Goma, precum bănuțul solar în apele tulburi ale albușului, luminează mirific candidul Păulică ținându-le pe toate cele din jurul său cu ochii mirați și privirea concentrată a copilăriei.

ROZA VÂNTURILOR

LEO BUTNARU

JURNAL DE ITALIA

(12 IULIE – 14 AUGUST 2015) (II)

Cât privește ceea ce se numește „un pumn de oameni”, și aici, precum mai în toată Italia, problema demografică e gravă: populația e în scădere. În 1951, Buonconvento avea 4 500 de cetățeni, azi doar puțin peste trei mii... Cum se spune în cântec? „Chiar dacă-i crud, vreau să-l aud...” Adevărul. E acesta: starea demografică în Italia este considerată una catastrofală. Populația e îmbătrânită. Statul nu alocă subvenții pentru nașterea unui sau mai multor copii, nu acordă concediu de maternitate. Pentru a ieși din impas, ar fi necesar ca fiecare familie să aibă, cel puțin, trei copii. Ce ar spune în acest caz foștii comuniști, azi reușiți în Partidul Democrat? Sigur, ar avea ceva succese cu propaganda lor stângistă. În localitățile prin care am trecut sau le-am vizitat, am văzut străzi, piețe ce poartă numele foștilor lideri ai PC Italian sau pe cel al lui Marx. Motivul? Alessandro îmi explică: „Toscana este cea mai «roșie» regiune italiană. Fie și din considerenul că pe aici spiritul religios este unul atenuat, înclinând spre ateism. Chiar dacă cetățenii intră în biserici, cazul nu e relevant. Astfel că patruzeci la sută din votanți pledează pentru PD, ce se trage din fostul PCI”.

La ora 11.47 (exactitate fixată pe imaginea fotografică!; în felul său, filmul fotografic îmi servește și el de... blocnotes) facem a doua oprire pe Via Francigena, în localitatea (italienii îi zic: comuna; pe a noastră, ar fi orășel) San Quirico d'Orcia. Aici a locuit una din buniciile lui Alessandro.

Ziduri de apărare bine conservate, mai spre centrul istoric – o catapultă medievală. (Să fi aruncat și ea pietre și butoaie cu substanțe inflamabile asupra asediatorilor?)

O biserică excepțională, Santi Quirico e Giulitta, datând din sec. VIII, însă înfățișarea ei arhitecturală e raportabilă la anii 200-300, când apunea păgânismul și se consolida creștinismul, de unde și basorelieful ce reprezintă lupta dintre două figuri monstruoase. Pe scurt, o biserică... de tranziție, polisemantică.

Orașul se mândrește pe bună dreptate cu ceea ce se numește „Horti Leonini”, o grădină nu prea mare cu specific italian (în raport cu cele engleze, franceze), întemeiată în 1500. Bine întreținută, însă, mi se pare, sluită de

niște împelițări de sculpturi „hipermode” nu că inexpressive, ci de-a dreptul urâte. Pentru a-mi spulbera antipatia, Alessandro ține să remarce că ele nu se vor afla aici decât provizoriu.

Chiar la ieșirea din grădină, pe stânga, pe ușa unei case înglobate în ansamblul de citadelă a murilor, stă anunțul că respectiva locuință e una de vânzare. Am întâlnit mai multe avize de acest gen, și ele amintind, implicit, că Italia încă nu a ieșit din recesiune.

Însă nu doar casele particulare sunt pentru înstrăinare. Pe fațada unei clădiri am remarcat datele instituționale: „Biblioteca Comunale/ Archivio Italiano dell' Arte dei Giardini”. Iar pe ușa fostei, se poate spune, bibliotecii-arhive, anunțul: „For Sale/ Toscani Sorthey's International Realty” (urmează adresa mail și un număr de telefon). Așadar, de vânzare, de... exterminare o fostă bibliotecă... Precum la noi... Iar pe site-ul comunei mai dăinuie și astăzi trista informație despre ceva existent, chipurile, dar care, de fapt, a și dispărut (din câte se vedea printre gratiile ferestrelor oarbe sau bătute în scânduri pe dinăuntru, tot ce însemna conținutul, bogăția unei bibliotecii-arhive ar fi fost depozitate pe undeva aiurea): „L'Archivio Italiano dell'Arte dei Giardini è stato fondato a San Quirico d'Orcia nel 1973 allo scopo di contribuire alla conoscenza e al recupero dei giardini storici italiani e per il loro studio dal punto di vista estetico, storico e sociale”.

Dimpreună cu alte peste zece comune, și San Quirico d'Orcia se mândrește cu Val d'Orcia, intrată în patrimoniul UNESCO, organizație protectoare care e, serios, și îndreptățit, cu ochii pe Italia. Iată argumentul:

„La Val d'Orcia è un eccezionale esempio di come il paesaggio naturale sia stato ridisegnato nel periodo Rinascimentale per rispecchiare gli ideali di buon governo e per creare un'immagine esteticamente gradevole;

Il paesaggio della Val d'Orcia è stato celebrato dai pittori della Scuola Senese, fiorita durante il Rinascimento. Le immagini della Val d'Orcia ed in particolare modo le riproduzioni dei suoi paesaggi, in cui si raffigura la gente vivere in armonia con la natura, sono diventate icone del Rinascimento ed hanno

profondamente influenzato il modo di pensare il paesaggio negli anni futuri.”

Aflu că, actualmente, din populația orașelului, cinci procente sunt români. În jumătate cât românii – sârbii, ușor peste un procent – albanezii și bulgarii, în parte.

Fiind un traseu schițat de Alessandro, aflăm din mers că de la San Quirico d'Orcia ne îndreptăm spre orașul Pienza. Însă ar fi bine să trecem și printr-o subdiviziune administrativă a acestuia, comuna de-a dreptul mică (30 de locuitori! însă deloc puțini vizitatori, întremători la terme) Bagno Vignoni, cunoscută, încă din adâncă vechime, pentru apele de aici, binefăcătoare sănătății. Ajungem pe la ora 13, vizităm mai mult cu ochii termele (e un ansamblu nu prea extins). Izvoarele ce vin din rărunchii lavei vulcanice au fost frecventate de personalități ilustre, precum Papa Pio al II-lea, Caterina de Siena, canonizată, la 1431, de papalitate; aici și-au îngrijit de sănătate ilustrul politician, scriitor, mecenat și umanist Lorenzo de' Medici, mulți artiști, creatori remarcabili. Ce altă reclamă poate oferi prezentul, decât ceea ce mărturisește trecutul?

Chiar lângă marginea bazinului cu apă cam tulbure (așa vine din pământ) se află o terasă nu prea mare, cu vreo 16-20 de locuri, unde ne zicem să tragem și noi. Respectând doleanța Zinoviei, comandăm bere brună, „d'Arbia”; două sticle câte un litru; bere pregătită în condiții mai speciale, cât mai aproape de naturalitatea preparatelor casnice, zisă *birra artigianali*.

Următoarea localitate pe care o avem în obiectiv este Pienza. În drum spre ea, ca la comandă, Dumitra și Alessandro ne fac să privim în dreapta, spre o casă solitară, sumbră, zisă a fantomelor. Pe scurt, aflăm povești despre neconținută vânzare-cumpărare a acestui imobil, din cauza că cei care se oploșesc ca noi stăpâni nu pot suporta decât scurtă vreme coșmarurile cvasireale – cvasisuprerealiste cu fantome. Alessandro povestește că *di fantasmi* i-au scos din pepeni, ba chiar i-au făcut să se retragă speriați din casa cu pricina chiar pe unii soldați germani SS. Înarmați până în dinți, ei nu aveau cum lupta cu fantomele.

Zinovia ne povestește un caz care li s-a întâmplat unor doi colegi de-ai săi de la stu-

dioul „Moldova-Film”, soții Kuptov. Cică, după ce le-a decedat mama, erau cuprinși, diminețile, de o mare spaimă, deoarece, după ce se trezeau și mergeau la bucătărie să-și prepare ceaiul și cafeaua, ceainicul era deja... fierbinte, parcă stins acu câteva secunde! Superstițioși sau nu prea, dâșii și-au zis: e fantoma mamei, ea pune foc la ceainic. De bine de rău, soții s-au mai liniștit, s-au împăcat cu prezența spectrală, dar încă nevăzută de ei, a mamei plecate în lumea de apoi, însă care, diminețile, venea și trebăluia prin bucătărie. La un moment dat, soții și-au zis să modifice ceva la bucătărie, mutând frigiderul în alt colț al acesteia. Numai că, a doua zi dimineată, dâșii văzură frigiderul la locul vechi! Spaima reveni cu toată intensitatea. Soții invitară un preot să le sfințească apartamentul. După aceasta, fantoma se liniști, nu mai pune foc la ceainic, nu mai muta obiectele din casă.

Eu unul nici nu știu ce să cred: am cunoscut personal familia respectivă, iar întâmplarea misterioasă ne-o povestește Zinovia, pe care nu pot să o suspectez de invenții cu fantome...

Ne continuăm drumul, pe parcurs (cam zece kilometri... plus) înfiorările neplăcute provocate de fantome se mai spulberă și peisajele toscane copleșesc din nou prin diversitate și chiar neobișnuit. (Alessandro spune că ele se pot vedea și pe fundalul unor pânze de Michelangelo.) E un peisaj ca un – necuprins! – cult pentru chiparoși și leandri, întâlniți pretutindeni. Iar când vezi atâtea priveliști toscane, minunate peisaje într-o diversitate ca rod al unei ingeniozități divine, prinzi a te îndoi, dacă eterna citare și dare de exemplu a peisajelor elvețiene e una fără drept de apel.

Oprim și fotografiem câmpurile pe care s-a încheiat secerișul; niște ogoare... „arhitecturale”, ai putea spune, văzând baloturile uriașe (stat de om) de paie, la locurile unde le-au lăsat combinele sau unde au fost grămadite de agricultori, pentru evacuare. Iarna, ele vor servi de hrană vitelor. Baloturi aurii, cilindrice, și – la orizontul câmpului de miriște – chiparoșii verzi-întunecați, conici.

Pienza e cea mai renumită din întreaga salbă de localități ce fac parte din Val d'Orcia, centrul său istoric intrând în patrimoniul UNESCO (1996). La începutul secolului XV, Pienza se numea Corsignano și nu era decât un târgușor oarecare. Destinul său e mai în lumina istoriei începând cu anul 1458, când unul din cei născuți aici, Enea Silvio Piccolomini, devine Papa Pius II. Poate și acest lucru a făcut ca Pienza să aibă 18 lăcașuri de cult. O catedrală și atâtea biserici pentru, doar, circa două mii de locuitori. (Aceeși poveste demografică dramatică: în 1951, orașelul avea cca 5 mii de suflete...)

Oprim la monumentul poetului Mario Luzi, tradus și în românește. Un cap enorm, de una din urechile căruia un ins burduhănos, transpirat-râu, nespun de familiar, ba chiar ireverențios, atârnă o pungă de plastic, galbenă. Ce i-o fi venit?... Are un gând, probabil, pentru că pe chip i se poate citi că știe el ce face... Ce face, totuși? De ce?... Pentru ca să „reabilitez” acest mare poet, fondatorul ermetismului italian, reproduc câteva versuri de-ale sale (consider de datoria mea să rămân solidar cu poezii, chiar și atunci când ei nu mai sunt în viață):

„...grație acelor glasuri care coboară/ trecând prin uși misterioase și sar/ asupra noastră precum păsări nebune/ să se-ntoarcă peste insulele obârșiei/ cântând: aici se pregătește/ un culcuș de purpură și un cântec de leagăn/ pentru cel ce n-a putut să doarmă/ atât de dură era piatra,/ atât de tăioasă iubirea”.

Monumentul lui Mario Luzi, poet, dramaturg, eseist și senator italian.

Mario Luzi s-a născut și și-a trăit veacul la Florența, însă a fost foarte legat și de Pienza căreia, în anii 1930, i-a donat 10 000 de cărți din biblioteca personală, mai apoi o parte din arhiva sa.

Prânzim în Piazza di Spagna.

Când revenim la Siena, tinerii părinți găsesc în cutia poștală avizul că, de pe 10 septembrie, Fabrizio va putea merge la grădiniță. Una aproape de casă și nu prea mare – doar vreo 40 de copii.

Venindu-ne în fire după năduful caniculei, pe la ora 21, ieșim la o plimbare nocturnă. Undeva în oraș (încă nu-l cunosc suficient de bine, pentru a da detalii), îl întâlnim pe Enzo care, fără „încălzire”, intră în teme, povestindu-ne, „abundent”, despre istoria și particularitățile urbei. E un ghid excepțional. Pentru câte știe și cum le împărtășește altora, zău că ar merita titlul de cetățean de onoare al acestui oraș... Eu însă mă voi opri pe îndelete asupra „Descriptio Siene” pe alte file, în alt timp. Acum mi-e mai lesne să consemnez unele lucruri despre al doilea protagonist al grupului nostru, Fabrizio. Piciul e de o volubilitate nonstop, sociabil, intrând în vorbă nu doar cu cei de vârsta lui, nițel mai mici, nițel mai mari, ci și cu maturii. În special cu cei care își plimbă câinii în lesă. Fie dulăul oricât de mare, Fabrizio se apropie de el și-l mângâie! Zinovia îi spune Dumitrei „să-și dezvețe” odrasla de astfel de familiaritate cu animalele, pentru că nu se știe etc. Însă piciul rămâne în continuare temerar, mai că, uneori, băgându-și mânuța în gura patrupezilor. (Prin orașele italiene, foarte mulți stăpâni de câini sau, poate, stăpâniți de aceștia. O fi o reciprocitate, o paritate.) Apoi atenția piciului este atrasă de cameleonii (mulți) care urcă sau coboară, „șopârlește”, pe muri. Oricât și-ar schimba aceștia înfățișarea, în funcție de fundal, de lumină, ei nu pot scăpa de privirea ageră a piciului. Fabrizio ba se oprește la o cișmea, ba salută o pisică, ba... În fine, la un moment dat, face cunoștință cu o fetiță, blondă ca și el, căreia mama îi spune ceva în românește. E Melania, născută în Italia, însă din părinți ieșeni, stabiliți și ei la Siena. Copiii se țin de mână, parcă ar căuta un fir de discuție, însă fetița e prea neștiutoare pentru

a face față ideilor și sentimentelor lui Fabrizio, care moare după ființe blonde. Și nu-și pierde firea: în scurt timp de la despărțirea de Melania, dă de o nemțioară căreia prinde să-i facă curte, chiar dacă nu se înțeleg în vorbă. Însă, de cum picioaica își pune pălărioara, acoperindu-și zulufii blonzi, cavalerul nostru unde face către Enzo: „Bunicule, da' știi că deja nu-mi mai place fetița asta?” Ce să-i faci, când n-ai ce-i face?...

Ajungem la faimoasa Catedrală a Sienei și Enzo prinde a-mi da mari fascicule de istorii, abundență de detalii, atrăgându-mi atenția ba la una, ba la alta, la eclectismul arhitectural, mereu reformulat, completat în timp. Originalele zecilor de statui și de figuri fantastice animaliere au fost depozitate în Museo dell'Opera ce se află chiar în interiorul imensului complex, zis Domo di Siena (Cattedrale Metropolitana di Santa Maria Assunta), în stil romano-gotic italian, unul dintre cele mai importante edificii de acest fel din întreaga Italie. Temelia din sec. XII a fost re-întemeiată, să zic, pe o alta, din secolul IX. Despre această capodoperă arhitecturală, monumentală, cu imense bogății în interiorul ei – fresce, picturi, obiecte de cult, vitralii, incunabule etc., etc. – s-au scris monografii, studii extinse. Noi însă beneficiem de o... *monographia viventium* – eruditul Enzo Lotti.

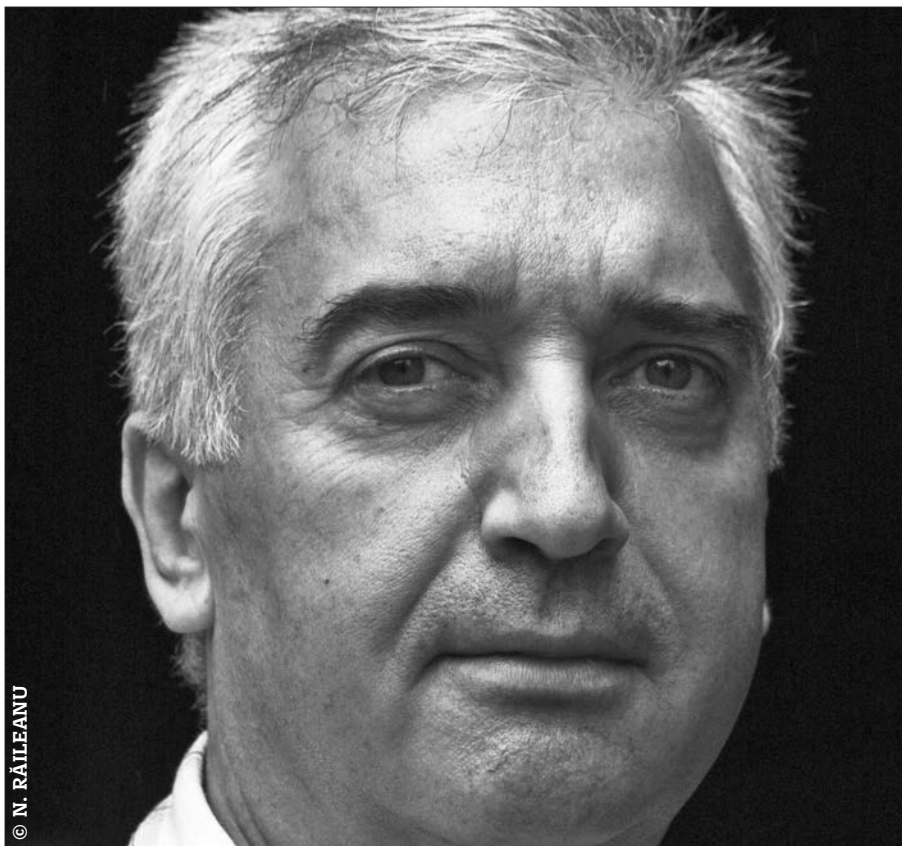
De aici, coborâm în celebra Piazza del Campo. Dar e târziu deja în această zi-noapte atât de încărcată de emoții, informații și admirație. Să ținem cont că ceea ce e prea mult cam obosește. La momentul la care mă opresc, voi reveni mâine dimineată. Deci să ne revedem în Piazza del Campo.

Ajunși acasă, la un pahar de vorbă, reluăm tema fantomelor. Apoi trecem la cea a făcătorilor de minuni. Din câte ne spun nepoții, în Italia e cam inflație de personaje care își atribuie sau cărora li se atribuie puteri divine, forțe supranaturale, încât chiar Papa se văzu nevoit, cu delicatețe, să potolească elanul peste măsură de răspândit, cu rezultate foarte, foarte... improbabile.

(Va urma)

ARCHIVARIUS

de VASILE MALANETCHI

© N. RĂILEANU

UN NUME PREDESTINAT SLUJIRII ARHIERESTI (II)

CONTRIBUȚII ȘI PRECIZĂRI LA VIAȚA ȘI
ACTIVITATEA LUI AMFILOHIE HOTINIUL

Vasile Bogrea, un reputat filolog de la începutul secolului al XX-lea, într-un studiu consacrat toponimiei românești, observa cum că, „exceptând categoria, atât de numeroasă, a numelor topice derivate din nume de persoană [...]”, restul constituie un mănunchi de enigme...”

Potrivit savantului, apelativul Orlea nu este greu de explicat: conține „urme de faună” (*vultur*) și își are începutul într-un nume de familie, ca și, de altfel, Vrancea (Corbea) sau Socola (șoim)¹.

Numele de familie Orlea este, de bună samă, de origine slavă și, conform opiniei lui Iorgu Iordan², a luat naștere în comunități bilingve: provine, bineînțeles, de la *орѣл* (în românește *vultur*), prin sincoparea vocalei și adăugirea sufixului *ea*, și este utilizat – în formele Orlea și Orleanu – atât ca toponim, cât și ca nume de familie, în întregul areal românesc.

Câteva exemple: în *Enciclopedia română*, editată sub conducerea lui C. Diaconovich, tomul III (pag. 380), apărut în 1904, la Sibiu, atestăm comuna rurală Orlea (pe atunci în județul Romanai), compusă din satele Orlea și Orlița (astăzi comuna Orlea face parte din județul Ilt); un sat cu numele Valea Orlei găsim în comuna prahoveană Bucov, „situată la limita dintre dealurile subcarpatice și zona de silvostepă, pe malul stâng al râului Teleajen, în dreptul municipiului Ploiești”³. Nu putem trece cu vederea nici comuna Sântă-

măria Orlea din județul Hunedoara și nici masivul muntos Orlea din cadrul exploatării miniere aurifere de la Roșia Montană, județul Alba.

În același timp, redactând aceste rânduri, fără mari eforturi, căutând pe Google, am atestat și o serie de persoane cu acest nume, între care: Alina Orlea din București; Martina Orlea din Brăila; Mircea Orlea, medic, și Adrian Orlea, interpret de muzică ușoară, din Sibiu. Sunt cunoscute însă și alte personalități importante ale spiritualității românești purtătoare ale acestui nume ca, bunăoară, Emil Păsculescu-Orlea, fost preot la biserica Mihai Vodă din București, om de aleasă cultură, poet, publicist, care pentru activitatea sa misionară din timpul celui de Al Doilea Război Mondial a fost ani de zile închis, fără condamnare, fiind eliberat în 1964⁴. Sau prozatoarea Oana Orlea (deși, în cazul de față, este vorba de un pseudonim, numele adevărat al scriitoarei fiind Maria Ioana Cantacuzino).

Să nu se creadă însă că numele de familie Orlea este nou. Întrucât s-a avansat ipoteza că Amfilohie Hotiniul „s-ar fi născut în nordul Moldovei sau dincolo de Prut”⁵, adică între Prut și Nistru (mă rog, a fost episcop al Hotinului!), i-am căutat urmele în analele acestor ținuturi. Precum era de așteptat, o persoană cu numele Orlea din Dornești apare în documente din prima jumătate a secolului al XVII-lea (1621), ca martor la Lecușeni⁶. Emanuil Grigovitz, în *Dicționarul geografic al*

Bucovinei (1908, pag. 88), scrie că Dornești este un sat vechi pe râul Suceava, situat între comunele Frătăuț-Nou și Hadicfalva și că domnul Ștefan Petriceicu, care avea aici o casă de vară, l-a dăruit mănăstirii Sf. Onufrie, ctitorită în anul 1673.

Să se fi născut Amfilohie Hotiniul în această localitate, ca urmaș – peste mai bine de un secol – al acestui Orlea din Dornești? Greu de spus, la faza actuală a cercetărilor. Sigur e, deocamdată, că avea un frate trimis la mănăstirea Pecerska Lavra din Kiev să învețe meseria de pictor. Se interesa despre cum merg treburile acestuia, scriindu-i – în limba română – o epistolă arhimandritului Zosima, la 10 ianuarie 1768, la puțin timp după ce fusese ridicat la rangul de episcop al Hotinului. Era atât de sărac, încât, atunci când lua în primire „această puțină eparhie”, „a roabei cetăți a Hotinului, în care oaze petrece dimpreună cu lupul”, nu avea cu ce să-și acopere trupul arhieresc. Drept care cere ajutorul fratelui întru Hristos – să fi fost vre-un conațional de-al său, de bine ce îi scria în limba sa maternă? – mărturisind că „acum luând acest mare dar și fiind eu slab de chiverniseală întru care petrecusem și mai înainte și încă fiind eparhie și datoare cu cinci mii de lei din trecute vremi pentru birul stăpânitorilor și cum neavând nici o facere pentru cele ce se cuvine – arhieresti podoabe, adică sfinte veșminte – am năzuit la mila și ajutorul sfinției tale, ca să te milostivești din cele ce

vei hi având mai vechi vr-o mitră i trichele, i veșminte...”.

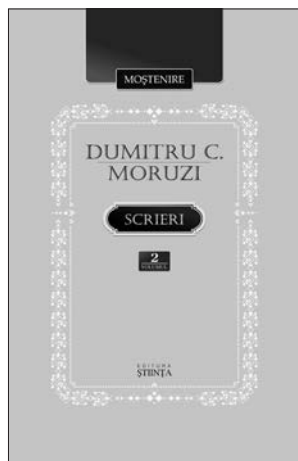
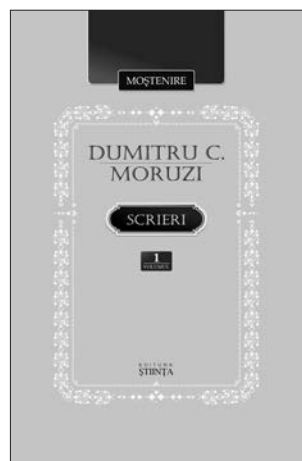
Care erau, așadar, veșmintele și insignele arhieresti ce îi lipseau vlădicăi Amfilohie și care îi erau absolut indispensabile?

În timpul slujirii, arhierul îmbracă patru veșminte: stiharul, epitrahilul, brăul și mânecutele, comune și preoților, apoi mai îmbracă trei: *omoforul*, *sacosul* și *mantia*⁷. Conform Sfântului Simion al Tesaloniceului, veșmintele arhierului, în total șapte, semnifică, pe de o parte, cele șapte daruri ale Sfântului Duh, iar pe de altă parte – umanitatea lui Iisus Hristos. Nu le vom descrie, mai jos, decât pe cele specifice arhieresti: *sacosul* – un veșmânt în formă de sac, simbol al căinței și al smereniei, aducând aminte de hlamida cu care Mântuitorul a fost îmbrăcat în batjocură, pentru că s-a numit pe Sine „Împărat al iudeilor”; *omoforul* este o piesă vestimentară purtată pe umeri, în jurul gâtului, purtându-se atunci când arhierul îl reprezintă pe Hristos în timpul serviciului divin; *mantia* este un veșmânt lung și larg, fără mâneci, ca o pelerină bogată, purpurie, având cusute pe laturi câte două tăblițe brodate sau cusute cu fir de aur și se îmbracă doar la slujbele pentru care ierarhul nu îmbracă stiharul și sacosul; mantia înseamnă puterea și plenitudinea chemării arhieresti.

Mitra este acoperemântul capului ce se folosește la oficierea serviciilor divine și are, de obicei, forma coroanei sau a diademei de odinioară a

NOI APARIȚII

EDITURA ȘTIINȚA

DUMITRU C. MORUZI. SCRIERI. VOL. 1-2

EDITURA ȘTIINȚA, CHIȘINĂU, 2014

Studiu introductiv, text îngrijit, note, glosar și bibliografie de Vasile Ciocanu și Andrei Hropotinschi.

Ediția valorifică, pentru prima oară după o sută de ani de la dispariția fizică a creatorului, moștenirea literară a scriitorului, publicistului și sociologului Dumitru C. Moruzi (1850-1914), personalitate proeminentă a literaturii din Basarabia de la începutul secolului XX-lea. Volumul 1 cuprinde romanul-cronică *Înstrăinații* și romanul *Pribeghi în țara răpită*. Volumul 2 cuprinde romanul *Moartea lui Cain* (1914), nuvelistica și textele de memorialistică, apărute în ziarul *Neamul românesc* și revistele *Arhiva* și *Unirea femeilor române*; poezia adunată în culegerea *Căntece basarabene* (1912) și cea rămasă în diverse publicații periodice, studiile sociale *Rușii și românii* (1906) și *Problema jidovească și poporul român* (1914).

împăraților bizantini. După Sfântul Simion al Tesalonicului,

Mitra simbolizează „cununa de spini a Mântuitorului”, precum și „marama de pe capul Lui”. Ea este, în același timp și „semnul demnității și măririi împărătești a Mântuitorului, precum și al vredniciei primite de arhieriu de la Hristos, ca principal săvârșitor al celor sfinte și al Tainelor Lui”.

Epigonatul sau *bedernița* este o bucată de stofă prețioasă de formă romboidală care se agață la coapsa dreaptă, legându-se fie de brâu, fie de gât, cu o panglică trecută peaste umărul stâng. Ornatul respectiv servește la ștergerea mâinilor cu ocazia deferitelor spălări rituale (înainte de sfințirea darurilor sau înainte de împărtășire), precum și la spălarea picioarelor în Joia Mare.

Engolpionul sau *panaghiul* este o insignă arhierescă, ce are forma unei iconițe-medalion, făcută din email, aur sau argint și care înfățișează pe Iisus Hristos sau pe Sfânta Maică – Preasfânta maică Născătoare de Dumnezeu. *Engolpionul* se poartă și în viața de toate zilele, nu doar în timpul serviciului divin. El simbolizează pecetea și mărturisirea credinței din urmă ori „slava atotă lumea și puterea Sfintei Cruci, prin care se biruiește diavolul”. Când are pe el chipul Maicii Domnului, simbolizează puterea mijlocitoare și ocrotitoare a Preacuratei, căreia arhierul i se încredințează.

Crucea pectorală este o insignă a demnității arhieresti pe care ierarhii o poartă la piept și este un semn al biruinței, al întăririi și al povățuirii, cu care suntem atrași la Hristos.

Cârja, *paterița* sau toiagul păstoriei este un baston înalt, cât un stat de om, din lemn sau din metal, împodobit cu plăcuțe de aur, fildeș sau argint; la capătul de sus se termină cu doi șerpi afrontați, peste care se suprapune un glob surmontat de o mică cruce. Pe mânerul cârjei se înfășoară o maramă cusută cu fir, pentru podoabă, dar și pentru a fi mai lesne de purtat.

Dicherul și *tricherul* sunt două sfeșnice întrebuințate la slujbele arhieresti. Cel dintâi are două lumânări, iar al doilea – trei. *Dicherul* simbolizează cele două firi din persoana lui Iisus Hristos, iar *tricherul* – cele trei persoane ale Sfintei Treimi.

Vulturul sau *potnoja* (cuvânt slav = sub picioare) este un mic covor rotund având brodat pe el chipul unui vultur cu aripile întinse, ce zboară pe deasupra unei cetăți cu trei râuri. La slujbele arhieresti, *vulturul* se pune în altar sau în naos, pentru a sta pe el arhierul. El are două forme: una de dimensiuni mai mari și alta – mai mici. *Vulturul mare* se întrebuințează numai la hirotonia de arhieriu, iar cel mic – la celelalte slujbe arhieresti.

La încercarea dinainte de hirotonie, *vulturul mare* se așază între sfeșnicele mari, iar când, la Liturghie se cântă „Sfinte Dumnezeule...”, candidatul la arhierie pășește pe covorul întins mai înainte și, stând pe coada *vulturului*, răspunde la prima întrebare pe care i-o pune protosul arhierilor slujitori; înaintând apoi la mijlocul *vulturului*, răspunde la a doua întrebare, iar când trebuie să răspundă și la a treia, înaintează și stă pe capul *vulturului*. Ceremonia aceasta înseamnă înaintarea în desăvârșirea treptelor preoțești.

Vulturul mic (în exemplare mai multe) se întrebuințează în tot cursul Liturghiei, fiind pus în diferite locuri din biserică unde se oprește momentan ori stă mai mult timp arhierul (în fața Sfintei Mese, pe solee, în mijlocul bisericii etc.).

Vulturul simbolizează pietatea și înțelepciunea arhierului, iar cetatea peste care zboară *vulturul* reprezintă episcopia (eparhia) condusă de arhieriu. Mai înseamnă înălțimea și sublimul demnității arhieresti; precum *vulturul* se înalță în zbor mai sus decât toate zburătoarele, tot așa și arhierul, prin știința și viața sa pilduitoare, trebuie să se ridice deasupra credincioșilor săi, la înălțimea de la care trebuie să vadă, ca *vulturul*, tot ceea ce se petrece jos, în cuprinsul eparhiei sale, spre a provoca binele și a înfrâna răul.

În *Dicționarul limbii românești* al lui August Scriban (1939) semnificația pe care o are „potnoja pe care e brodat un vultur și pe care stă arhierul”, e specificată astfel – ca să arate că acesta „trebuie să se suie ca un vultur deasupra patimilor...”.

A urcat vlădica Amfilohie Hotiniul la înălțimea așteptărilor? Și-a îndeplinit misiunea ce îi fusese încredințată lui, cel care, prin chiar numele de familie de mirean, Orlea, pe care l-a purtat înainte de a intra în monahism, era un chemat la slujire arhierescă?

Note și referințe biobibliografice:

1. Vasile BOGREA. *Câteva considerații asupra toponimiei românești*. – În

vol. său „*Pagini istorico-filologice*”, Editura Dacia, Cluj, 1971, pag. 299-305.

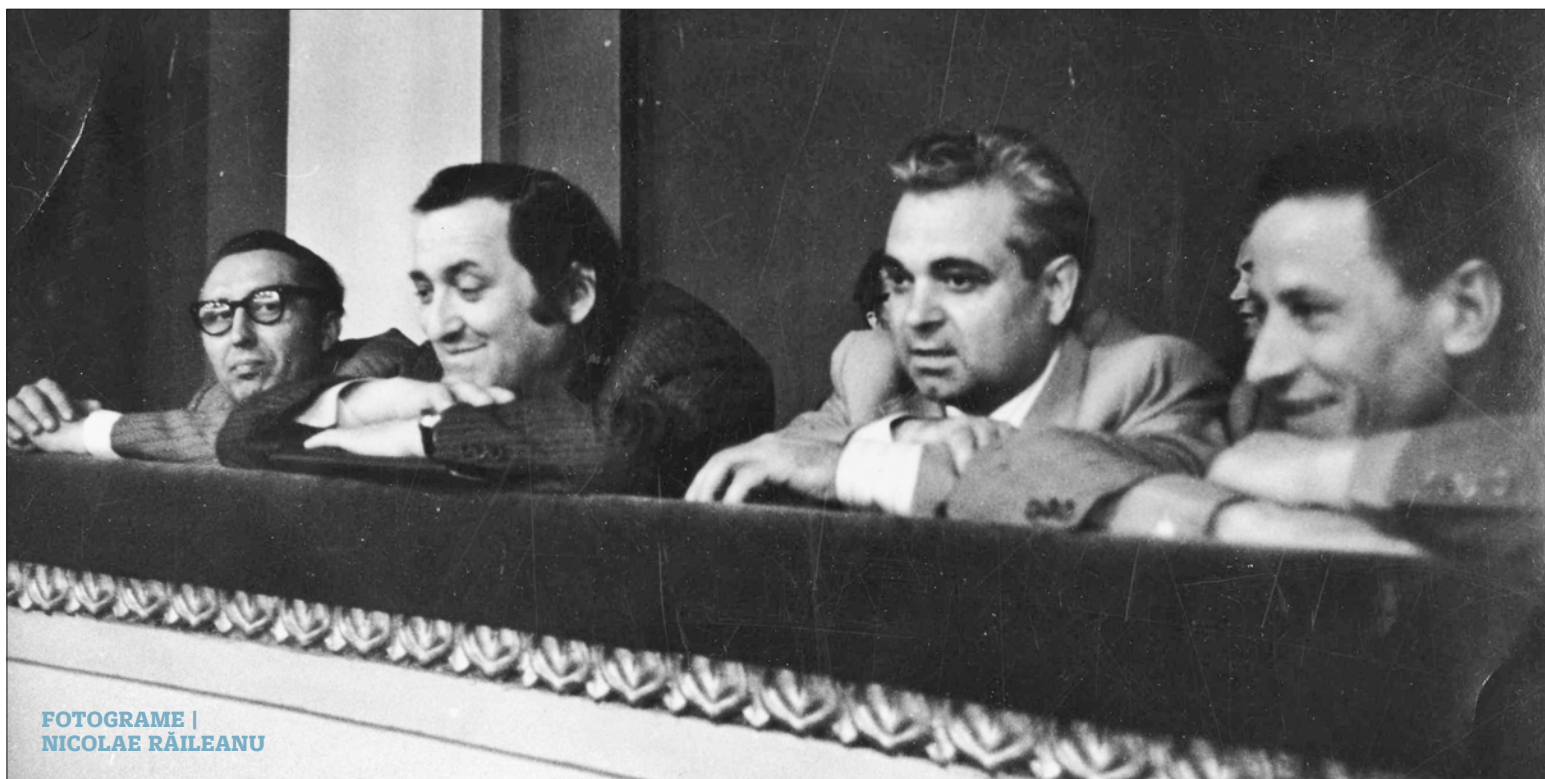
6. A se vedea: Iorgu IORDAN. *Dicționar al numelor de familie românești*. Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, pag. 346.

7. Vezi : Mihai Apostol. *Dicționar istoric al județului Prahova*. Editura Ploiești – mileniul III, 2004, pag. 73.
8. (Vezi: Virgiliu Z. Teodorescu. *Emil Păsculescu-Orlea, un portret de înaltă conștiință cetățenească*, în: „Biserica ortodoxă română”, București, anul CXIX, nr. 1-6, ianuarie-iunie 2001, p. 194-205)

9. *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*. Editura ARSR, București, 1979, pag. 33.

10. Alexandru I. Gonța. *Documente privind istoria României. A. Moldova. Veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de persoane*. Ediție îngrijită și cuvânt înainte de I. Caproșu, Editura Academiei Române, București, 1995, pag. 534.

11. Veșmintele liturgice și insignele arhieresti sunt descrise sumar după: preot prof. dr. Ene BRANIȘTE. *Liturgica generală. I*. Tipărită cu binecuvântarea Prea Sfințitului dr. Casian Crăciun, Episcopul Dunării de Jos. Ediția a III-a îngrijită de pr. Eugen Drăgoi. Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2002, pag. 243-258.

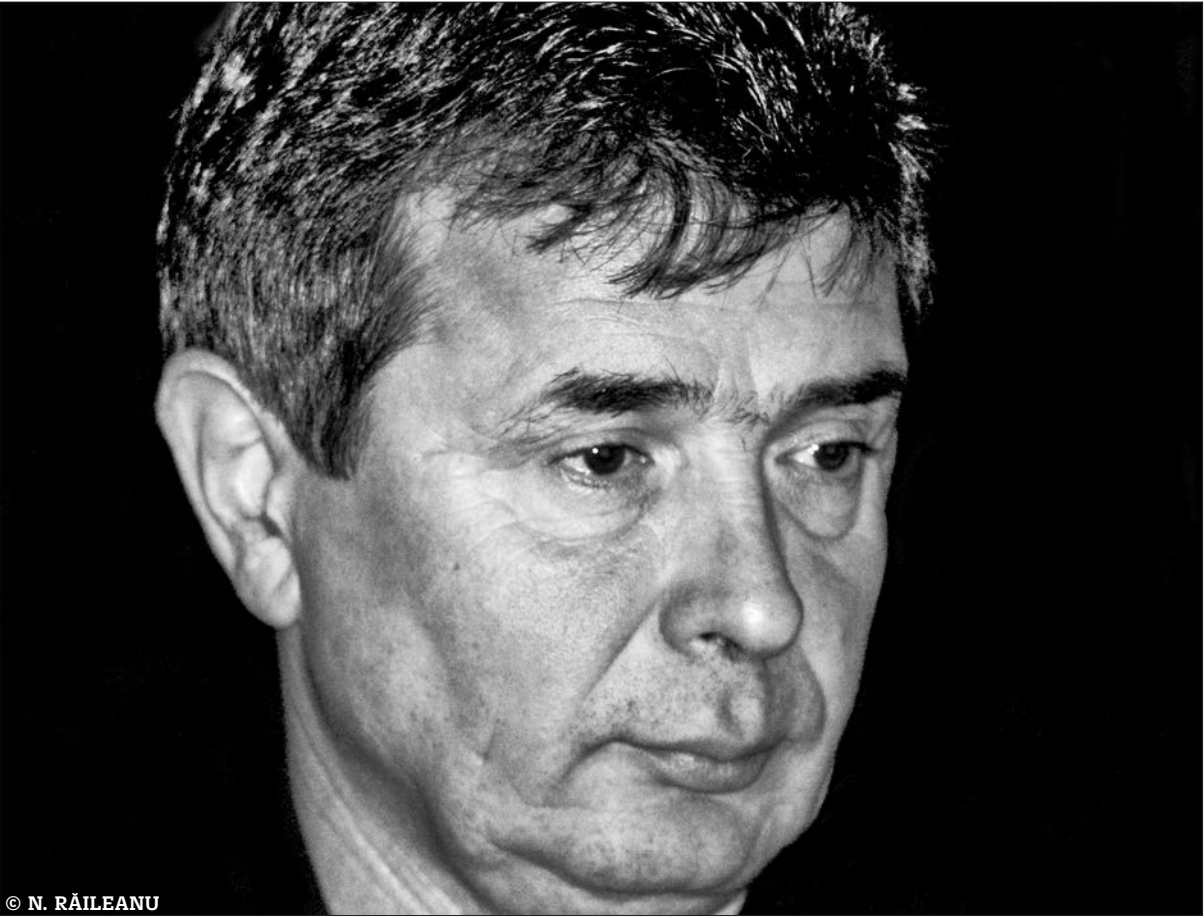

FOTOGRAFIE |
NICOLAE RĂILEANU

Gheorghe Chira, Ion Vatamanu, Ion Vieru și Ion Gheorgheț, amuzați de Congresul VI al USM (1981).

INTERVIU

realizat de
GHENADIE NICU

© N. RĂILEANU

VAL BUTNARU: „FIECARE DINTRE NOI TREBUIE SĂ AIBĂ LIBERTATEA DE A-ȘI APĂRA UN PUNCT DE VEDERE...”

DE LA VAL BUTNARU LA BRUNEA-FOX

Discuție, zilele trecute, cu cineva din presa de la noi. Nu-i dau numele deocamdată, să apară mai întâi interviul (pentru care l-am solicitat). O idee între altele însă aș semnala-o aici, cu toată indiscreția. Presă, transformări sociale, noi raporturi cu puterea, cu cei care dau cu banul, într-o țară aiurită de tranziție și în care cam totul e într-un proces când mai lent (cu aparențele onorabilității), când de-a dreptul frenetic, de disoluție. Vorbeam despre condiția actuală a presarului de la noi. Ce-am observat, în cele peste două decenii de parcă democrație și libertate: aceleași nume, de numărat pe degetele de la o mână, și ele, ce prindeau contur încă în epoca lui *glasnost*. Nimic estimp proeminent, cât de cât măcar, ca să poată bifa pe urmă istoricii tranziției fie și un vag elan evolutiv. Căci domeniul, nici vorbă, e crucial, vedem la tot pasul (sau, cel puțin, simțim; fiindcă derivă, adesea cu iureș, din interstițiile aparențelor) cum se bat potențații să și-l adjudece.

Ce ironie, de altfel! N-am scăpat bine de PCUS, ca patron general, dacă pot spune așa (și ale cărui jocuri le făceai până și în relatările stricte: o să fie un vis rău, întrerupt de accese de râs isteric, să recitim colecțiile perioadei), că independența – de opinie, de expresie etc. – s-a dovedit din nou un fel de Fata Morgana. Nu te mai cheamă nimeni, ca odinioară, la comisia de partid (profilată pe monitorizarea presei: cine a apucat vremurile știe la ce mă refer), controlul s-a diversificat, presiunile iau chipuri surprinzătoare uneori. În fond, dacă nu ne îmbătăm cu apă chioară, cu rapoartele nu știu căror neni din UE cu privire la libertatea de exprimare sau libertatea presei, dacă reușim să spargem (nu pe la microfoane, ajunge forul interior: aici se dau marile bătălii) crusta poncifelor care ne alimentează iluziile, trebuie să consimțim la rânjetul istoriei: am rămas la fel de nevolnici. Ziaristica, hic et nunc, în formele ei curente (aș zice

și endemice, dar teamă-mi-i că lucrurile stau principial la fel și aiurea) e o sclavie fardată complex, înlănțuită de butaforii menite să întrețină aparențele profesionismului liberal. Mare deosebire între zilierii pe plantațiile cutărui lider agricol de la noi și exuberanții (cum apar pe micul ecran) cu dictafoane și aparate de fotografiat, care notează aferat și întreabă cu aplomb (bine, poate nu e chiar așa, dar amărăciunea se manifestă și sarcastic) nu e: îndeplinesc și ăștia niște comenzi, cu un drept, mai mare, adevărat, de improvizație, dar ce mai contează? Așa am ajuns la ideea gazetarului-personalitate (sau cu personalitate – mai degrabă). De ce n-am reușit să producem niciunul în toți acești ani? Avem o masă, destul de omogenă, indistinctă cumva, impersonală nu doar de departe. Nu sunt răutăcios, nici nu fac fițe pretins elitiste: încerc să comunic o impresie sistematizată de lecturi destul de consecvente – în trecut fie zis – din presa noastră. Se scrie, firește, altfel decât acum douăzeci de ani (și nu ca tehnică: aici lucrurile se subînțeleg; mă refer la alertețea frazei – ca efect sigur de aculturație: cu toate hibecele schimbului de valori, inclusiv culturale, ridicarea cortinei de pe Prut s-a răsfânt și în zonele acestea foarte delicate ale spiritului). Nu cumperi însă ediția print pentru cineva anume. Să nu-mi spuneți de Tănase, Bogatu și alții, vreo câțiva, extrem de puțini: sunt, cum ziceam, din alte timpuri, or discuția e pe generația nouă. Dintre aceștia, nu s-a distilat încă ceva cu adevărat pregnant. Nu mă gândesc neapărat la Geo Bogza sau, știu eu, Pamfil Șeicaru (deși la aspirații meschine și rezultate pe măsură): ar ajunge și ceva puțin peste medie, un nucleu care să aglutineze măcar o promisiune de viitor. Altfel cât mai e până patronii, care te privesc ca pe un târnăcop sau o șurubelniță, nu-și vor trage niște softuri inteligente, prompte să le facă articole de fond, știri ori povești adevărate? Stupoarea e și mai mare când constăți că neînhumatul din Kremlin avea absolută dreptate: presa se comportă, ca mai acum o jumătate de secol

și mai bine, ca un propagandist și agitator colectiv, diferă numai marafetul. Se manipulează sub alte auspicii: toată schimbarea.

Ce spune, în replică la toate astea, ditai omul de presă, cu publicații făcute da capo, piese grele în fenomenul mediatic de la noi? Viziunea din interior te lasă perplex: păi, nu are nevoie de personalități; sunt dificile, imprevizibile, te consumă! Ce a căutat tot timpul au fost executanții inteligenți și bine pregătiți. Aproape softuri, cum am zis. Și am răs dintr-odată amândoi în hohote: eu de cinismul lui, el de prostia mea. Brunea-Fox nu va renaște degrabă p'acilea!

GH.N.

GHENADIE NICU: Alături de redacția *Actualităților* de cândva, *Sfatul Țării* a fost o piesă de rezistență în emanciparea presei din Republica Moldova și un nume de referință, totodată, în practica presei libere de la noi. Ai fost redactor-șef adjunct la acest cotidian. Spune-mi ceva despre perioada când urma să fie lichidat. Cum ai trăit-o?

VAL BUTNARU: Da, dar eu plecasem deja. S-a întâmplat fără mine.

G.N.: Putem discuta retrospectiv. Se constituise o echipă, începea să prindă glas, să guste tot mai mult din discursul jurnalistic autentic.

V.B.: Bun, hai să încercăm. Cât știu, atâta am să spun.

G.N.: Da, bineînțeles! Sper că dictafonul meu nu te tracasează prea tare?...

V.B.: Nu, nu mă tracasează...

G.N.: După toate, nu te mai tracasează nimic!... Să începem cu momentul înființării. Ședința aceea, inaugurală, cum am spune azi, din incinta revistei *Orizontul*, unde, probabil, mai erai angajat.

V.B.: Da.

G.N.: Ei bine, ai avut cumva, în momentul acela, presentimentul că totul va ajunge în coadă de pește și că în doar vreo doi ani și mai bine agrarienii vor lichida publicația?

V.B.: În primul rînd, cred că trebuie remarcat faptul că noi, atunci, traversam o perioadă extraordinară a romantismului în jurnalism. Totul ni se părea posibil. Echipa pe care am adunat-o era – chiar era! – o echipă bună. Mă gândesc acum la Mihai Molodoi care, în timpul evenimentelor de la Vilnius, a plecat într-acolo și ne-a transmis o serie de reportaje. Povestea cu tancurile sovietice și altele. Cred că noi, atunci, învățam din mers un alt fel de jurnalism. Desprinși dintr-o școală a jurnalismului sovietic, predat de Okorokov la Universitate, și plonjați dintr-o dată în apele unui jurnalism neînțeles și netestat, noi cred că gafam enorm. Am recitit de curând ceva comentarii. Niște comentarii, niște analize pe care le publicam noi. Ei, bine, erau extrem de puerile, extrem de naive și extrem de neechidistante. Credeam că totul ne este permis; și cred că ni se permitea totul. Dar deontologia ar fi trebuit să ne oblige să fim mai temperați, să auzim ambele părți. Or, pentru noi nu existau atunci *ambele părți*, exista o singură parte. Și totuși, cred, am procedat corect, chiar dacă, din punctul de vedere al deontologiei, n-am făcut chiar așa cum scrie cartea. Dar cu rinocerii, de fapt, nu voiam să stăm de vorbă, că abia ne depărtiserăm de ei. Și partea nasoală pentru agrarieni era că noi, pe lângă faptul că scriam tăios și direct și spuneam ce credeam, începusem să facem tot felul de investigații. E adevărat că subiectele pentru aceste investigații erau servite de anumite persoane publice, din Parlament, care – nu-i așa? – voiau să-și păstreze anonimatul. Dar faptele erau adevărate. Druc cred că îmi furnizase un subiect cu șeful Parlamentului, nea Mitică Moțpan, care era președinte de colhoz și nu știu ce făcea, niște tranzacții cu mașini „Volga”, din colhozul lui: vândute, cumpărate. Am început să sap, am găsit niște hârtii. S-a înfuriat, Moțpan asta, de doamne ferește! Ne-am întâlnit odată și a început să strige: da cum faci tu investigații, nu mă întrebi pe mine?! Zic, da, am să întreb, dar deocamdată hârtiile cam asta arată, că s-a cam furat... Ei, bine, faptul că noi loveam foarte mult în agrarieni, în acel prim Parlament, și, practic, luam partea democraților, clar că i-a supărat foarte rău. Asta a dus la dispariția ziarului. Un lucru inevitabil. Pe mine mă miră că *Sfatul Țării* în general a existat doi ani. Doi ani parcă a existat?

G.N.: După calculele mele, aproape trei.

V.B.: Aproape trei. Da, mă miră că atât de mult, fiindcă, pentru timpurile alea, era totul perisabil. Și totul se testa. Noi doar, la *Sfatul Țării*, ne-am ambiționat să nu mai scoatem la tipar înalt. Pentru mine, tiparul înalt era ca și bolile copilăriei, pe care le înhățăm și ne amintim ca de o chestie mai puțin plăcută. Cred că am avut două computere în redacție, la care am cules texte, am machetat. Machetatul era, de-a dreptul, și penibil, și comic, fiindcă nu se făcea așa cum înțelegem azi, pe ecran, cu tot felul de

module. Nu. Materialele erau machetate pe coloane, coloanele erau printate pe un fel de fâșii de celuloid, nu știu cum. După care fâșiile astea le lipeam pe hârtie, apoi le duceam la tipografie, pagini deja. Se fotografia și era trecut pe placă. Nimic din procesul de azi. Practic, lucram cu foarfeca.

G.N.: Din câte înțeleg, intenția ta atunci era să oferi ceva complet inedit și mult mai eficace decât ceea ce găseai pe piață la acea oră. Dar nu te-ai gândit nicio clipă că tocmai eficiența și ineditul au speriat? Nu admiti că tocmai acesta poate fi motivul din umbră pentru care agrarienii au hotărât să se izbăvească de o publicație incomodă? Dovadă că Teleradio-Moldova, în vremea aceea, a trecut sub controlul lor. Au văzut în presă un instrument! Și, dacă nu și l-au putut însuși, cum au procedat cu televiziunea, pur și simplu l-au aruncat.

V.B.: Înțeleg, cred că ai dreptate în ceea ce spui. La modul subconștient, cred că îi deranja faptul că inclusiv drăcovenia asta se face altfel, știi? Se machetează nu așa, nu-i tipar înalt, hârtia nu e bortelită... Așa cum știau ei. Dar pe ei, de fapt, îi deranja altceva. Ei au invocat un argument care va fi, care va sta în picioare încă mult timp aici la noi. Au spus: ce fel de ziar este asta, ziarul Parlamentului, care critică Parlamentul? Formulă ideală. Ei aveau dreptate: ești ziarul Parlamentului, nu te băga să critici Parlamentul. Or, noi nu știam despre asta! Și nici nu voiam să știm. Noi făceam chiar un ziar, făceam presă și democrații de azi gândesc la fel. Exact la fel! Ce fel de presă este, democrată, da, de orientare europeană, care critică un guvern de orientare europeană? Uite, în capul lor așa ceva nu încape. Și sigur că da, ei au dreptate, fiindcă ei nu sunt altă generație. Cândva mie mi se părea căăștia de azi sunt o altă generație, îi aducem pe ei, tinerii, și am rezolvat. Nu, pe naiba! Ei nu sunt o altă generație. Cred că o altă generație – acumă să ne abatem un pic de la subiectul propriu-zis, – o altă generație poate să apară doar dacă urmăim exemplul biblic și îi ducem frumos pe toți, așa, de mână, în pustiu, patruzeci de ani, să moară dracului, să se nască naibii și încă o dată să moară, să uite definitiv de trecutul lor sovietic. Și odată și odată să înțeleagă că presa nu este nici dușmanul lor, nici prietenul lor. Presa este un instrument care informează omul cu se întâmplă.

G.N.: Dar este oare un instrument? Mulți spun că presa n-a fost niciodată un astfel de instrument. Dacă privești la cum se comportă acum patronatul, la cât de înfeudat este ziaristul și cât, de fapt, e de inexistent el ca personalitate în raporturile lui cu cel care dă cu banul, se pare că presa, în înțelesul pe care ni-l conturăm noi în minte, n-a existat nicicând! Pentru că, la fel cum au fost intratabili comuniștii, la fel de intratabili, poate încă mai intratabili, sunt patronii. Cu alte cuvinte, care este actuala condiție a gazetarului la noi? Nu te frapează faptul că în douăzeci și ceva de ani n-a apărut niciun nume nou de referință? Există condiții în presa noastră pentru a se forma personalități?

V.B.: Eu cred că există un anume paradox. Există o libertate absolută a presei: rețelele de socializare, bloguri. Fac excepție bloggerii plătiți de anumite partide politice sau oameni de influență. Descopăr acum, mai nou (sunt un novice în zona asta), texte pe care nu le-aș fi descoperit, dacă nu circulam pe Net. Dacă rămâneam pe print (acolo unde credeam că o să mor), altceva aveam să cred. Sunt băieți și fete care scriu uimitor. Dar libertatea pe care o au, din păcate, nu lasă urme adânci și în calitatea scrisului.

G.N.: Se pare că vorbești de o presă underground acum. Dar discuția era despre presa cu impact și care este controlată de patronat.

V.B.: Stai că vorbim, vorbim și de patronat. Ea nu este presă underground. Eu cred că este presă normală, cu impact foarte bun. Și indiferent că cineva o numește așa sau n-o numește, îi dă voie sau nu-i dă voie, dar ea este. Asta este o presă perfectă. Presa asta îndeplinește exact toate condițiile pe care trebuie să le aibă presa: informare, distracție, educare, luare de atitudini. Totul este acolo. Acuma, cu presa astlaltă, care are patroni. Mie îmi pare că întrebarea ta denotă, iarăși, sau simt eu acolo, o trenă a romantismului de cândva. Noi, oricât de dureros ar fi pentru generația noastră, trebuie să constatăm faptul că presa, de fapt, este o brutărie, este o măcelărie, este exact o afacere ca oricare alta. E un pic mai delicată, fiindcă acolo trebuie să scrii sau trebuie să spui despre ce se întâmplă în jur. Asta-i unica diferență. Ca să faci o televiziune – un lucru mai pe înțelesul tuturor și cu impact mai mare –, trebuie să bagi foarte mulți bani. Când spun foarte mulți bani, asta înseamnă zeci de milioane de euro. Zeci de milioane de euro nu poate să aibă un ziarist. Un ziarist poate să aibă idei, în cel mai bun caz. Deci, vine omul cu banul. În cele mai multe cazuri, omul cu banul este un amărât, un nefericit, un gangster, un bandit; și e cu banii furați. În cazuri mai rare, omul cu banul urmărește un scop frumos. Dar și chiar omul care urmărește un scop frumos spune: mă, fratele meu, eu urmăresc scopul frumos. Care este ăla? ăla este să ne debarasăm naibii, odată și odată, de ruși, să ne integrăm în Uniunea Europeană, să altoim un alt fel de a gândi, să-i spălăm pe basarabeni, să-i facem să nu mai scuipe pe stradă, să nu clefăie la masă, să-l citească pe Nietzsche, eventual. Deci asta vreau eu să fac. Cum putem atinge aceste scopuri? Păi, nu poți să-l atingi așa, că vrem doar, nu? Trebuie să chemi reporterul și să spui: vino încoa', măi copile; uite ce faci: te duci și-l bombești pe ăla!... Sau nu-i spui direct așa, dar îi spui: vezi ce faci, iei atitudine, soliciți o opinie cuiva, nu? Dintr-o parte, asta înseamnă presiune asupra ziaristului: stai un pic, da' eu nu vreau, da nu, da eu nu!... Să fie clar: orice echipă de ziariști care lucrează semnează tacit o anumită convenție: împărțășim un punct de vedere sau nu-l împărțășim? Dacă da, cum facem și ce facem, ca acest punct de vedere să devină auzit și înțeles de cât mai multă lume? Exact așa se întâmplă în cazul echipelor care promovează un alt punct de vedere. Care sunt cu Uniunea Euroasiatică, cu comuniștii sau cu Plahotniuc. Ei procedează la fel. Și când spun asta, mă refer la ce văd pe sticlă, fiindcă, în realitate, nu sunt convinși că lor le place să-l apere pe un individ care, de exemplu, fură bani. Și care este chiar patronul lor. Iată, aici deja, aici îți dau dreptate. Fiindcă ziaristul, obligat să-și câștige un salariu și să-și calce pe inimă, ca să facă un reportaj sau să citească o știre care minte, de fapt... Ce faci cu ziaristul ăsta? Da, el merită, poate, milă, compătimire. Dar el nu are un alt loc de lucru!

G.N.: Putem spune, prin urmare, că jurnalismul modern este o consimțire la sclavia doctrinară sau ideologică?

V.B.: Ziarele americane, acum 20-30 de ani, au făcut un lucru extraordinar. În preajma campaniilor electorale, spuneau: *New York Times* este pentru președintele cutare, noi îl vom sprijini. Dar asta nu însemna că nu-l criticau. În schimb, toată lumea știa: *New York Times* sprijină candidatul cutare. Nu erau niciun fel de „au!, au!, ce-o să se întâmple, ce-o să scrie!” Nu, toți știau ce-o să scrie. Și dacă candidatul claca, era taxat în

ziar. Taxat, și taxat rău. La noi însă nu știu de ce nu se face asta, toți se pretind echidistanți. Nu există echidistanță, nu există! Tu, în pat cu nevastă-ta alături, noaptea, nu poți fi echi-distant. Nu, n-ai cum! Al, dacă ești echidistant noaptea cu nevastă-ta în pat, înseamnă că te duci la medic, e o problemă... E la fel și cu jurnalismul. Noi avem atitudini, noi am citit cărți, diferite cărți, noi am văzut diferite întâmplări și am trecut prin diferite experiențe. Deci noi nu putem să fim echidistanți, nu putem acționa la fel. Noi împărtășim anumite idei, da? Dacă eu, cu tine, mă înțeleg pe un anumit segment, facem o echipă, dacă nu, nu putem fi într-o echipă. Chiar dacă ne înțelegem bine și mergem la câte o bere. Dar într-o echipă nu putem fi. De aia lucrurile trebuie spuse tranșant, ca toată lumea să înțeleagă, să nu se ascundă nimeni. Jocul de partizani este de-a dreptul ridicol. Noi, chipurile, nu știm până în ziua de astăzi cine sunt patronii televiziunilor. Ba știm, dar oficial nu scrie nicăieri: băi, este asta, asta, asta. Cu totul altcineva figurează. Și în toate cazurile se întâmplă asta.

G.N.: Aș vrea să discutăm și despre calitatea celor care fac presa. Pentru că în măsura în care ești un gazetar informat, instruit, cu o pregătire solidă, ești, spun manualele, și o personalitate. Și abia de la apariția unor personalități se poate pune problema, efectiv, a libertății de exprimare. Te-am întrebat adineaori de ce în anii democrației n-au apărut gazetari de mare anvergură? Ești unul dintre oamenii care au făcut presă la greu aici, ce poți spune în acest sens? Cum de nu s-a putut naște o generație de gazetari de primă mărime, care ar fi impus, poate, patronatului un alt tip de tratament și un alt tip de reacție?

V.B.: Tu știi, eu mă tem de gazetari de anvergură, eu mă tem de o generație de gazetari de primă mărime. Mă tem foarte mult, fiindcă eu cred că din cauza acestor tipuri ni se trage tot răul pe care îl avem acum.

G.N.: Cumva este o concluzie care derivă din experiența Sfatului Țării?

V.B.: Nu neapărat. Să spun despre ce este vorba. Mă gândesc la toată presa românească, din întreg arealul românesc. Acești gazetari de primă mărime, ce-au făcut? Au avut grijă, cu excepțiile care confirmă regula, să se înconjoare (la noi lucrul asta se vede mai pregnant) dacă nu cu nulități, cel puțin cu persoane care le sunt, din punct de vedere intelectual, mult, mult inferiori. Ca ei să strălucească, nu-i așa? Să fie gazetari de primă mărime! Ca ei să scrie editorialele lor și doar despre editorialele lor să se vorbească! Este un adevărat cataclism, acest gazetar de primă mărime. Eu aș prefera să avem gazetari, mulți, mulți, sute, cu o foarte bună pregătire. Oameni culti. Cu lecturi, nu neapărat profunde, dar suficiente ca să se descurce în mai multe domenii. Oameni care să facă deosebirea dintre Manet și Monet. Oameni cărora le spui că Ionescu a scris *Rinocerii* și să nu pună două întrebări legate de aceste două cuvinte. Asta înseamnă. Cu o pregătire elementară. Dacă am fi avut acest pat germinativ, din acești ziariști, păi, de acolo puteau să răsară nu ziariști de primă mărime – și scriitori de primă mărime, și gânditori de primă mărime, și oameni ai cetății. La noi, din păcate, ziariștii... Cred că școala e de vină, școala superioară. Dar și liceul. Cine ar fi crezut, pe timpurile alea, când era interzis să vorbești – românește –, să scrii, să gândești în public, că astăzi, când în sfârșit e permis (parcă e permis!), liceenii vorbesc o română de care îți vine s-o iei

dracului razna! Și spui: domnule, mai bine nu trebuie, mai bine să vorbească nu știu ce, turca, engleza, rusa sau ce știu ei acolo mai bine. Că alte limbi le cunosc mai bine. Dacă am fi avut noi 200, nu mai mult, 200 de ziariști foarte bine pregătiți... Nu stele de primă mărime – oameni normali, care pot să spună ceva și nu ți-e rușine cu ei.

G.N.: În condiția în care a dispărut presiunea partidului comunist, dar a reapărut sau s-a instalat, în loc, presiunea patronilor, interesele lor, nu este cumva, în continuare, o glumă proastă (și un delict de naivitate, totodată) să vorbim de libertatea de exprimare în Republica Moldova? Care este marja de manevră, de exemplu, dacă vin la tine în ziar și atac pe cineva care nu trebuie atacat?

V.B.: Sigur că totul timpul m-am gândit și cred că încă mă mai gândesc la asta. Și am să-ți răspund în felul următor. Să-ți dau un răspuns cu exemple. Le-am spus tot timpul copiilor de la ziar (și asta încerc deja de mulți ani) că nu mă implic chiar deloc, deloc!, în ziar, ca să nu creadă cumva că îi presează. Dar în anii când făceam nemijlocit ziarul, uite eu, de exemplu, simțeam că nu sunt liber. Nu sunt liber de opiniile mele, în primul rând. Eu am avut o mare neplăcere: am refuzat să public un articol al Genderdoc. Le-am și explicat, le-am scris de ce nu pot să public acel articol. După care repercusiunile au fost clare, dure și imediate. Toți donatorii de fonduri și de granturi, pe care îi aveam, au refuzat să-mi mai dea bani, explicând că nu sunt pe partea corectă, că nu mă culc unde trebuie... Și atunci am înțeles. Nu știu, de fapt, dacă am înțeles. Mă gândesc: domnule, da' ce principii idioate are omul! De ce, adică? Bun, ai principii. Dar ți-au dat oamenii articolul, de ce nu-l publici? La urma urmelor, ce s-a întâmplat? Ei, bine, dacă-l publicam, ar fi urmat altele și avea să fie o rubrică permanentă, cum să zic eu?, cu materiale de felul asta. Ca să fie clar: eu nu am niciun sentiment, nicio culoare vizavi de aceste persoane. Dar eu cred că fiecare dintre noi trebuie să aibă libertatea de a-și apăra un punct de vedere. Și nu numai: de a proceda în consecință. Eu, în acest caz, nu am avut această libertate. Sau eu am avut-o, dar consecințele: eu am fost sancționat pentru această libertate arogată. Lucru care nu mi se pare corect. Să-ți mai dau un alt exemplu, ca să fie foarte clar. La televiziune. Pe atunci încă mai făceam politica editorială, cel puțin, a televiziunii (Jurnal-TV). I-am propus lui Oleg Brega să facă, i-am dat și denumirea (*Inamicul public*) și formatul și le-am spus băieților de la televiziune că sunt conștient ce va urma, dar hai să facem, că sub toate aspectele e bine: omul are opiniile lui... Ei, bine, practic în fiecare seară eu protestam atunci când mă uitam pe sticlă la ceea ce spune el. Fiindcă eu cred altceva despre România, eu cred altceva despre Biserică. Asta sunt, astea sunt ideile mele, crezurile și credința mea. Or el crede exact opusul și exact altceva. Și n-ar fi baiul aici, dacă totul s-ar fi limitat la credința lui. El promova, foarte agresiv, punctul lui de vedere. Și pe toți ceilalți care îndrăzneau să telefoneze, să intre în direct în studio el pur și simplu ori îi taxa, ori le închi-dea telefonul. Asta nu este, cred eu, cel mai bun mijloc de a face jurnalism. Fiindcă o emisiune de felul asta este un forum: le dai voie tuturor să-și expună opiniile. Din punct de vedere al afacerii, o emisiune ca a lui Oleg Brega a fost un insucces: audiențele, în loc să crească, în cel mai bun caz stagnau. Dar o asemenea emisiune se bucură de audiență. Avem un exemplu clasic în jurnalismul românesc: Dan Diaconescu, despre care poți să ai atitudinea pe care o vrei

tu, pe care o am și eu, extrem de negativă, dar el a demonstrat că un asemenea fel de jurnalism poate fi. Și, într-adevăr, a fost. Nu știu dacă ți-am răspuns. Am dat exemple, ca să vezi că nu există răspunsuri univoce. Parcă da, parcă nu. Noi cedăm la tot pasul și eu cred că trebuie să cedăm. Compromisul nu este doar un cuvânt care desemnează o anumită stare. Compromisul chiar este un instrument.

G.N.: Ce poți spune, Val Butnaru, despre profesiunea aceasta, jurnalismul, după drumul de victorii, dar și deceptii pe care l-ai parcurs până în prezent? E oare aici, între realitate și ideal, o distanță ca de la cer la pământ?

V.B.: Întâlnirile cu tinerii ziariști, pe care le-am mai avut, cu asta, de fapt, se încheie: că ce-ar fi să le spun. Când aud asta, zic, dom'le!... Îmi aduc aminte de timpurile copilăriei mele. Era un bunel la televiziunea aia moldovenească, care citea povești, seara, cu ochelari, cu păr albit, îmbrăcat într-o bondiță. Imaginea asta mi s-a păstrat pentru toată viața și, când cineva mă întreabă: domnule, spune și tu ceva tinerilor! Băi, zic, exact îmi apare imaginea aceea de la televizor, bunicul ăla, cu clopoțelul, spunând: „Dra-gii mei, co-pi-lași!, să vă spun ce-val!”... De obicei, le spun mai tinerilor mei colegi că merseria pe care o aleg nu e ceea ce cred ei că au ales. Eu nu mai înțeleg ce înseamnă jurnalism în ziua de azi. Atâta timp cât oricine poate scrie în orice clipă, uneori profund, uneori foarte bine, uneori exact, tot ce vrea el, și asta să trezească interes, nu mai înțeleg de ce e nevoie de o școală de jurnalism. Pe de altă parte, bineînțeles, mai rămân instituții clasice; televiziunea cred că va mai exista încă mulți ani; ziarele, din păcate, nu. Dar și cei care se duc la televiziune: majoritatea sunt prost instruiți, incuți, agramați, fără demnitate personală, fără demnitate națională, fără cunoașterea istoriei naționale și universale. Iată, pe asemenea oameni e foarte ușor să-i manipulezi și să faci din el orice vrei tu, tu fiind magnat de presă sau ce ești acolo. Cu oamenii ăștia, faci tot. Dacă ar fi fost oamenii instruiți, culți, cum am mai spus, ar fi fost foarte greu. Cu astfel de oameni chiar trebuie să discuți, să-i convingi, trebuie să te angajezi în niște polemici. El, aș vrea să văd eu un magnat de presă care polemizează cu o echipă bine instruită!

G.N.: Prin urmare, viitorul gazetar în presa din formula curentă (și din formula care se profilează) nu este o personalitate; este mai curând un robot! Dar când va fi făcut pasul următor: înlocuirea ziaristului viu cu niște softuri inteligente, care să răspundă provocărilor diverse și să facă astfel, prompt și impecabil, interesele dătorilor de bani?...

V.B.: Da, softuri inteligente!... Dar ziaristul prost este un soft, știi?, care, de fapt, răspunde la anumite comenzi. Și un soft de mare căutare. Eu cred că rămâne, sfatul rămâne etern și pe care îl știm și noi și îl știu toți: lectura. Lecturile, de orice fel, lecturile zilnice, zilnice!, pot salva condiția unui ziarist independent.

G.N.: Dar nu pot cumva accentua drama lui?

V.B.: Ba da. Și drama. El va trece prin mari drame. Dar, cel puțin, va ști că va trece. Fiindcă în celălalt caz nu va ști. Poate să treacă prin drame, dar să nu aibă habar de asta...

CÂMPUL ALB, OILE NEGRE

NOII BĂIEȚI RAI AI POEZIEI BASARABENE

de MIRCEA V. CIOBANU

Cu „băieții răi” începe poezia modernă. Baudelaire, Verlaine, Rimbaud încă erau cuminți, dar în acest siaj estetic vine mai târziu un Allain Ginsberg și toată generația *beat*, care nu mai alege cuvintele (decât poate pentru a șoca și mai mult).

Mai pudibonzi, mai delicați sau mai lenți, dar și mai ipocriți uneori, basarabenii au ezitat mai multă vreme în fața discursului tranșant, dezinvolt, dezinhibant, la limita decenței sau chiar indecent. Prima spărtură în limbajul delicat (dar blindat!) al poeziei basarabene o face – în timpurile noastre – Eugen Cioclea, urmat inconsecvent de câteva teribilisme optzeciste ale lui Emilian Galaicu-Păun. Cu adevărat desfășat s-a prezentat însă (la apel) limbajul nouăzeciștilor: Dumitru Crudu, Iulian Frunțașu, Alexandru Vakulovski.

Poeții care au urmat au fost, de fapt, poete și asta a produs o sincope. O dată cu Liliana Armașu și cu Ana Rapcea s-a instaurat o epocă, fie și scurtă, de matriarhat. Toată poezia de bună calitate era scrisă de femei (Doina Postolachi, Aurelia Borzin, Silvia Goteanschi, Aura Maru).

În acest sens (de fapt, în acest context), fie și din solidaritate masculină, m-a bucurat rafala masculină a celor câteva debuturi remarcabile ale lui Anatol Grosu, Alex Cosmescu, Ion Buzu și Virgil Botnaru. Ultimei doi urmează – fără să semene unul cu altul – estetica răzvrătiților „băieți răi”. Adică ambii fac o poezie modernă, capabilă (și doritoare) să surprindă și să șocheze. Dar aici drumul lor comun se incheie. Scriitura diferă vizibil.

VERSIUNEA SOFT

Mie – fiindcă trag la turta mea estetică – îmi place să-i spun „Școala ludică de la Bălți”. Nu este chiar așa, nu toți școliții aici explorează jocul

(deși toți, filologi licențiați fiind, sunt conștienți că literatura e o artă, un joc). Dar ceea ce este comun pentru literații formați în acest mediu este scriitura inteligentă. Intellectuala, înainte de a mai fi și emoțională. Cu conștiința – exprimată sau nu – a unei literaturi preexistente, a actului scrisului.

Volumul *Return to Innocence* de Virgil Botnaru se deschide cu două poezii în afara compartimentelor, două camertonuri ce pot fi citite și ca două (anti) *arte poetice*. Primul text este chiar un fel de acordare a propriilor instrumente, dar, simultan, și a auzului ascultătorului: „nu e cazul să dezvalui totul/ a zis bărbatul din troleu/ când i-am spus că viața mea/ se-ntinde ca o funie/ între buzele ei/ și cele ale paharului”. Cu toată drama iminentă, implicită și inevitabilă, este aici o declarație programatică, un program antișoc. Contrar modei timpului, care presupune (și propune) o dezgolire la limita (sau peste limitele) inesteticii, magistrul anonim propune o estetică temperată, un discurs rezervat, controlat. Troleul devine, astfel, un purgatoriu, un pat al convalescenței, poetul-eul liric-emitentul tratându-se de discursivitatea epatantă, sugerată de ambianța „modernă”: „tipa de vizavi/ butona un celular/ avea picioarele desfăcute/ ca în filme/ pentru adulți”; „în intersecții pasagerii cădeau/ unii peste alții”; „la stația victoriei am coborât/ ca din pat”.

vizita la bătrânul maestru ne tratează de alte boli: construirea idolilor și grafomania solemnă. Construcția este ludică, ironică, impregnată de livresc: „sorbindu-și cafeaua/ maestrul stătea în odaia lui cu geamurile vraște// ne așteptam rându/ cu foile în mâini/ ca în scena/ imaginată de virginia woolf/ a judecății de apoi/ când/ Doamne cu aștia ce facem?/ lor le-a plăcut să citească...”. Tabloul este (și) nostim: „nerăbdător/ cineva dintre noi dădea buzna/ trântind ușa cu/ curul

de perete// pentru ca mai apoi/ aruncat cu furie peste geam/ incongruentul liric/ să revină”. Grafomania, ca și mafia, sunt nemuritoare! În fine: „așteptam judecata dintâi” – nu numai un genial vers final, ci și o memorabilă parafrază.

Șocant sau, mai exact, surprinzător în această poezie, sută la sută modernă, nu e răsucirea gâtului expresiei epatante până la obținerea efectului propriei parodii (cum se mai întâmplă), ci tocmai controlul discursului. Căutarea unui elegant echilibru clasic. *Sonet*-ul său nu este în acest sens un accident, ci un firesc și pur exercițiu asumat. Și convingător. Chiar dacă are un demonstrativ caracter de replică, de parafrază modernă a speciei și un nedisimulat motiv romantic (*panta rhei*): „ca pe bucăți de zahar/ arunc norii în ceașca/ matinală cu ceai/ din indii// în cameră/ tristețea șterge/ praful de pe/ autoportrete// noaptea/ rumegă/ insomnii”. Adevărat, în lipsa (încă) a unei terține, sonetul șchiopătează și replica se pierde (ca replică), dar exercițiul nu e de neglijat. Sigur că „romantismul” autorului, invocat în alineatul de mai sus (dar care poezie adevărată nu e și – fie și un pic – romantică?), e unul de natură modernista și alunecă firesc în expresionism.

Coerența discursului este calitatea necesară a unui text (fie și discontinuu), ca și coerența construcției, a imaginarii în ansamblu. Lumea lui Virgil Botnaru este convingătoare. Mă simt în siguranță în această ambianță: surprizele surprind, dar nu încalcă regulile jocului. Aș putea, desigur, să-i imput lipsa tensiunilor necesare în textele prea elaborate.

Aici nu e nevoie să contabilizezi figurile de stil, ori să le măsoară expresivitatea și eficiența poetică. Ele sunt elemente reale ale unei existențe obiective, convingător construite subiectiv: „la masa din bucătărie/ singurătatea-și trosnește degetele// ibricul bolborosește/ rugăciuni// gânduri roase până la/ pământul

natal de sub unghii// pereții nasc umezi/ lucrurile intră pe fereastră// somnul doarme cu genunchii la gură” (fără țigări). Trebuie să recunosc că la lectura versului „pereții nasc umezi” îmi vine de fiecare dată să adaug: „stele pe bolta senină”. Sigur că autorul știe că îmi va declanșa mecanismul asociativ și îmi manipulează acest mecanism în favoarea textului său.

Dar – fiindcă am pomenit de limbajul figurativ – această lume poate fi construită și cu mijloace minime, minimaliste chiar (iar la nevoie, îngădită de „realitate” cu aceleași instrumente economice): „venind de afară/ înzăpezit// bunicul lasă/ ca să cadă-n ușa/ pătura din zestrea/ adormitei sub zăpezi// ce despărțea/ singurătatea lui/ de ținuturi din streșină” (februarie). Un fel de exercițiu demonstrativ. Minimalismul expresiei face casă bună cu construcția gnomică, economică și în planul discursului.

Uneori, tot poemul propriu-zis este chiar acest decor adus și pus pe scenă, fără să urmeze ceva (starea de contemplare devine stare de suspans, care e „povestirea” în sine). În proza asta ar fi insuficient, pe când în poezie o stare de așteptare, de exemplu, poate fi suficientă sieși. O poveste integră, fără nimic în plus, dar și fără a avea nevoie de altceva, este cea care a dat titlul cărții: „un august/ de combinat siderurgic// singur la casa cu pomii tunși/ până la piele/ te bucuri că poți lăsa/ de pe tine toate hainele// pâinea e numai a ta/ și vinul/ pentru orice desfătare/ de taină// liniște ca nicăieri// doar telefonul –/ animal flămând –/ te trezește// noaptea// îți vine să umpli frigiderul/ cu propria carne”. Întoarcerea la starea primordială se face direct (imaginile sunt foarte moderne), simplu, sugestiv, dar cu ecouri labișiene ale inocenței pierdute. Devorate de modernitate, dacă o întoarcem altcumva, deoarece nu putem să ignorăm și piesa omono-

mă (dar și clipul, cu povestea involutivă) a grupului „Enigma”.

Mitologiile și vrăjile proprii sunt rizibile și este evident că autorul ironizează. E bine ca și cititorul să râdă de glumă, nu de text: „după baie/ îmi tai unghiile// le arunc cu grijă/ în pumn (câtă exactitate în construirea/ ruperea versului! – mvc)/ le arunc pe ziarul/ deschis// și citesc horoscopul” (*jurnal*). Istoriile nu sunt întotdeauna melodramatice sau idilice, dimpotrivă, sunt adesea dure și crude (într-o legătură transtemporală a modernismului cu ancestralul), chiar dacă multe dintre ele sunt prea general-abstracte: „femeia-și lingea rănille// lumina îi/ înșuruba durerea în zid// se auzeau bolborosind/ măruntaiele nopții// drumul se închidea/ într-o cavernă// întins pe o haină/ el rodea oasele aproapei lui său” (*istorie*).

Un tablou-model pentru scriitura lui Virgil Botnaru este *puzzle*: „în fotoliul de la parter/ femeia obeză își/ alungă singurătatea/ cu anna karenina/ și ciocolată fierbinte// țâțele ei mari/ oftează în tactul lecturii// peste geam străzile imită/ mersul prostituatelor bete/ leproase pisici se aruncp/ sub roți de tramvai// la terase ieftine/ mușterii cu dantura stricat/ se pronunță critic”. Titlul e „grăitor”, discursul e coerent, dar discontinuu, lumea e reală, iar dispoziția (sugerată) e conformă atmosferei.

Atât Radu Vancu (în textul de pe coperta a IV-a), cât și Anatol Moraru (în postfață – colegul mai în vârstă renunțând la o binecuvântare de deschidere, lăsând discret să se pronunțe textele poetului și doar apoi să le comenteze) îl aplaudă pe V.B. pentru „polifonie” (poetul acoperind în opinia lui R.V. „câteva octave bune”) și pentru că „nu e un poet monocord, registrele se schimbă”. Căutarea, firească vârstei, e indispensabilă și binevenită. E o calitate bună, indiscutabil. Cu condiția ca poetul să nu se pulverizeze în toate „registrele”, ori, și mai rău, în încercarea de a fi bun pentru toți.

Reținem câteva stampe din partea a doua a cărții: „de o parte/ cafeneaua/ cinematograful/ mall-ul// gara și cimitirul/ vizavi” (*fermoar*); „la masa tăcerii/ scaunele-și dau/

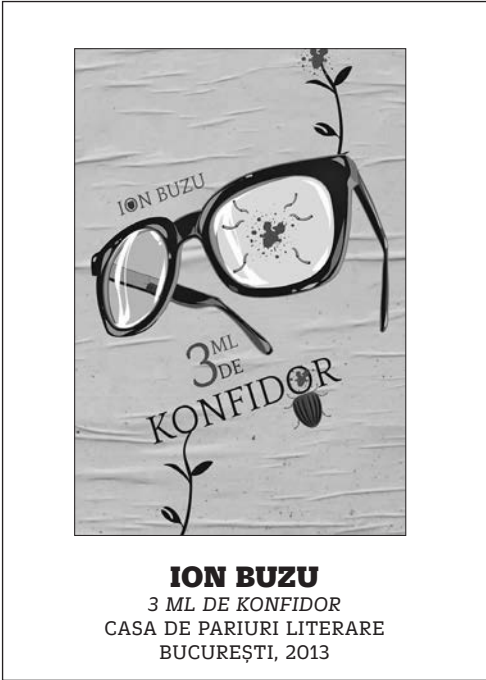
picioare-n fund// lehuze/ troleibuzul frânează/ în ultima stație// noaptea băncile/ își plimbă scheletele/ pe alei// [...]// vânez/ șoareci în biblioteca/ lui borges” (*haiku basarabean*)... O poveste „nefericită” încheiată, smulsă din spontaneitatea cotidianului, banală până la refuz, e și poemul *undeva*: „pantofii lui tulburau/ băltoacele de pe trotuar// ea aștepta pe-o banca/ picior peste picior// i-a mângâiat îndelung/ umerii lui firavi/ i-a mușcat buzele// apoi l-a întrebat dacă are bani// ceasul bătu miezul nopții/ era din nou singur// degeaba îmbrăcase costumul lui tata”.

În alt compartiment al cărții, *variind instrumentele* (nu-l lăudase criticii că „încearcă mai multe registre”?), poetul devine, și mai evident, „băiatul rău”. Fie că atârână pe pagina, sfidător, un joc superficial, pe care-l intitulează, „pentru credibilitate”, *poezie*: „mărie,/ dărâm cu scula mesele din berărie”, fie că divulgă laconic, dar tranșant, o *beție cu maximilian*, fie că, în acest context declasat de underground, construiește o mitologie proprie suficient de credibilă: „ultimele picături de votcă s-au culcat/ pe masa cumințe ca o lupoaică/ între țâțele căreia/ scâncesc copii abandonăți// cearcănele se fac trepte de birt”.

O dramă, din același registru al lumii declasate, damnate (autodamnate!), este și *el nu auzise cântecul lui lorelei* (jocul intertextualizant-parastrastic cu mitologia germană literaturizată îi permite autorului detașarea rece față de drama unui înecat). Jocurile acestea, însă, pot să alunece ușor în gratuitate, pierzând din expresivitate și substrat dramatic.

V.B. scrie în ultimul compartiment (programatic, cumva, ca și primul) al cărții un poem, în care jumătate e un citat din Cristian Popescu, apoi taie, rând cu rând, vers cu vers, întregul poem (*pantomima*). Iar pe pagina următoare, rescrie, cuvânt cu cuvânt, în maniera deja bine cunoscută a lui Pierre Menard, *Sonetul 38* al lui Shakespeare. Ușor restructurându-l prozodic (deci, modificând accentele și discursul, nu?). Creând o variantă „modernă”, cum ar veni. Jocul, la Bălți, îl începuse Adrian Ciubotaru, dedicându-i versiunea proprie a poeziei *Și dacă...* lui Pierre Menard.

După această cochetare nedisimulată cu intertextualismul extremal, închide(m) însă cartea demonstrativ-minimalist: „nici acum nu poți fi sigur/ că se va muta vreodată la tine// ea-ți cere să vorbești altfel/ și pleacă de fiecare dată prima// iarăși nu-ți va răspunde/ la apeluri/ până în ziua când// te va trezi spre dimineață/ să-i împrumuți niște bani/ ca să-i beți împreună”. Am lăcrămat printre zâmbete, amintindu-mi fraza finală din *Craii de Curtea-Veche*. Poemul rotunjește volumul, fiind ecoul peste pagini al textului de deschidere. Iar ceea ce unește toate trei poemele din ultimul compartiment, cu toată diferența de construcție, e că toate (inclusiv, sonetul shakespeareian) au unul și același destinatar special: muza.

VERSIUNEA HARD

Daca citești cumva pe sărite poeziile lui Ion Buzu, s-ar putea să ai impresia unei ordonări clasice, a unui clasicism. Glumesc, desigur, dar orice poezie cu forma fixă – dacă autorul nu trișează și dacă e conștient de actul facerii poeziei – e consecința unei discipline clasice autoimpuse. Iată haiku-ul memorabil, la care deschisese cartea*: „«mother-fucker, ești terminat » – îmi striga/ unul dintre ei/ în sfârșit, cineva are dreptate”. Genial text, fie vorba între noi. Disciplina clasică își dă mâna cu economia minimalistă.

Înjurătura din debut, fie și una străină (din falsă pudoare?), nu e de neglijat. Pentru că, poate cu excepția acestui text, minimal în toate sensurile, discursul poetic al lui Ion Buzu este unul demonstrativ desfășat. El confirmă (în modul cel mai direct) teza conform căreia, pentru o serie de scriitori, perioada de tranziție în literatură (după descătușarea ei de dictatul ideologic al unicului partid) înseamnă o tradiție de la constipație la diaree. Dacă cineva va scrie despre poezia mizerabilistă de la noi, va putea începe cu Ion Buzu.

Finalul poemului care îi deschide cartea (*Holiday session.1*) confirmă teza într-un mod demonstrativ: „nu am mai suportat,/ am fugit la veceu cu pantalonii în vine și/ i-am dat drumul”. „Descoperirile” auctoriale (ce fel de poezie nouă fără micile revelații ontologice?) sunt din același registru: „trăind la sat, nu obișnuiesc să-mi văd rahatul,/ acesta cade în gaura de cinci metri (a closetului – n.m., mvc) și gata/ înghițit de abis pentru totdeauna,/ dar în buda asta de la oraș l-am văzut pentru prima dată/ era ...”... dar mă opresc aici.

Poezia aceasta, cam urât mirositoare, rămâne poezie pe secvențele în care autorul nu caută cu tot dinadinsul să epateze, ci este, de exemplu, de o sinceritate dezarmantă (o condiție bună pentru poezia modernă) și se poate detașa ironic de drama-demaror al poemului. Iată un text de o autenticitate/ credibilitate absolută (chiar dacă este spre final modelat): „în atelierul de scriere

creativă/ dimitru cruđu ne spune să construim tensiuni în texte,/ să fie un bulgăre de zăpadă/ ce se rostogolește/ făcându-se tot mai mare/ ca în final să izbească cu putere// tensiunea apare atunci când brusc,/ o mână te apucă strâns de boașe/ și nu-ți dă drumul// am decis să fac un atelier de asta cu un prieten/ și i-am spus să scrie un poem,/ mi-a zis că nu are inspirație și eu l-am apucat de boașe,/ târându-l în fața unui carnet:/ «scrie sau ți le strivesc!»/ mi-a ars un pumn la tâmplă, tensiunea s-a dezumflat./ o mână îmi strânge boașele, nu pot respira,/ dau cu pumnii, dar în jur nimeni,/ mână refuză să dea drumul,/ picioarele mi se înmoaie și mă izbesc de podea abia răsuflând” (*Atelier de scriere creativă*).

Noutatea pe care o aduce Ion Buzu pe un teren bine bătătorit până la el e un soi de (anti) sămănătorism-pășunism uitat. Poezia agricolă. Fiindcă oricum trebuie să uimească, el uimește (și) prin aducerea în grădina poeziei a unor mecanisme mai puțin cunoscute: tractorul T 82.5, Konfidorul, cu tot cu mașina de stropit cartofi, sacii de cartofi cu tot cu gândacii de Colorado (aș adăuga aici greață, voma și fecalele – numite cu echivalentul lor popular, dar aici nu mai este original, toată impudoria afișată sfidător e de sorginte bukowskiană).

Deși scriitura lui este (pare) construită pe un cotidian imediat, ingenuu la prima vedere, adică fără vreun model cultural, în realitate practic toate poemele sunt replici la alte poeme și cărți citite, filme văzute, jocuri imitate (precum *Legend*, jocul în consola PlayStation). El dialoghează cu literatura și cultura anterioară, nu cu lumea înconjurătoare. Modelele culturale sunt resimțite, implicit și indirect, în structura scriiturii, dar și în ideologia discursului, dar și, explicit, prin invocarea acestor surse de inspirație, unele (Bukowski, Sociu) recognoscibile și fără a fi numite.

Iată o galerie de (re)surse etalată de autor: „îmi amintesc o frază zen:/ *iadul nu este o sentință, este un antrenament*”; „când mă gândesc la Hemingway, Berryman, Plath, Cobain...”; „Am văzut *Metamorfoza* de Kafka, nu am înțeles prea multe” (contrar afirmației, poemul invocat e foarte bun, propria interpretare a eu-lui liric/ naratorului – plauzibilă deși nostimă – se suprapune cu impresia unui spectacol jucat în japoneză și în bună parte incomprehensibil); „John Fante era plătit cu 1 cent pe cuvânt pentru proză și 10 cenți pentru poezie”; Camus și Cioran m-ar bate prietenește pe umăr, fiind mândri de mine,/ am înțeles lecția finală a inutilității”; „am hotărât să iau lecții de șofat când citeam *Rant* de Palahniuk”; „am senzația că-s femeia din *Requiem for a dream*”; „îmi vine în minte scena din romanul lui Camus”; „îmi amintesc de Bukowski”; „cu o brutalitate ca la bukowski sau artaud sau hemingway sau celine”; „Rant Casei (personajul romanului lui Palahniuk – n.m., mvc) purta mereu cămăși cu mâneci lungi” etc.

Mai putem aștepta surprize de la acest autor. Oricum însă, el ar trebui să decidă dacă va urma stilistica unui mesaj *hard*, voit forțat pentru a șoca, sau va merge în canavaua modestă a unui minimalism neutru, cu povești ale banalului cotidian, suficiente sieși. Sunt registre prea diferite, dar ambele cu posibilități suficiente de a „poetiza”. În cazul în care poetul va urma ambele direcții concomitent, poezia lui va rămâne una mimetică, oricât de mult ar pretinde să uimească.

Jaluzele e chiar o poveste despre asta: „Noul meu serviciu constă în a scrie/ 45 de texte de 300 de cuvinte, scriu doar despre jaluzele, nimic mai mult, asta a fost înțelegerea,/ ceva despre care nu-i nimic de scris...” Or, a scrie poezie înseamnă într-un anume sens a face texte originale, surprinzătoare, la teme răsuflete.

Sigur că poți să trișezi și să lărgești limitele jocului. Dar asta înseamnă să propui jocul tău. Fără garanția de a fi acceptat. Poți face, în jocurile tale teribiliste și mizerabiliste, o antipoezie totală, un discurs care nu numai anulează poezia, dar îi și interzice să mai revină. Dar în cazul în care faci un acest gen de texte, trebuie să fii consecvent și să nu mai revii la poezia poezie. Altfel devii mimetic și confuz.

Orice se poate întâmpla și pariul literar nu e cea mai bună ocupație (deși ambii autori despre care vorbesc aici au debutat tocmai la Casa de pariuri literare), dar dacă aș fi întrebat, aș zice că miza lui Ion Buzu nu ar trebui să fie poezia scatologică, ci, mai curând, cea ruralistă (o oarecare noutate în peisajul de azi): „în urma mea un tip lucrează încet de tot. Unchiul său îi spune întruna: «mai repede, băi!/ Uite un popușoi în urma! Lucrează ca lumea, cu ambele mâini, mai/ repede!»/ Încerc să mă îndepărtez de vocea asta./ «Mai repede, lucrează ca lumea, nu lăsa în urma nimic, înapoi, cu ambele/ mâini, mai repede!»/ Vocea mă ghidează./ Copilul obedient./ Voi munci cât de repede vrei, dar nu-mi vorbi despre asta, nu-mi spune/ de ce trebuie, nu mă fă să înțeleg...” (*Copilul obedient*).

Sau, în aceeași cheie: „odată cu cartofii/ îmi turnam și nebunia,/ pe care o cântăream, o legam cu ață/ și o duceam la piață:/ sute și sute de kilograme treceau prin mâinile mele,/ mă simțeam blocat într-un dulap ticsit cu cartofi,/ saci plini aruncați peste mine,/ niște animale moarte,/ niște lopeți cu pământ –/ cartofii se țineau strâns cu dinții de mine,/la fel cum câinele meu își tine fâlcile încheștate în bucata de carne,/ salivând, mârâind, zbătându-se să nu dea drumul./ Toți cartofii ăia în saci formau grămezi uriașe în curte,/ înălțându-se ca un Moloh,/ acest sfinx de amidon și dextrină și alcool/ acum așteaptă să-mi zdrobească țeasta!” (*Sacii peste mine ca niște animale moarte*). Numai că destinul poetului pare să fi desenat alți vectori, mai urbani, mai globali. El a descoperit deja *PlayStation*-ul.

Pe cititor îl poate cuceri poezia care surprinde, care șochează (un atribut al modernității), dar îl poate lăsa rece sau îl poate respinge poezia care vrea să epateze. Poezia în care emitentul sau eul liric vrea să spună cât este el de grozav, cât este de nefericit, cât este el de revoltat sau – pe de altă parte – poetul (autorul) vine să dea de înțeles cât de grozavă este producția sa literară (integral, sau în anumite secvențe), această poezie nu-l poate cuceri decât pe cititorul inocent, slab de fire.

De fapt, care ar (mai) fi criteriile după care apreciem poezia? Un răspuns simplu ar fi: scriitura însăși. Dar e prea simplu și general, chiar dacă Valéry vedea aici esențiala deosebire dintre poezie și proză. „În planul mesajului” (nu al *discursului*), poezia – lirică fiind – presupune o mărturisire. Fie și una trucată ludic sau forțată teatral. Pe de o parte, ea trebuie să fie autentică, necontrafăcută (chiar dacă e artefact pur). Pe de alta parte, ea trebuie să găsească un *feedback* în cutia de rezonanță a cititorului, să consune cu anumite așteptări ale acestuia. Propriile pa-timi ale poetului pot să-l lase indifere- rent pe conlocutor, oricât de grozave ar fi.

FOTOGRAFE | NICOLAE RĂILEANU

Mihail Greu și Nicolae Esinencu. 1983

FIRUL CU PLUMB

de TEO CHIRIAC

ISTORIA UNUI STOP CARDIAC*

În Muzeul Național de Istorie din București există un exponat care mă cutremură care îmi clatină din temelie resorturile sufletești

Exponatul se păstrează într-o casetă de argint aflată la rândul ei într-o casetă de aur împodobită cu pietre prețioase și cristale de malahit

În casetele aduse acasă după 1940 din Cadrilater se află inima încăpătoare a Reginei Maria încrustată cu artă cu bucurii cu dureri

Acolo, în inima Reginei neînfricate mângâietoare supranumită *Mama Regină* și *Regina soldat* se află o țară frumoasă o țară întregită o țară mare

Acolo, în frumoasa țară din inima Reginei s-au născut și au trăit frumoșii mei părinți basarabeni cu inimile bătând frumos în trupul împlinit al Națiunii române

Dar în 1944 Istoria face stop cardiac: inimile fericite ale părinților sunt rupte brutal din inima Reginei iar în 1949 – sunt duse și aruncate în zăpezile Siberiei albind de oseminte

Aduse acasă fără viață din zona Cercului Polar începând cu 1956 inimile părinților le păstrez în două calupuri de gheață adânc incrustate cu lacrimile mele de cleștar

În 2006 ultimul Rege român revendică inima Reginei Maria pentru a fi readusă și păstrată în Capela de veci din Măgura Branului

Azi – 15 mai 2015 – eu revendic inimile părinților mei pentru a fi readuse și păstrate în țara de veci din inima Reginei

Adică eu îmi revendic propria inimă și cer să fie readusă împreună cu Basarabia și Nordul Bucovinei în trupul țării betejit și schilod

Eu îmi revendic inima bolnavă de singurătate și dor eu îmi revendic țara și munții și marea vălurând înspre suflet vălurând spre izvor...

Frații mei de umilințe și frații mei de glorii – voi puteți preveni un stop cardiac al ultimului descendent din familia Chiriac

Fraților de sânge și fraților de memorie – doar împreună putem preveni un ultim stop cardiac al Istoriei

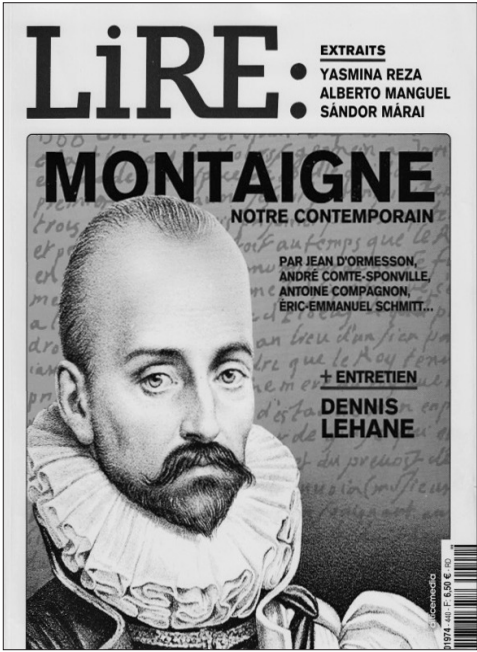
*Poem citit în premieră de autor la intrarea în Palatul Reginei Maria din Balcic, în ziua de 15 mai 2015.

REVISTA

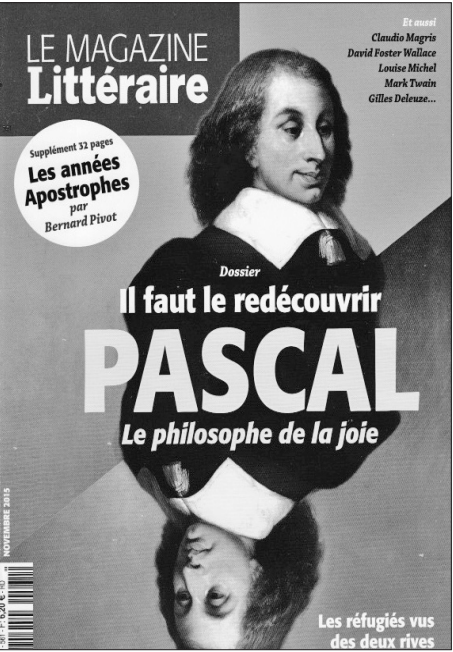
REVISTELOR

„LIRE”#440 (NOV. 2015): MONTAIGNE, CONTEMPORANUL NOSTRU

Provocarea numărului este Michel de Montaigne și Eseurile acestuia, o „operă universală” contemplând o lume „agitată” și „nesigură”, de o „însământătoare actualitate”. Dezbaterea este inițiată de bine-cunoscutul Antoine Compagnon (între altele, autorul cărții *Un été avec Montaigne*) și de Jean-Michel Delacomptée, cel care îi consacră primului „eseist” din toate timpurile un apreciat portret literar în *Adieu Montaigne*. Dialogul, la care participă și redactorii revistei (Julien Bisson și Estelle Lenartowicz), vizează caracterul predominant introspectiv al celor trei volume de „Încercări”, „legitimismul” inconturabil al scriitorului, aparent rebel și nonconformist (om de arme și de

litere, Montaigne a exercitat, între 1581-1585, și două mandate de primar al orașului Bordeaux), relația sa cu Biserica, bulversată de Reformă, atitudinea față de femei (pentru Delacomptée, Montaigne e un „om al senzualității și al plăcerii”) și față de iubire (situată pe locul al treilea pe scara afecțiunilor, prima fiind dragostea de carte, iar a doua – prietenia) și, nu în ultimul rând, paradoxalul „scepticism” și „relativism” montaignesc, care conduc, în cele din urmă, la... „afirmarea dogmei”. Tot aici aflăm că celebritatea lui Montaigne se datorează într-o măsură mai mare englezilor decât francezilor, britanicii fiind cei care au intuit printre primii modernitatea și utilitatea literară a genu-

lui eseistic. Memorabilă și această acoladă a lui Antoine Compagnon: „Montaigne știe că e instabil, multiplu și deci relativ imprevizibil. Se simte cel mai fericit atunci când e călare pe cal. A fi călare pe cal înseamnă a găsi stabilitatea în mișcare.” Urmează un interviu cu Claude Pinganaud, cel care l-a „tradus” pe Montaigne în... franceza modernă. Alte contribuții notabile: *Corpul lui Montaigne* (Estelle Lenartowicz), *Conceptele lui Montaigne* (Jean Montenet), *Omul toleranței* (Jean d’Ormesson), *Filosoful fortuit* (André Comte-Sponville), *Util căci incert* (Eric-Emmanuel Schmitt), *Libertatea dezinvoltă* (Régis Jauffret), *Amicul rațiunii* (Alberto Manguel).

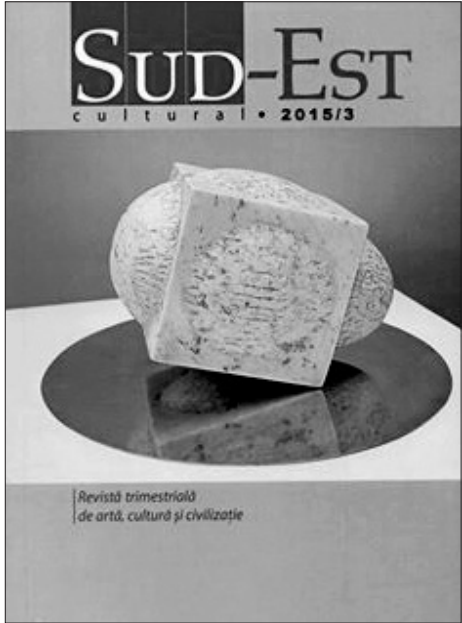
„LE MAGAZINE LITTÉRAIRE” (NOV. 2015): REDESCOPERIREA LUI PASCAL

„Pascal e copleșitor. Descrie o lume a clarobscurului, roasă la rădăcină de urmările păcatului, populată de târâtoare”, scrie Laurence Plazenet în articolul care inaugurează *Dosarul Pascal* al revistei. Și, astfel, dă tonul numărului care încearcă să redescopere complexitatea omului și gânditorului Blaise Pascal, cu o operă redusă deseori la un șir irelevant de clișee și luată în seamă azi, de cititori, mai mult ca sursă ocazională de „înțelepciune” citabilă. Tema este continuată de Laurent Susini, care surprinde „înaintarea camuflată” a „virtuozității” stilistice în *Cugetări*; de Philippe Sellier, care studiază relația lui Pascal cu maestrul său „lăuntric”, Sfântul Augustin; de Christian Belin, care urmărește aventura „corpului gânditor” în meditațiile pascalien; de Laurent Tirouin, care descrie „desfătățile janseniștilor” (considerați azi modele de „austeritate”, aceștia erau penalizați de Fénelon tocmai pentru... hedonism”); de Guillaume Métayer, care ne povestește cum Voltaire a văzut în Pascal un „caz clinic de melancolie” ș.a..

Reținem și câteva cronici excelente despre *Autobiografia lui Mark Twain*, *Comedia infinită* a lui D.F. Wallace, dar mai ales dialogul lui Pierre Assouline cu Claudio Magris.

CONTRAFORT, nr. 9-10 (241-242) septembrie-octombrie 2015. Tema numărului este Campania „Aici este Europa Liberă, împreună punem Moldova pe roate”, jurnaliști ai Biroului din Chișinău al postului – Vasile Botnaru, Iulian Ciocan – împărtășindu-și impresiile despre vizitele și dezbaterile în circa 20 de localități din Republica Moldova. Atrage atenția interviul cu Dan Alexe, realizat de Vasile Gârneț, conținând referințe revelatoare la disidența „Grupului de la Iași”, la „zone fierbinți” ca Cecenia, Caucazul de Nord și liderii acestora, la relația intelectualului român cu adevărul, dar și la viitorul european al Moldovei.

Un alt eveniment reflectat în revistă este Festivalul „București-Chișinău-Orheiul Vechi” (21-27 septembrie 2015), Vitalie Ciobanu ajungând la concluzia că: „E bine că scriitorii români trec Prutul, după o lungă perioadă în care „redescoperirea celuilalt” se făcea mai degrabă dinspre Est spre Vest. E normal să-și caute publicul de care i-a despărțit o istorie nemiloasă. Teritoriile literaturii române nu mai pot fi îngrădite geopolitic. Dar la fel de adevărat este că extinderea, dezvoltarea lor are nevoie de o strategie «la firul ierbii», construită consecvent, cu răbdare, între persoane și instituții, și atunci, cred, va avea și hazardul, întâmplarea fericită un spațiu mai generos de manifestare. Nu poți programa evoluția unei culturi, nu poți așeza creativitatea într-un calcul algoritmic, dar trebuie să-i oferi toate prilejurile prin care să te poată surprin-

de” (*Despre valoare continuității*). Concludente sunt cronicile la cărțile *Iar dimineața vor veni rușii* de Iulian Ciocan (Vitalie Ciobanu), *Ploaia trivalentă* de Gabriel Chifu (Grigore Chiper), *Cartea prozei scurte* (Mircea V. Ciobanu este foarte rezervat în privința celor mai multe dintre textele incluse în volum). Mai putem citi în acest număr al *Contrafortului*: partea a III-a a eseului *Geografia lumilor imaginare în literatura fantasy* de Marcel Gherman, o relatare a lui Virgil Mihaiu despre Etno Jazz Festival Chișinău, 2015, o proză ludico-ironică – Încă o scrisoare deschisă – semnată de Anatol Moraru și Virgil Botnaru ș.a. Vasile Gârneț se referă, în editorial, la Nobelul pentru Literatu-

ră 2015, iar Maria Șleahțișchi, în *Idoli saltimbanci, sforari*, propune o „cronică”, deloc încurajatoare, a „spectacolului căzut în panaramă” pe care îl tot joacă politicienii de pe Bâc în ultimele luni.

SUD-EST CULTURAL, nr. 3/2015. Precedate de editorialul în care Valentina Tăzlăuanu, spre final, vorbește despre „funcția modelatoare (și auto-modelatoare) a criticii în spațiul ei de referință” („De la forma cea mai generală de a discuta literatura, conform definiției, și până la formele cele mai aplicate, care pun în balanță și evaluează din cele mai diverse perspective creația literară, ipostaziile ei foarte diverse intră în competiție cu literatura însăși. Chiar dacă pe post de... a doua instanță.”), textele de la rubrica Sinteze, interpretări, comentarii valorifică opere/autori/subiecte diverse și de real interes pentru cititorii atenți la procesul literar contemporan (vezi: Maria Șleahțișchi, *Despre importanța lucrurilor care nu se întâmplă*; Lucia Țurcanu, *Poezia anului 2014 în Basarabia*), pentru cei curioși să descopere nume/opere aproape uitate din istoria literaturii române (vezi: Eugen Lungu, *Poetul cu lira de argint*), dar și pentru cei care își pun problema relației dintre etic și estetic în artă (vezi: Mircea V. Ciobanu, *Artistul imoral*).

Rubrica Poezie aduce alături doi poeți foarte diferiți ca tematică și scriitură – Călina Trifan și Vitalie Răileanu –, ambii însă știind să creeze versuri de o poeticitate relevantă. Prozele lui Oleg Carp impresionează prin concizie și,

totodată, prin dramatismul situațiilor, sugerat cu mult rafinament de autor. În interviul realizat de Irina Nechit, actrița Viorica Chircă dezvăluie unele scene și relații din istoria Teatrului Academic Moldovenesc „Pușkin” (actualul Teatrul Național „Mihai Eminescu”). Larisa Turea relatează, în *Pseudo-cinegeticos, Cannes 2015*, un „fals jurnal de vânătoare cinefilă”, evenimente de la Festivalul devenit în timp „galantar cu obiecte de lux, rampă de lansare pentru nume noi, avanpost al industriilor de cinema, cometă glamuroasă, bălci al deșertăciunilor, dar și tablou criptat al vieții lumii”.

VATRA, nr. 7-8/2015. Acest număr al revistei *Vatra* conține un dosar tematic consacrat regretatului prozator Alexandru Vlad, un gest de prietenie și colegialitate cum rar se mai întâmplă în acest spațiu. Sunt prezentate fragmente din proiectele care se aflau pe masa de lucru a romancierului, câteva interviuri, evocări, amintiri, portrete, mărturii semnate de Aurel Pantea, Letiția Ilea, Ruxandra Cesereanu, Traian Ștef, Ion Pop, Ioan Groșan, Sanda Cordoș, Eugen Uricaru, Adrian Popescu, Kocsis Francisco, Daniel Vighi, Radu Vancu ș.a. Urmează o serie de texte analitice, cu referire nemijlocită la prozatorul, poetul, traducătorul Alexandru Vlad. Astfel echipa revistei de la Târgu Mureș oferă o prețioasă micro-monografie despre autorul Ploilor amare, unul dintre cei mai importanți prozatori români contemporani.

CRONICARI